

DURYS

KULTŪROS IR MENO ŽURNALAS / 2025 SPALIS / Nr. 10 (142)

spalis

Scena iš Klaipėdos valstybinio muzikinio teatro vienaveiksmio baletu „Saldžiakartės būties pastraipos“ (choreografas Gajus Žmavcas) premjeros.
Eglės Sabaliauskaitės nuotr.

Klaipėda

DURYS

Mėnesinis kultūros ir meno žurnalas

2025 spalio / Nr. 10(142)

www.durys.diena.lt

REDAKTORĖ

Rita Bočiulytė
r.bociulyte@kl.lt

LITERATŪRINĖS DALIES

SUDARYTOJAS

Gintaras Grajauskas
grajauskas@gmail.com

DIZAINERĖ-MAKETUOTOJA

TECHNINĖ REDAKTORĖ

Alma Pušinskaitė

KALBOS REDAKTORĖ

Jurga Dambrauskaitė

ADRESAS

Naujojo Sodo g. 1A,

„K centras“, 92118 Klaipėda

REKLAMOS SKYRIUS

Tel.: (0 46) 397 715, (0 46) 397 711

PLATINIMO TARNYBA

Tel. (0 46) 397 713

LEIDĖJAS

© 2025 UAB „Ilda“

SPAUSDINO

UAB „Spaudos kontūrai“

TIRAŽAS 7 500

Platinamas su laikraščiu „Klaipėda“

kartą per mėnesį, taip pat „Duris“ galima įsigyti „Klaipėdos“ laikraščio redakcijoje Klaipėdoje arba užsiprenumeruoti atskirai Lietuvos pašte

ISSN 2351-5848

Rankraščiai nerecenzuojami
ir negrąžinami

VIRŠELYJE

1 psl. – Mindaugo Petručio kaligrafijos kūrinys. 2025.

4 psl. – „Inkultūracija“: literatūrinė diskoteka „Muzika šoka iš knygu. Šokime kartu!“. Liepos Mizaraitės nuotr.

ŽURNALĄ REMIA

MRF MEDIJŲ
RĖMIMO
FONDAS

Žurnalo „DURYS“ veiklą iš dalies finansuoja Medijų rėmimo fondas. Finansavimo suma – 32 861 Eur. Spaudos projektui „Profesionalaus meno atodangos žurnale „Durys“ 2025 m.“ MRF skyrė 48 000 Eur finansinę paramą

DIENA

MEDIA Klaipėda
N · E · W · S

TURINYS

MUZIKA

Žaneta SKERSYTĖ. Kompozitorė N. Sinkevičiūtė: man muzika – tai bendrystė 4

TEATRAS

Jūratė GRIGAITIENĖ. „Santuokiniai žaidimai“ – kovos arena be nugalėtojų 14

Kristupas ANTANAITIS. Aktorė J. Jankauskaitė: šeši dešimtmečiai uostamiesčio scenoje 16

KULTŪROS ISTORIJA

Daiva KŠANIENĖ. Karaliaučiaus teatro klestėjimas XIX a. antroje pusėje 24

PARODŲ SALĖSE

Agota BRIČKUTĖ. Galerijoje „Lyceum“ – šimtametės japonų meno vertybės 30

Banga Elena KNIUKŠTAITĖ. Visa nešantis vėjas. Žvilgsnis į pirmąją Klaipėdos bienalę „Saulėlydis kas dvejus metus“ 34

KINAS

Andrius RAMANAUSKAS. „Išnykimo valanda“: kai klausimai įdomesni už atsakymus 42

PROJEKTAI

Evelina ZENKUTĖ. „Inkultūracija“: barokiški monai ir šposai 44

GINTARO LAŠAI

Sandra ABRUTYTĖ. N. M. Šerniūtė: kas esi, tas ant popieriaus ir nugula 52

Daiva MOLYTĖ-LUKAUSKIENĖ. Eilėraščiai 60

Kompozitorė N. Sinkevičiūtė: man muzika – tai bendrystė

Kompozitorė, pedagogė, chorinės ir teatro muzikos kūrėja Nijolė Sinkevičiūtė – viena ryškiausių šiandienės lietuvių muzikos figūrų. Jos kūryboje telpa chorai, studentai, vaikai, dainų šventės ir teatrinės scenos. Pastaruosius beveik du dešimtmečius svarbia jos veiklos erdve tapo ir Klaipėda – miestas, kur ji augina jaunąją aktorių kartą, kur jos muzika skamba teatrų spektakliuose, o kūrybinė bendrystė virsta naujais muzikiniais pasauliais.

Žaneta SKERSYTĖ

Nemoka dirbti šiaip

– *Jūsų muzikinis kelias prasidėjo Kybartuose?*

– O taip, mano tėtis chorvedys, muzikos mokytojas, dainų švenčių dirigentas. Buvau penkerių, kai mane „pastatė“ į vaikų chorą (*juokiasi*). Nuo tada man atrodo, kad chore visomis to žodžio prasmėmis aš ir „tebestoviu“. Tėčio kaip pagrindinio mano muzikos mokytojo „linija“ tebesitęsia nuo tada, kai buvau sukurta, iki dabar, nors jau seniai jis iškeliavęs, bet visada jaučiu jo žvilgsnį ir paramą.

Mano mama taip pat buvo mokytoja, tik pradinių klasių. Žmogus, kuris gebėjo telkti aplink save, išklausti ir padėti. Manau, kad iš abiejų savo tėvų pasiėmiau tas savybes, kurios nulėmė mano veiklos specifiką: kurti grupei, ansambliui, orkestrui, chorui; per muzikos kūrinius sutelkti žmones bendram darbui, užmegzti kūrybines jungtis; organizuoti kolektyvinę kūrybą plačiaja tų žodžių prasme.

– *Su kokiais jausmais prisimenate savo studijų metus – J. Gruodžio konservatoriją, Lietuvos muzikos ir teatro akademiją (LMTA)?*

– J. Gruodžio konservatoriją prisimenu su geriausiais jausmais ir dėkingumu. Laikau tai pagrindiniu mano profesiniu išsilavinimu. Ten patekau į dėstytojo kompozitoriaus

Algimanto Kubiliūno rankas. Ir jis tapo mano kompozicijos specialybės-amato mokytoju. Daugeliui konservatorijos dėstytojų esu labai dėkinga.

Studijos LMTA kažkaip lėkė ir pralėkė, stipriai neužkabinusios esminių dalykų. O gal kaip tik tuo metu mano gyvenime vyko esminiai dalykai: ištekėjau ir studijas baigiau su dviem sūnumis ant rankų. Tai kažkaip visos jėgos buvo skirtos studijų ir gyvenimo derinimui, o prasminiai akcentai išsiblaškę per tuos penkerius metus...

– *Esate dirbusi leidyboje, mokyklose, kolegijose, teatre. Kuri iš šių veiklų paliko giliausią pėdsaką?*

– Kiekviena iš šių veiklų yra palikusi pėdsaką. Gal dėl to, kad aš nemoku dirbti šiaip. Jei man darbas nelabai patinka, tai aš jį jaukinuosiu, kad galėčiau iš jo „gauti pėdsaką ir palikti pėdsaką“. Jei nepasisėka prisijaukinti, tai tiesiog tenka to darbo atsisakyti.

Gauti ir palikti pėdsaką

– *Gal galėtumėte papasakoti plačiau?*

– Dirbdama „Vagos“ leidykloje muzikos leidinių redaktore, išmokau natų redagavimo teorijos specifinių dalykų – čia būtų „gauti pėdsaką“. O „palikti pėdsaką“? ►

Anot kompozitorės N. Sinkevičiūtės, beviltingai ilgai užtruktų bandant suskaičiuoti skirtingų veiklų paliktus pėdsakus jos gyvenime.

Martyno Aleksos nuotr.

Pasirošimas Klaipėdos jaunimo teatro spektakliui vaikams „Grybų karas“, kuriam muziką parašė N. Sinkevičiūtė.

◀ Gal tai, kad sudariau kokius keturis ar penkis, tiksliai neatsimenu, natų rinkinius „Mūsų mažiesiems“. O gal tai, kad su redakcijos kolegomis sukūrėme muzikinį ansamblį, su kuriuo muzikuodavome per leidyklos šventes (*juokiasi*).

Beveik devynerius metus dirbau Vilniaus „Yamaha“ muzikos mokykloje. Prikalbinta bičiulės padėti. Tada ši mokykla tik kūrėsi Lietuvoje. Nuėjau į visiškai man svetimą aplinką,

kur karaliauja ne akustiniai, o elektroniniai instrumentai. Ten gavau labai stiprų veiklos pėdsaką – atradau klavinovą. Iki dabar šis instrumentas dalyvauja beveik visose mano veiklose: tiek atliekant kūrinčius, tiek repetuojant. O tiek metų išsilaikiau „Yamaha“ dėl specifinės metodikos – darbas grupėse, su klavišinių instrumentų ansambliais. Irgi jaučiu ryškų šios veiklos pėdsaką – išmokiau mokinius „girdėti“ savo vietą orkestre.

Vilniaus kolegijoje, atrodytų, atsiradau atsitiktinai, o gal likimo atvesta... Mane pakvietė Sigitas Giedraitis dėstyti... džiazinio solfedžio ir ritmikos. S. Giedraitis, su kuriuo susibičiuliavome „Yamaha“, vadovavo Vilniaus kolegijos džiazio skyriui. Pradžioje atsisakinėjau šių pareigų. Aš tokia akademinio plano kompozitorė, džiazio teorijoje, o ir praktikoje nieko nenuraukianti, galinti pasakyti tik kad gražu, ritmiką siejanti tik su metronomu, kurio niekada nenaudoja, nes nekenčia, nes riboja... Neprisimenu, kokių būdu mane S. Giedraitis įkalbėjo. Gal padėti draugui reikėjo, bet dabar jam esu dėkinga. Ši veikla man davė daug teorinės medžiagos, buvo verta pačiai pasimokyti ir susidaryti dėstyto programą. Pravertė ir vėliau. S. Giedraitis net nenujautė, kiek daug įtakos turėjo mano būsimos veiklos specifikai ir maršrutui (*juokiasi*).

Valentinas Masalskis Vilniaus kolegijoje rinko aktorių kursą keisto pavadinimo specialybei „Pramoginis scenos menas“. Ketinimai ir programa labai protingi – parengti miuziklo aktorius, gebančius dainuoti, šokti ir, žinoma, vaidinti. Dėščiau jiems ritmiką. Atsitiktinai V. Masalskis pamatė, kaip mano studentai ruošiasi ritmikos egzaminui. Spėjau, kad jo metodikai atrodė artima darbo grupėje, o ne solo specifika. Perfrazuojant – „chorinė“ ritmika. Tada ir pakvietė dirbti į savo bendraminčių, kūrybinėmis jungtimis susietų žmonių komandą. Taip aš pakliuvau ir į teatro žanrą. Greitai sukaks 17 metų, kai man pasisėkė būti V. Masalskio komandos

Būsimas Taško teatras.

Koncertas „Vieną vakarą“.

Intervalų siuitos pristatymas.

nare. Kursui, pasivadinusiam „Trupė PS“, pabaigus studijas, Valentinas ir visą kursą, ir komandą „deportavo“ į Klaipėdą, kur Klaipėdos universiteto Režisūros katedroje mūsų darbų laukė katedros vedėja Danutė Vaigauskaitė. Jos kuruojami ir už jos kaip už sienos būdami saugūs, galėjome kurti specifinę Masalskio aktorinės mokyklos metodiką. Paraleliai su scenine ritmika pradėjau dėstyti aktorinio dainavimo ir aktorinio muzikavimo programas. Masalskio metodika neapsiribojo tik aktoriaus išugdymu, jis moko kurso trupę kurti savo teatrą. Tad Klaipėda dabar turi dar du teatrus – Klaipėdos jaunimo teatrą ir Taško teatrą.

Suskaičiuoti skirtingų veiklų mano gyvenime paliktus pėdsakus beviltiška... Labai ilgai užtruktų, tuo labiau kad ši istorija dar nesibaigė ir vis dar verčia naujus puslapius su naujais darbais.

Artimiausias kūrinys

– *Kaip susiformavo jūsų kaip kompozitorės savitas stilius?*

– Iš tikrųjų nežinau, ką atsakyti, nes dar neturiu laiko analizuoti ir susisteminti savo

VIZITINĖ KORTELĖ

Nijolė Sinkevičiūtė gimė 1956 m. Kybartuose, Vilkaviškio r. Kompozicijų studijavo Kauno J. Gruodžio konservatorijoje, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje (LMTA) įgijo kompozitorės specialybę. Didelę jos kūrybos dalį sudaro kūriniai įvairios sudėties chorams; instrumentinė muzika daugiausia fortepijonui, styginių ir simfoniniams orkestrams; kompozicijos skirtos Dainų švenčių repertuarams; muzika teatro spektakliams ir muzikiniai spektakliai bei dainos vaikams.

Pagrindinė veikla, be kūrybos, – bendradarbiavimas su atlikėjų kolektyvais ir pedagoginė: LMTA Klaipėdos fakulteto Teatro katedros profesore.

Žymiausi kūriniai: „Trijų ašarų motetai“ mišriam chorui; „Kalėdų maldos“ mišriam chorui ir styginių orkestrui; „Lietuviškos vaikų mišios“ vaikų, mišriam chorui, vargonams ir čelestai; „Magnificat“ mišriam chorui, solistams ir bras ansambliui; „Kryžkelės apeigos“ violončelei solo ir styginių orkestrui; „Septynios refleksijos“ solistų ansambliui ir fortepijonui 4 rankoms; muzika dramos spektakliams: „Tau netinka mano kostiumas“, „Mūsų miestelis“, „Raudona“, „Miškelis“; opera „Stebuklinga saulėgrąža“; muzikinė pasaka „Pasaka be pavadinimo“; muzikinė deklamacija 22 balsams „Meilės ir Jėzaus medžioklė“.

kūrybą. Gal niekad ir neturėsiu (*juokiasi*). Tam reikia žvilgsnio iš šalies.

Gal toks intuityvus atsakymas tenkintų? Tą mano savitą stilių suformavo du dalykai: vidinis dvasinis pasaulis ir aplinkinis veiklos pasaulis. Į vidinį dvasinį pasaulį įdėčiau savo tėčio kažkokį įdiegtą neverbalinį supratimą ir net žodžiais neištartą įpareigojimą, kad muzika turi būti graži, muzikinė mintis išbaigta. Ir lietuvių liaudies dainą įdėčiau. Ji persmelkusi mane. Aplinkinis veiklos pasaulis sudarytas iš kiekvieno muzikinio veiksmo, iš kiekvieno kūrinio – jo sukūrimo kontekstų, atlikėjų, kurie yra man ne tik labai svarbūs, bet ir įdomūs, jų specifikos; kiekvienas kūrinys truputį ar daugiau reikalauja savo stiliaus.

– *Esate sukūrusi daug muzikos chorams, vaikams, teatrui. Kas arčiausiai širdies?*

– Artimiausia sritis yra ta, kurioje šiandien kuri kūrinį. Nori nenori... Jei neprisijaukinsi to darbo, neiškelsi jo aukščiau kitų tą dieną, jis nepasiduos ir neatsivers, ir nebendras (*juokiasi*). Todėl negaliu nė vieno išskirti. Visi svarbiausi ir todėl artimiausi. ►

Knygos sutiktuvėse Klaipėdos J. Kačinsko muzikos mokykloje.

Koncerto vedėja.

◀ – *Jūsų muzikinė pasaka „Pasaka be pavadinimo“ iki šiol rodoma Klaipėdos valstybiniame muzikiniame teatre. Ar muzika vaikams reikalauja ypatingo atsidavimo, jautrumo?*

– Tikrai muzika vaikams pareikalauja daugiau. Ypač ta, kurią atlieka patys vaikai. Pirmiausia dėl to, kad esi susaistytas atsakomybės jausmo, juk visa „medžiaga“, kurią duodi vaikams, yra edukacinė – jie viską priima neanalizuodami. Todėl kokybė turi būti aukščiausios prabos: profesionalūs tekstai, teisinga kalba ir pan. Plius muzika turi būti nuotaikinga. Vaikai atliekėjai turi labai ribotas galimybes, siauras jų balso diapazonas. Smulki kūrinio forma lemia tai, kad visi kūrinėliai neišvengiamai tampa panašūs. Kaip juos nuspalvinti, kaip

paryškinti nepažeidžiant estetikos?.. Būna labai daug galvojimo ir išradinėjimo. Todėl muzika vaikams man – pats sunkiausias žanras.

Ilgai, plačiai ir giliai

– *Daug jūsų kūrinių skambėjo dainų šventėse Lietuvoje ir užsienyje. Kaip jaučiatės, kai jūsų muzika tampa bendruomenės šventės dalimi?*

– Aš esu labai bendruomeniškas žmogus. Todėl, be jokios abejonės, labai džiaugiuosi, kai muzika tampa šios unikaliios šventės dalimi. Pati dažnai einu dainuoti. Nė už ką

N. Sinkevičiūtės knygos „Mozaika“ išradingam mokytojiui ir kūrybingam studentui pristatymas.

neišsivadėčiau to nenusakomo bendrystės per muzikos kosmosą jausmo.

Manau, kad aš labai ilgai, plačiai ir giliai esu susijusi su dainų šventės fenomenu. Seniausiai. Tai tada, kai mane tėtis penkerių „pastatė“ į chorą. O bene šešerių jau stovėjau Vingio parko estradoje ir dainavau „Na ir žąsys pas senelę“ Moksleivių dainų šventėje. Plačiai gal dėl to, kad ne tik mano kūriniai buvo atlikti Dainų dienos, Šokių dienos, Ansamblių dienos, Teatro dienos programose, bet ir man pačiai teko dalyvauti tų dienų kūrybinių grupių darbuose. Vardiju tai dėl to, kad noriu pasakyti: man atrodo, kad visapusiškai pažįstu šį fantastišką reiškinį – tiek fasadą, tiek virtuvę, tiek užkuliusius. Tiek kūrinio kelią, kurį jam reikia nueiti nuo sukūrimo iki dainos Olimpo. Pasitaiko daug prieštarigų jausmų ir ne tik. Tenka pakovoti už savo kūrinį, nes, patekęs į bendrą katilą, kur vis svarbesnė tampa ▶

Po muzikinio spektaklio „Laiškai Mačerniui“.

Po „Trijų ašarų motetų“ premjeros.

N. Sinkevičiūtė pasitinka savo kūrinį „Naktis tvartelyje“.

N. Sinkevičiūtės „Septynių refleksijų“ pristatymas.

◀ renginio išorė, o ne vidus ir turinys, jis praranda savastį. Labai nemaloni patirtis, bet tikrai išimtinė. Todėl ta „euforija“, kurios lauki, jau būna gerokai atšipusi ir pavargusi. O bičiuliai chorvedžiai yra tikri karvedžiai ir ištraukia kūrinį iš kebliausių situacijų. Šlovė jiems!

– **Kokį kūrinį ar kūrinijų ciklą laikote svarbiausiu savo kūryboje?**

– Neturiu tokių – svarbiausių kūrinijų. Neturiu gal truputį iš principo. Na, čia kaip

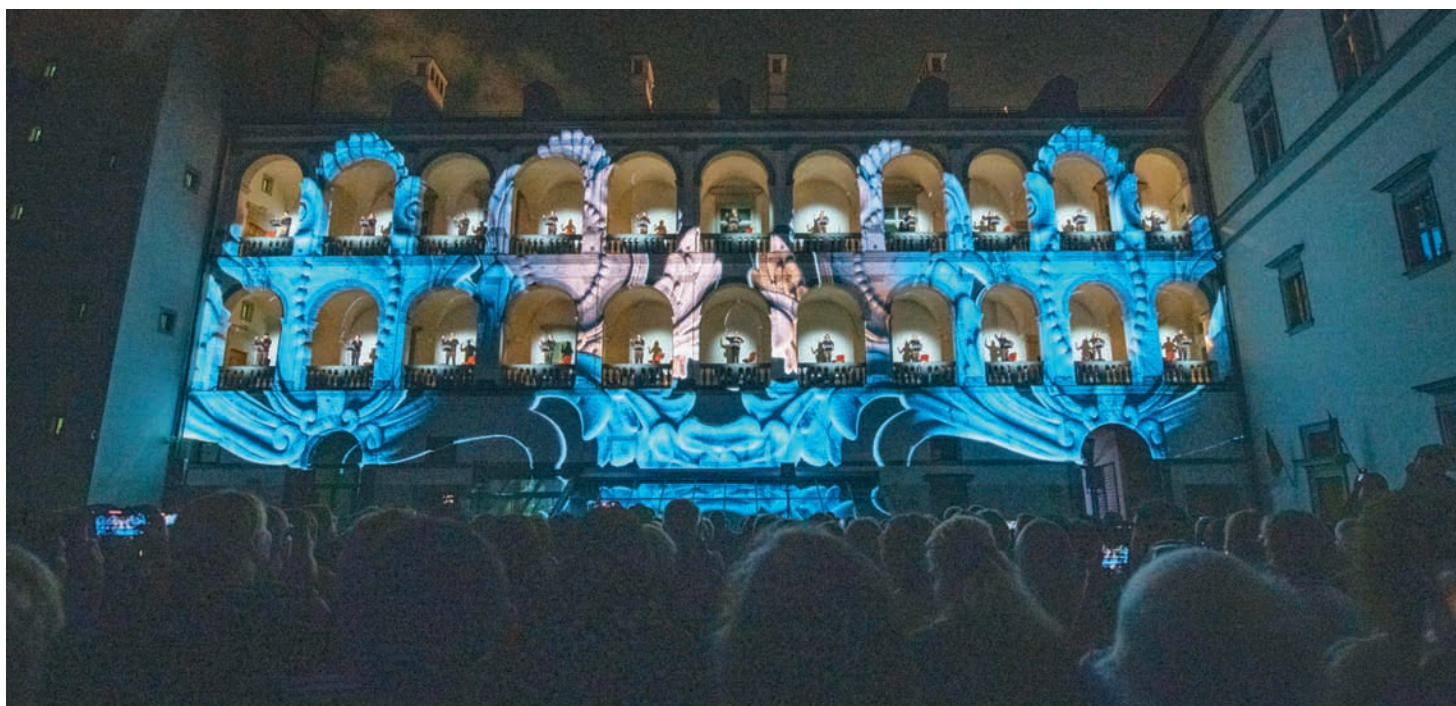
vaikai: kuris daugiausia prašo rūpesčio, tas ir svarbiausias. Čia ir dabar. Tiesiog veiklos tiek, kad nepavyksta nei atsigręžti atgal, nei pažvelgti į priekį.

– **Esate išleidusi kelis autorinius natų rinkinius. Ar planuojate naujų leidinių ar įrašų?**

– Esu seniai susiplanavusi išleisti natų rinkinį šešių rankų ansambliams fortepijonui. Turbūt vadinsis „Šešiarankis“. Tik kol kas nežinau, kur įterpti tą darbą savo laiko juostoje.

– **Koks kūrinys ar projektas buvo didžiausias iššūkis – techniškai, emociškai ar kūrybiškai?**

– Na, kiekvienas kūrinys nestokoja iššūkių. Ar didelis, ar mažas. Žinoma, sudėtingiausi – stambios formos kūriniai. Tiesiog didelėje formoje visko daug, tad daug ir iššūkių. Galvoju, kad didžiausias iššūkis – nustatyta data, kada atiduoti kūrinį atlikėjui. Nors, kiek prisimenu, niekada nepavėlavau, bet pats tas ribojimas kelia stresą. Man niekaip nesulimpa skaičiai su kūrybos laisve laike

Muzikinė deklamacija 22 balsams ir šviesai „Meilės ir Jėzaus medžioklė“ pagal Motiejų Kazimierą Sarbievių. Kompozitorė – N. Sinkevičiūtė.

Masalskiada, koncertas „Vieną vakarą nerūpestingą“.

(juokiasi). Žinoma, kiekvienas kūrinys „kuriasi“ kitaip. Bet nė vienas neprasideda nuo natų užrašymo popieriuje. Tai įvyksta tik po kartais labai ilgo pasiruošimo. Vadinu tai kontekstų išsiaiškinimu ir sukūrimu ar medžiagos nagrinėjimu: teksto autoriaus analizė, muzikos klausymasis, artimos tam kūriniai fortepijoninės literatūros skaitymas iš lapo, atlikėjų kolektyvo specifikos analizė ir t. t. Daug visko, ką reikia sužinoti ir „iš sužinojimų išvirti chemiją“, kuri tekės kūrinyje, kad jis būtų „kitokios spalvos“.

Savo spalvos. Tada sėdi prie natų, o galva ir rankos padeda (juokiasi).

Augina bendraminčius

– *Dėstote studentams LMTA. Papasakokite apie darbą su jaunimu.*

– LMTA dėstau būsimiesiems aktoriams. Vilniuje pirmakursiams aktoriams –

ritmiką, o LMTA Klaipėdos fakultete daugiausia V. Masalskio studentams aktoriams visus ketverius metus dėstau sceninę ritmiką, aktorinę dainavimą ir muzikavimą.

Nuo 2011-ųjų, kai pradėjau dirbti su visa Valentino komanda, sukūriau truputį kitokias tų dalykų programas. Ir kiekvienam naujam kursui truputį jas aranžuojau. Priklausomai nuo to, kokie žmonės įstoja, kokius spektaklius ar renginius kuriame. Taikliausiai turbūt mane būtų galima pavadinti V. Masalskio pavaduotoja visais muzikiniais klausimais. Teatro kompozitore. Todėl aš neturiu tik savo studentų. Tai yra aktoriai, kuriuos aš kartu veduosi per savo muzikines studijų programas, ir naudojame tų programų elementus spektakliuose. Studentai netampa tik muzikantais. Labai džiaugiuosi, jei jie tampa muzikuojančiais aktoriais, arba ir aktoriais, labai gerai žinančiais, kaip deramai elgtis su muzika dramos teatre.

Šaunūs žmonės tie studentai. Ir įdomūs. Ypač aktoriai. Gilūs, azartiški, kūrybiški. Dirbti su jais lengva, sklandu, labai gyva. Sukurti iš studentų instrumentą, kuris spektakliuose atliks muzikinę funkciją, irgi kūryba. Ir kai jie pabaigia studijas, jau būna užsimezgusi kūrybinė bičiulystė per bendrus darbus, kūrybinius ieškojimus. V. Masalskio režisuotam spektakliui „Miškėlis“ rašiau muziką ir mokiau vos ne 50 aktorių chorą. Trys Masalskiados kursai viename. Ir tada mes jau kolegės. Ir bendraminčiai. ►

N. Sinkevičiūtės kantatos „Saulės kelias“ pristatymas.

◀ – Ar dar lieka laiko kūrybai? Ką šiuo metu kuriate?

– Turbūt logiškiau skambėtų klausimas – ar dar lieka laiko gyvenimui (*juokiasi*)? Kai trūksta laiko kūrybai, tiesiog viską paverti kūryba.

Laiko šiais laikais trūksta viskam. Ir kūrybai norėčiau daugiau, ir gyvenimui. Mano darbinis grafikas atrodo taip: gyvenu Vilniuje, pagrindinis darbas Klaipėdoje, LMTA Klaipėdos fakultete, kur atvažiuoju kas antrą savaitę. Tada Vilniaus

Teatro dieną Dainų šventėje.

savitę atiduodu autorinei kūrybai. Toks vaizdas ramioju periodu.

Bet ramių periodų būna nedaug, nes aš dar lakstau į repeticijas pas kolektyvus, kurie ruošia mano kūrinius, pristatomus visoje Lietuvoje. Būna, kad ir toliau. Vėdu ritmikos praktikumus, važinėju su savo kuruojamų spektaklių pasirodymais ir t. t.

Kaip trys sienos

– Kaip į jūsų intensyvų gyvenimą įsikomponuoja šeima?

– Atsakydama į šį klausimą, išivaizdavau tokį vaizdą (vaizdas iš viršaus): mano trys vyrai stovi susikibę rankomis, sudarydami tokį trikampį, kurio viduje stoviu aš. Trys pagrindiniai mano gyvenimo žmonės, kaip trys sienos, kurių užstota aš jaučiausi saugi ir visapusiškai palaikoma visose savo kūrybos bei gyvenimo veiklose. Mes ir bendradarbiai, ir bendrakūrėjai, ir draugai, ir gyvenimo komanda. Nemanau, kad jiems labai lengva gyvenimo kelią dalytis su tokiu žmogumi kaip aš, žmogumi, kuris laksto paskui savo kūrinius po visą *svietą* (*juokiasi*).

Kai trūksta laiko kūrybai, tiesiog viską paverti kūryba.

Žinoma, apie šeimą galėčiau papasakoti labai daug arba visai nieko. Renkuosi visai nieko. Nesupykite. Tikrai mano šeiminiame gyvenime nėra jokių paslapčių, kaip ir nėra jokių pikantiškų istorijų, kurios galėtų dominti žmones. Bet aš labai branginu savo šeimos privatumą. Tai mano turtas, kuriuo nėra jokios prasmės dalytis. Tegul tai bus mano suvalkietiškas bruožas (*juokiasi*).

– Ką jums reiškia meilė – ne tik kaip emocija, bet ir kaip jėga, įkvepianti kūrybai? Ar gyvenime turėjote meilės istoriją, kuri jus kaip žmogų ir kūrėją pakeitė ar stipriai paveikė?

– Negalėčiau išdalinti meilės kaip reiškimo į emociją ar įkvėpimo šaltinį, į jokus elementus. Man atrodo, ji nedaloma.

Man meilė yra visko pradžia ir pabaiga, ir priežastis, ir išvada. Sutinku, kad tai jėga. Nežinau, kaip kitiems, bet man kūryba – tai tokia erdvė, į kurią pasinerti nesąlygoja jokios aplinkybės. Tai autonomiška erdvė. Gal tai labai gera erdvė pasislėpti nuo negandų, bet neprisimenu tokios istorijos, kuri taip dramatiškai pakeistų mane ar aplinkybes. Gal dar ji manęs laukia ateityje (juokiasi)?

Muzikos kalba

– Ar sutinkate su pasakymu, kad muzikoje galima išreikšti tai, kam žodžių kartais nepakanka?

– Visiškai sutinku su pasakymu. Ir ne tik žodžiais. Ir prasmėmis tarp eilučių. Ir dar daugiau. Kokia laimė kalbėtis muzikos kalba.

– Ką dažniausiai stengiatės perteikti savo muzika?

– Kiekvienas kūrinys neša savo žinią. Ta žinia gal net nėra identiška teksto žinutei, o dirba kaip kontrapunktas. Aš visada stengiuosi perteikti kūrinio temą, bet bendras visos kūrybos perteikimo tikslas turbūt – dalytis ir ieškoti kartu su atlikėjais ir klausytojais bendrystės per kūrinį. Pajusti tai, kas mums bendra visiems, ir susijungti mintyje, ir išgyventi harmoniją.

– Kas jums gyvenime svarbiausia – tiek kūryboje, tiek kasdienybėje? Koks jūsų credo? – Carpe diem!

– Kuo vadovaujatės priimdama sprendimus: intuityva, patirtimi, racionalumu?

– Labai gerai išdėstėte žodžių tvarką (juokiasi). Vis daugiau pasitikiu ir vadovaujuosi intuityva. Aišku, ji maitinama patirties ir, labai tikiuosi, racionalumo. Intuityva man padeda neprisišti prie bereikalingo planavimo, kai paskui, užsispyręs ir aklas aplinkybėms, planas reikalauja, kad būtų įvykdytas; intuityva leidžia man nepamesti lankstumo.

– Apie ateities kartas. Kokią žinutę norite palikti pasauliui per savo kūrybą?

– Ojoj! Pasaulis toks didelis! Įtariu, kad nelabai jam rūpi mano žinutė. Neturiu tokių ambicijų. Bet juk mes kiekvienas palieka-me savo žinutes kiekviename žingsnyje, nebūtina laukti paskutiniosios. Manau, kad ta pagrindinė mano žinutė jau labai labai seniai sklendo visų norinčių ją išgirsti erdvėje. Nemoku jos įvardyti žodžiais. Labai tikiuosi, kad moku muzika.

– Jei galėtumėte atsukti laiką, ar ką nors keistumėte savo gyvenimo ar kūrybos kelyje?

– Oi, nekeisčiau. Aš gi suvalkiētė. Viskas mano (juokiasi).

– Apie ką svajojate šiandien – kaip žmogus, kaip dėstytoja, kaip kūrėja?

– Būsiu populiarė: kad baigtųsi karas Ukrainoje.

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Pastogė.

N. Sinkevičiūtė su šeima.

Asmeninio archyvo nuotr.

„Santuokiniai žaidimai“ – k

Klaipėdos kultūros centro Žvejų rūmų ir pačių aktorių inicijuotą spektaklį „Santuokiniai žaidimai“ kūrybinė grupė įvardijo kaip šeiminio gyvenimo akimirų popuri arba meilės kroniką pagal Edwardo Albee (Edvardo Olbio) pjesę. Šiuo pastatymu siekta pažymėti režisieriaus Ramūno Kaubrio 30 metų kūrybinės veiklos sukaktį.

Jūratė GRIGAITIENĖ

Scenos iš spektaklio „Santuokiniai žaidimai“ (rež. R.Kaubrys).

Apie sutuoktinių porą

Iš tiesų spektaklio „Santuokiniai žaidimai“ siužetas ir fabula sukasi apie vieną sutuoktinių porą – Džilę ir Džeką, kartu gyvenančius santuokoje 30 metų. Daug tai ar mažai? Greičiausiai pakankamai laiko, kad spėtum žmogų pažinti, pamilti, pajusti, pavargti, galiausiai nusibosti ir norėti išsiskirti. Vienos rimtos, konkrečios skyrybų priežasties šioje istorijoje nėra. Šeiminė rutina. Pelėsis. Liūnas. Dumblas. Patina, aptraukianti ir gniuždanti, ardanti poros santykius neretai stipriau nei aistra ir neištikimybės nuodėmė.

Vizualus salsvai žalsvų atspalvių scenografinis sprendimas (scenografė Marta Vosyliūtė) atliepė spektaklio idėją, nes priminė pelkės, liūno, pelėsio spalvinę gamą. Iš pradžių ši žalsva, samaninė kostiumų, dekoracijų, šviesų partitūros kombinacija atrodo viliojanti, maloni, jauki. Tačiau, ilgai stebint sceninį veiksma, scenovaizdis pradeda įgristi, tampa varginantis, erzinantis akis ir kitas

jusles. Atrodo, kad spalva įgauna kvapą ir skonį, prėską kasdienės rutinos rūdžių pagrauzto santuokinio gyvenimo skonį. Scenoje per scenografiją ir itin profesionalią, subtilią šviesų partitūrą atsiskleidžia daugelio sutuoktinių liūdna kasdienybės proza, žudanti romantiškąją santuokinio gyvenimo poeziją.

Scenoje kartais savo pozicijas keičiančios šešios padidintos baltos šachmatų figūros artikuliuoja mintį apie žaidimą. Daug metų diena po dienos besitęsiantį santuokinį žaidimą, kuris finale baigiasi pralaimėjimu, triuškinančiu – šachas-matas – ėjimu. Spektaklio pabaigoje net šios baltos šachmatų figūros ima iš vidaus skleisti salsvokai žalsvą nuobodulio, monotonijos švieselę. Šio nykaus monotoniško šeiminio žaidimo pirmasis nebeišveria vyras Džekas. Tiesiog vieną dieną susikrauna lagaminą ir pasako savo ilgametei partnerei, kad išeina. Visiška staigmena žmonai, nes nežinia kodėl ir kur išeina jos vyras. Rimtos skyrybų priežasties kaip ir nėra, arba ji pasislepia minkštose pakabinamos uždangos „kišenėse“.

Byra kritikos strėlės

Vyrą ir žmoną šiame spektaklyje jau ne pirmą kartą vaidina reali pora scenoje ir gyvenime Vilija Gruodytė-Šeputienė ir Ramūnas Zebleckis Šeputis.

Spektaklyje yra net keli lūžio momentai, kai vyras ryžtingai pasako žmonai ją paliekantis ir išeinantis iš namų. Žmona Džilė iš pradžių sutrinka (šioje vietoje labai tikslus aktorės vertinimas), tačiau vėliau tai priima kaip naujo žaidimo etapą, bandydama keisti nusistovėjusio šeiminio žaidimo taktiką ir taisykles.

Tačiau šioje vietoje jau byra kritikos strėlės, nes pradeda strigti vieninga vaidybos ir režisūros partitūra. Visi Džeko išėjimai tampa vienodi, pritrūksta dinamikos, vystymosi, nėra kulminacijos, stringa tempo ritmas, atsiranda monotonija.

Muzikiniai-vokaliniai intarpai pagyvina veiksma, tačiau stilistiniu ir tematiniu požiūriu galėtų būti labiau susieti su tuo, kas realiai vyksta scenoje. Dabar dažnokai jie ne

kovos arena be nugalėtojų

Darius Žvinklio nuotr.

padeda, o stabdo ir dar labiau fragmentuoja pagreitį įgaunantį naratyvą.

Tikrai įdomus, dėmesio vertas epizodas, kai Džilė pradeda „traukti“ ir viešinti bendrus prisiminimus. Svarbiausias taktinis manevras ir koziris yra daug metų paslapčia nuo vyro rašytas jų intymaus gyvenimo dienoraštis-kronika. Statistika iškalbinga. Paaikškėja, kad per 30 santuokos metų buvo 3 000 aktų. Visi jie yra kruopščiai žmonos užfiksuoti, suregistruoti ir išsamiai iki intymiausių detalių aprašyti.

Intymaus dienoraščio-kronikos puslapių skaitymas intrigavo ne tik vyrą, bet ir spektaklio žiūrovus. Ar aktorių poros tarpusavio santykių dvikova įtikino? Iš pradžių taip, vėliau pritrūko vaidybos jėgos, įdomesnių prisitaikymų, įvairesnių tarpusavio bendravimo niuansų, sceninio veiksmo kaitos. Atsirado vaidybos monotonija, pristigo režisūrinių akcentų, pastiprinimo, kad E. Albee pjesės tekstas, tariamas aktorių lūpomis, pradėtų scenoje gyventi visa jėga. Gal to ir buvo siekta, nes pagrindinė tema – apie santuokos saitus / įžadus apraizgiusį

pelėsį, patiną, dumblą, kurie metams bėgant nepastebimai įsismelkia į sutuoktinių santykius ir juos tykia, bet skausmingai nužudo.

Prapuolė dramatismas

Gaila, kad šiaip įdomioje ir aktualioje E. Albee pjesėje nebeliko tarpusavio santykių vystymosi dinamikos, kaitos, augimo, kulminacijos. Viskas susilygino ir tekėjo pernelyg vienoda, ramia vaga. Kiekvienas naujas Džeko „išėjimas“ turėjo tapti šūviu, protestu, postūmiu kažką keisti ir judėti pirmyn arba atgal. Todėl neužteko Džilei tik kelis kartus apsvynioti kaklą žalsvu ilgu šaliku, traukiamu iš vis kitos minkštos medžiaginės pakabinamos komodos-spintos kišenių, kaip pasikartojančios reakcijos į dar vieną vyro „išėjimo“ faktą.

Režisierius atsidūrė kiek nuošalėje, nepaieškojo vaidinantiems aktoriams režisūrinio pastiprinimo, saugumą garantuojančios priedangos. Pabaigoje Džilės bandymas

sulaikyti sutuoktinį jėga sumanytas ir atliktas gana paviršutiniškai, negrabiai. Reikėtų labiau apgalvoti ir parepetuoti poros fizinių grumtynių sceną. Juolab kad kūrybinėje komandoje buvo ir judesio konsultantė (Rugilė Latvėnaitė). Dabar beveik finalinė scena palikta savieigai, todėl atrodo nesceniškai, nešvariai. Santuokinių žaidimų-„kišenių“ epicentre prapuolė ir pjesėje užkoduotas dramatismas. Kodėl vyras išeina? Rimtai apsisprendęs ar tik norėdamas žmoną pa-

Teatras, panašiai kaip santuokinis gyvenimas, yra nuolatinis ieškojimų, paklydimų ir atradimų procesas.

gąsdinti, paerzinti ir tokiu būdu atnaujinti įsisenėjusius santykius ir pradėti santuokinį žaidimą nuo pradžių aukštesniu lygmeniu? Spektaklio pabaigoje Džekas palieka žmoną jau visiems laikams. Padeda tašką dramaturgo E. Albee meilės kronikoje be galimybės santuokinį žaidimą pratęsti ateityje.

Spektaklis ir vaidmenys gimsta tikrai ne pirmojo premjerinio pasirodymo metu. Jaudulys, atsakomybė, baimė dažnai pakiša aktoriams koją. Tikiu, kūrybinė grupė dar koreguos vaidybos, režisūros spragas, tempo-ritmo nelygumus, kad spektaklis įgautų darnų formos ir turinio skambesį. Teatras, panašiai kaip santuokinis gyvenimas, yra nuolatinis ieškojimų, paklydimų ir atradimų procesas. Anot spektaklio „Santuokiniai žaidimai“ režisieriaus R. Kaubrio, „santuokinis gyvenimas – lyg knyga, kur kiekvienas puslapis svarbus ir reikšmingas, tačiau rasti tą svarbiausią sudėtinga. Galbūt pradėti viską nuo pradžių, o gal nuo švaraus puslapio? O ką daryti jeigu tarp gausybės puslapių pasiklydai?.. Pasak pjesės autoriaus, santuoka – tai kovos arena ar net karo zona, kurioje nėra nugalėtojų, tik nusikankinę kovotojai.“

Aktorė J. Jančiauskaitė: šeši dešimtmečiai uostamiesčio scenoje

Teatro aktorė Jūratė Jančiauskaitė-Stonkienė gimė Kaune 1936-ųjų spalio 19-ąją. Tapusi ketvirtosios Lietuvos valstybinės konservatorijos (dab. Lietuvos muzikos ir teatro akademija) aktorių laidos absolvente, ji 1959–1962 m. dirbo Marijampolės, tuometio Kapsuko, dramos teatre, o šį uždarius 1963-iaisiais persikėlė į Klaipėdą, kurios dramos teatre vaidino net 61 metus ir praėjusią vasarą oficialiai atsisveikino su teatru, tačiau iki šiol vaidina Augusto Strindbergo dramoje „Tėvas“.

Kristupas ANTANAITIS

Per ilgus metus teatro scenoje aktorė sukūrė virš 140 vaidmenų, tarp kurių marijampoliečių pamilti Anela („Naujųjų metų naktį“), Marsela („Šuo ant šieno“), Natalja („Piršlybos“), Klaričė („Dviejų ponų tarnas“), Brazienė („Žmonės ir šešėliai“), Merė, Dženė („Jupiteris juokiasi“), Tatjana („Džiaugsmo beieškant“), Architekto žmona („Damoklo kardas“), Kapa („Raudonoji gėlė“), Hanka („Turtingas vakaras“), Lika („Akla laimė“), Dženė („Marija Tiudor“), Teta Sima („Lagaminas su etiketėmis“) ir Diana („Būk vyras, Čelestinai“). O uostamiesčio scenoje publika aktorę įsidėmėjo kaip Lidą („Laiko meistrai“), Galią („Monologas apie vedības“), Nastią („Dugne“), Mamatę („Sename dvare“), Žozefiną („Napoleonas Pirmasis“), Milę („Čia gyvena žmonės“), Heleną („Gražus sekmadienis piknikui“), Kyverienę („Trys mylimos“), Fani Elis („Premjera“), Megę Foulen („Lineino grožio karalienė“), Lenę („MarLenė“), Praskovją Ivanovną („Inamisi“), Šmėklos sužadėtinę („Šmėklų sonata“), Senutę („Mums viskas gerai“),

Džuljetos auklę („Ei, Džuljeta!“), Izabel Berd, Misis Kid („Top girls“), Sofiją („Karialienė Luizė“) ir Ponią Alving („Tėvas“).

Su daugiau ne šešis dešimtmečius teatro scenoje praleidusia aktore kalbėjomės Klaipėdos dramos teatre, aktorės grimo kambaryje.

Neliko be pėdsako

– **Gimėte ir užaugote tarpukario Kaune, smetoninėje Lietuvoje. Kokia buvo jūsų vaikystė? Iš kur ta aistra teatrui?**

– Ji atsirado gana anksti, vaikystėje. Mamai, vienintelei iš dešimties vaikų šeimos, vietoje kraičio buvo duotas mokslas. Nepriklausomybės metais, iki karo, ji baigė kelis semestrus juridiniame fakultete, o prasidėjus sovietmečiui tokie žmonės buvo vežami į Sibirą. Taip mes atsidūrėme išvežamųjų sąrašuose, ir apie tai sužinojome iš strībų vaikų, kurie tarpusavyje kalbėjo, ką išveš, ir kartą prasarė, kad bus vežama ir Jūratės mama. Ši nieko nelaukdama naktį paėmė mane ir išvykome pas tolimus gimines, kad

niekas nerastų. Slėpėmės tai pas vienus, tai pas kitus. Ryškiai prisimenu partizanų lavonus miestelių gatvėse, kraupius vaizdus. Kai į Lietuvą įžengė tarybinė armija, su mama persikėlėme į jos tėviškę Vaideginę netoli Raguvos. Vokiečių okupacijos laikotarpis, kai mama dėstė Raguvėlės žemės ūkio mokykloje, man buvo įsimintinas, nes mokykloje buvo ruošiami vaidinimai. Ten aš pirmą kartą pamačiau teatrą, pasaką „Pelenė“, kuri paliko neišdildomą įspūdį, parodė kontrastą tarp baisaus gyvenimo realybės ir teatro grožio. Mano pirmieji pasirodymai scenoje susiję su poezijos skaitymu, nes gana anksti pažinau raides. Troškūnuose turėjome daug literatūros, tokios kaip „Trimitas“, „Naujoji Vaidilutė“, Bernardo Brazdžionio kūryba, Bronės Buivydaitės apsakymai, kuriuos aš perskaičiau, o tai neliko be pėdsako. Atėjo suvokimas, kad tarybų valdžia yra fikcija, jai reikia meluoti ir prisitaikyti, nes kitaip neišgyvensi. Po daugelio metų, prieš Lietuvai atgaunant nepriklausomybę, man pavyko per didelius vargus išsiveržti iš sąjungos ir nuvykti pas tėvą į Kanadą, Lietuvoje palikus šeimą, dukras. Ten aš perskaičiau Aleksandro Solženicyno „Gulago archipelagą“ ir man atėjo suvokimas, kad viskas, ką maniau apie sovietinę sistemą, yra tiesa. Grįžau gerokai pasikausčiusi ir savotiškai apsiginklavusi, gavusi patvirtinimą, kokiame blogyje ir veidmainystės pasaulyje gyvename.

– **Ką prisimenate iš mokyklos?**

– Karui pasibaigus mama paliko savo tėvų namus ir išvyko į Troškūnus, kur galėjau eiti į mokyklą, o ji ten dėstė anglų kalbą, istoriją, geografiją ir kelis kitus bendruosius dalykus, nes labai trūko mokytojų. Mokykla buvo ypatinga, nes tuo metu ten mokytojavo panašių pažiūrų žmonės, kurie buvo Smetonos laikų inteligentai. ►

„Niekada nebuvaу be darbo. Gal todėl taip ilgai ir išsilaikiau teatre“, – sakė aktorė J. Jankauskaitė-Stonkienė, scenoje sukūrusi kone pusantro šimto vaidmenų. „Kemel photography“ nuotr.

„Tėvas“.

Domo Rimeikos nuotr.

◀ Šis laikotarpis man įsirėžė į atmintį. Mokytojai dalyvavo saviveikloje, statė Kazio Binkio „Atžalyną“, kurį pamačiusi supratau, kad noriu dalyvauti tokiame procese kaip spektaklio kūrimas.

Neturėjo alternatyvos

– *Tad stoti į tuometę konservatoriją buvo savaime suprantamas dalykas?*

– Kaip tik tuo laiku į valdžią atėjo Nikita Chruščiovas, vyko tam tikri politiniai dalykai ir greta jų atsirado teatrinis fakultetas Vilniaus konservatorijoje. Nuo pat septintos klasės aš neturėjau alternatyvos, man rūpėjo tik aktorystė. Aš dalyvavau visuose įmanomuose būreliuose, tiek dramos, tiek šokio, gimnastikos, daug sportuodavau, gyvenau dvigubą gyvenimą – kalbėti tai, ką reikia, o gyventi taip, kaip norisi. Konservatorijoje kursą rinko Romualdas Juknevičius. Jis buvo „nusikaltęs“ tarybų valdžiai, jo ilgai neprileido prie fakulteto, o tuo laiku, 1955-aisiais, kai baigiau mokyklą, jam buvo leista rinkti kursą. Tuo metu Vilniuje vyko dainų šventė, kurioje dalyvavau, ir jos metu nuėjau į konservatoriją pateikti prašymo. Tuomet maniau, kad ten neįmanoma pateikti, nes kandidatavo daug žmonių, ypač merginų, atrodė, kaip savotiška gražuolių minia. Iš 130 stojančiųjų priėmė tik 15, buvo didelis konkursas, tačiau aš vis tiek nutariau pabandyti, pasitikėjau savimi. R. Juknevičius, būdamas geras psichologas ir jau brandaus amžiaus, matęs ir šilto, ir šalto, patikėjo manimi. Manau, kad anuomet jis buvo vienas iš geriausių Lietuvos režisierių, kurį šiandien visi pamiršo. Aš mokiausi ketvirtoje aktorių laidoje, tai dar buvo gana naujos studijos. Diplominis spektaklis buvo H. Ibseno „Nora“, kuriame atlikau pagrindinį vaidmenį. Iš pradžių man atrodė, kad niekas nesiseka, tačiau R. Juknevičius išvelgė manyje potencialą, pamatė, kad turiu reikalingus duomenis aktoriaus profesijai. Yra sakoma, kad gyvenimas – scena, o visi žmonės – aktoriai, tačiau gyvenime labai įdomus žmogus scenoje savęs negali išreikšti, nes neturi to vidinio jautrumo. Prieš studijas buvau perskaičiusi K. Stanislavskį, tačiau daugiausiai įtakos man turėjo būtent R. Juknevičius, kuris nedaugžodžiaudavo, pasakydavo esmę, konkrečiai tai, ko reikia vaidmeniui.

Stojant reikėjo dainuoti, aš prisiminiau dainą apie „didį vadą“, kuris jau buvo miręs. Man patiko melodija, dainą buvau atlikusi chore, pradėjau dainuoti ir, nespėjus pasakyti Stalino vardo, R. Juknevičius mane nutraukė, pagyrė, kad turiu gerą balsą ir padėkojo. Tuo metu man viskas tapo aišku (*šypsosi*). Visuose reikalavimuose ar pastabose jis mokėjo keliais žodžiais išreikšti tai, ko siekia savo statomame veikale. Jo spektakliuose aš buvau daugiaplanė aktorė, vaidinau A. Čechovo vokalizuose, Antanuką J. Baltušio „Gieda gaideliai“ ir, žinoma, Norą, kurią komisija įvertino aukštais balais. Buvau traktuojama kaip universali aktorė, o ne vien lyrinė ar herojinė.

Smagus laikas

– *1959-aisiais, baigusi mokslus, išvykote dirbti į tuometį Kapsuko dramos teatrą. Koks tai buvo jūsų gyvenimo laikas? Su kokiais režisieriais dirbote, kokius vaidmenis sukūrėte?*

– Kai baigėme studijas, pas mus atvyko vadinamieji „aktorių pirkliai“ iš Marijampolės. Tarp jų buvo tremtinys Stasys Čaikauskas, Marijampolės teatro režisierius. Jis pasirinko mane, Rygertą, Jazukevičiūtę ir Urbonaitę, iš viso kurso buvo išrinkti keturi žmonės, ir taip mes atsidūrėme tuomečiame Kapsuke. Pirmasis mano vaidmuo ten buvo estų dramaturgo pjesėje „Naujųjų metų naktį“, tai buvo dramatinis vaidmuo, kur mergaitė atsitiktinai po daugelio metų sutinka savo tėvą. Vietiniai kritikai nepriėmė manęs, smarkiai kritikavo, bet po kurio laiko atvyko teatrologai, baigę studijas Maskvoje, tokie kaip M. Petuchauskas, ir staiga mane pradėjo girti. Tada supratau, kad nuomonės yra įvairios, skirtingos ir bloga kritika nereiškia, kad kažką negerai padarei, nes tai subjektyvi autoriaus nuomonė. S. Čaikauskas man skirdavo nemažai vaidmenų, o po poros metų sužinojome, kad teatras uždaromas. Pradžioje galvojau apie kurį nors Vilniaus teatrą, tačiau buvome išsiųsti į Klaipėdą.

– *Ką prisimenate iš pirmųjų dienų uostamiesčio Dramos teatre?*

– Vyrų kolektyvas mane sutiko entuziastingai, nes atvažiavo „naujas kadrą“, „jaunas kraujas“ (*juokiasi*). Iškart buvau įvesta į spektaklį „Otelas“, kuriame kū-

„Karalienė Luizė“.

Algirdo Kubaičio nuotr.

riau Bjankos vaidmenį. Vieni iš smagiausių prisiminimų susiję su gastrolėmis. Apkeliavome visus kultūros namus, visus miestelius ir kaimelius, buvome ten, kur įmanoma pastatyti bent minimalią dekoraciją. Važiudavome dviem savaitėms, po to kelias dienas pailsėdavome ir vėl į kelionę. Viešbučių nebuvo, veždavomės sulankstomas loveles, visi miegodavome vienoje patalpoje, kartais pačioje scenoje. Kartą atsibudau naktį ir išgirdau, kaip vienas iš aktorių paklausė kito, kodėl šis miega sėdėdamas. Paaiškėjo, kad jo lovele buvo sulūžusi, ten būdavo galima prasmegti ir neįmanoma atsigulti, tad mano kolega miegodavo sėdėdamas (*šypsosi*). Po spektaklių vykdavo susitikimai su žiūrovais, tai buvo smagus laikas.

Aukso amžius

– *Beveik visas jūsų kūrybinis kelias uostamiestyje susijęs su režisieriumi Povilu Gaidžiu. Kokia tai buvo asmenybė, ko iš jo išmokote?*

– P. Gaidys buvo baigęs mokslus Maskvoje, pas M. Knebel. Jis pastebėjo mano dau-

giaplaniškumą. Tik atėjęs dirbti aktoriams davė charakteristikas ir man pasakė, kad esu perspektyvi, daugiaplanė aktorė. Tačiau teatre mano biografija susiklostė taip, kad be pagrindinių vaidmenų, tokių kaip Žozefina „Napoleone Pirmajame“ ar Mamatė „Sename dvare“, gaudavau įvairių vaidmenų – ir charakterinių, ir herojinių, ir komiškių. Nelikdavau nepastebėta tiek kritikų, tiek publikos. Žinoma, kritika buvo įvairi, kartais tendencinga, kartais gera.

– *Per 60 metų Klaipėdoje jūs matėte daugybę aktorių, kurie dirbo teatre nuo pat jo įkūrimo, didžioji dalis atėjo drauge su jumis ar prisijungė vėliau. Kokie aktoriai buvo jūsų autoritetai ar draugai? Su kokiais aktoriumi jums būdavo įdomiausia, o gal ir lengviausia partneriauti?*

– Aš partneriauvau su dauguma aktorių, be konfliktų, gražiai ir jaukiai. Negaliu pasakyti nieko blogo apie bet kurį iš jų. Sutikau daug talentingų asmenybių, nuo pačių pirmųjų, kurie teatrą atkūrė po karo, iki pačių jauniausių, dirbančių dabar.

– *Jūsų sukurta Mamatė Šatrijos Raganos „Sename dvare“ buvo vienas iš etapinių vaidmenų. Kaip jį kūrėte? ▶*

„Dugne“: su Ryčiu Gustaičiu.

„Durys pyška“: su Marija Černiauskaite.

„Gražus sekmadienis piknikui“: su Julija Sakalaite.

„Nakties žaidimai“.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

◀ **Kaip sekėsi bendradarbiauti su režisierė Kazimiera Kymantaite?**

– Tai patys šviesiausi ir gražiausi atsiminimai.

Jaučiau, kad esu reikalinga tiek teatru, tiek publikai. Gastrolėse, ypač Kaune, gatvėje sutikti žmonės mane sveikindavo ir dėkodavo už vaidmenį. Tai buvo vienas svarbiausių vaidmenų, dėl kurio norėjosi gyventi.

– **Klaipėdiečių teatras tuomet išgyveno tigrą aukso amžių. P. Gaidžio spektakliai „Laiko meistrai“, „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Dramblys“, „Pirtis“, „Proletarinis laimės malūnas“ susilaukė didžiulio pasisekimo. Kokį pėdsaką, jūsų nuomone, Klaipėdoje paliko P. Gaidys?**

– P. Gaidys turėjo savo požiūrį ir teatro supratimą. Jis buvo komedijos meistras,

puikiai pašiepęs tarybinę tikrovę, į ją žvelgė kritišku žvilgsniu, per humoro prizmę. Pradėjęs dirbti Klaipėdoje, jis statė valdžią pašiepiančius spektaklius, į kuriuos publika verždavosi. Kvailiai nesuprato, o protingi nieko nesakė. Niekada nebijojau vaidinti tokiuose spektakliuose, tačiau represuotieji aktoriai šiek tiek vengdavo tokių vaidmenų. A. Kopkovo „Dramblys“, kuriame satyriškai žvelgiama į tarybų

„Sename dvare“: su Vytautu Kancleriu.

„Žvaigždžių berniukas“.

„Marti“.

„Marti“: su Liubomiru Laucevičiumi.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

valdžią, buvo itin mėgstamas publikos. Vėliau, prasidėjus atgimimui, režisierius pastatė visą Justino Marcinkevičiaus trilogiją, kuri mūsų teatrą iškėlė į neregėtas aukštumas, buvome vieni iš pirmaujančių Lietuvoje, gastrolės Vilniuje praeidavo su milžinišku pasisekimu. Teatras turėjo tikslą, funkciją ir misiją parodyti žmonėms kelią į nepriklausomybę. Ir šią misiją jis atliko garbingai.

Teatre – kaip šeimoje

– **Kaip kurdavote naują vaidmenį? Kaip jam ruošdavotės namuose?**

– Kai gaudavau naują vaidmenį ir jeigu jis mane „užkabindavo“, iškart pasinerdavau į jį. Niekada neturėjau problemų dėl atminties, greitai išmokdavau tekstą, stengdavausi

pagauti charakterį, ir režisieriai manimi nesiškęsdavo. Žinoma, yra buvę visko, simpatijų, antipatijų ar užgautų ambicijų, gyvenimiškų dalykų buvo daug. Anuomet po spektaklių mes privalėdavome dalyvauti jų aptarimuose, kuriuose, ypač pradžioje, pasisakydavau šiek tiek aštriau apie kolegų darbus. Bet po kurio laiko pradėjau į viską žiūrėti tolerantiškiau ir geranoriškiau, neturėjau didelių konfliktų nei su kolektyvu, nei su režisieriais. ►

„Trys muškietininkai“: su Algirdu Kubiliumi.

„Napoleonas Pirmasis“: su Vytautu Anužiu.

Bernardo Aleknavičiaus nuotr.

◀ – 1990-aisiais Lietuva atgavo nepriklausomybę, o Klaipėda – teatrą, kuris buvo perstatytas ir smarkiai pasikeitęs, praradęs vokiškąjį veidą.

Teatras turėjo tikslą, funkciją ir misiją parodyti žmonėms kelią į nepriklausomybę. Ir šią misiją jis atliko garbingai.

– Senasis teatras turėjo labai jaukią salę, kurios gale buvo savotiškas barjeras, prie kurio mes žiūrėdavome, kaip vaidina kolegoms, nes salėje nebūdavo vietos. Tą barjerą vadinome „Stanislavskio lože“ (*juokiasi*). Žiūrėdavome vieni kitų spektaklius, domėdavomės vieni kitų kūryba, mūsų teatras buvo aukštumoje.

Gražius santykius ir spektaklius ėmė griauti teatro rekonstrukcija, trukusi aštuonerius metus. Mes buvome išblaškyti,

pastatas perstatytas, viskas pasikeitė, o po antrosios rekonstrukcijos viskas pasikeitė dar labiau. Ir ne tik architektūriškai, pasikeitė aktorių kartos, administracija, spektakliai...

– *Anuomet teatro šeima buvo kur kas gyvesnė nei šiandien?..*

– Tada turėjome kolektyvą, branduolį, šeimą, nepaisant tarpusavio konfliktų, buvome draugai. Tačiau buvo ir partinė „kuopelė“, kuri leisdavo sau iš ideologinės pusės, ypač per aptarimus, aštriai pasisakyti, o mes mėgdavome iš jų lengvai pasišaipyti. Mūsų kolektyvas buvo šaunus... (*atsidūsta*). Šiandien teatre užsilikę keli senieji aktoriai, bet viskas pasikeitė.

– *Teatre ne vienerius metus veikė ansamblis „Kulisos“, kuriam rašydavote tekstus. Kokius pasirodymus rengdavote?*

– Po kiekvieno kolegoms jubiliejaus teatre vykdavo banketai, kurių metu pasirodydavo jūsų minimas ansamblis. Apdainuodavome jubiliatą, jo nutikimus, vaidmenis, pasireiškimus ir kitus dalykus. Kurdavome

viską čia ir dabar, kad ir po spektaklio. Vakar įvyko, o šiandien mes apdainuojame. Kiek vėliau gimė kitas ansamblis „Prisirpusios mėlynės“, kurio veikloje nebedalyvavau.

Per satyros prizmę

– *Kokių kuriozų esate patyrusi scenoje?*

– Ko gero, juokingiausias kuriozas susijęs ne su scena, o su spalio revoliucijos metinėmis. Visuomet buvo privaloma dalyvauti mieste vykduosiose demonstracijose. Kažkas iš teatro, gal pats P. Gaidys, sugalvojo, kad mums reikia pavaizduoti revoliuciją iš spektaklio „Laiko meistrai“.

Vienas iš aktorių persirengė Leninu, nusigrimavo. Scenoje gal visai ir neblogai būtų atrodęs, bet dienos šviesoje jo grimas priminė parodiją.

Aš persirengiau Lida Svanceva, revoliucioniere su odiniu švarkeliu ir automatu rankose, keli aktoriai su automatais stovėjo

už mūsų važiuojančiame sunkvežimyje, o šiam iš paskos ėjo būrys žmonių su vėliavomis ir socialistinių užrašų plakatais. Tai buvo tokia parodija, kad mūsų teatrui uždraudė dalyvauti mieste vykstančiose demonstracijose, tuo mes buvome labai patenkinti ir dėkingi (*juokiasi*). O scenoje kažkokiame tarybiniame veikale vietoj teksto „Veidai apšviesti“ aš pasakiau „Veidai apšveisti“. Režisieriaus padėjėjas Vytautas Narkevičius tokius „perliukus“ užrašinėdavo ir viešindavo teatre, tad galėdavome kartu pasijuokti. Mūsų teatras šiuo atžvilgiu buvo išskirtinis, nes į visą tarybinę tikrovę žiūrėjo su humoru, per satyros prizmę.

– Ar teko filmuotis kine?

– Dar prieš studijas konservatorijoje mane pakvietė vaidinti kino filme „Ignotas grįžta namo“, kuriame kūriau Ignoto dukterį Karusią, buvau jauna, gal aštuoniolikos metų. Gavau progą susipažinti su kinu ir jo specifika. Tačiau atsitiko taip, kad R. Juknevičius buvo itin skeptiškas

dėl kino, manė, kad tai yra jaunų žmonių gadinimas, ir uždraudė savo kursui filmuotis. Tad mažai kas pasiryždavo laužyti taisykles, keli bendrakursiai net metė studijas, kad galėtų filmuotis, o mano kino karjera nutrūko net neprasidėjusi. Vėliau televizija filmuodavo spektaklius ir tuščioje salėje, ir su žiūrovais, buvo įvairių bandymų, bet kinas taip nepavergė kaip teatras (*šypsosi*).

Gali „padaryti špagatą“

– Kaip pasikeitė jūsų gyvenimas palikęs teatrą?

– Po 61 darbo metų oficialiai palikau teatrą, nors šandien turiu vieną vaidmenį spektaklyje „Tėvas“, jį atlieku pagal sutartį, kaip samdoma aktorė.

Man sunku priimti išėjimą iš teatro, savo amžių. Protu aš viską suvokiu, kad yra laikas dirbti, laikas išeiti, laikas gyven-

ti. Tačiau tai suvokti itin sunku, nes ilgai turėjau vaidmenų, daug dirbau ir teatrui atidaviau nemažai metų. Niekada nebuvau be darbo. Gal todėl taip ilgai ir išsilaikiau teatre. Galbūt esu viena iš ilgiausiai Lietuvoje dirbančių aktorių.

– Ką veikiate šiandien? Koks jūsų laisvalaikis? Klaipėdiečiai žino apie jūsų begalinę meilę jūrai ir sportui...

– Aš visą gyvenimą susijusi su sportu, ir dabar galiu „padaryti špagatą“. Be abejo, esu patyrusi nemažai traumų, kurios bėgant metams nebeleido daryti specifinių akrobatinių judesių, bet ir šiandien kiekvieną dieną pradedu mankšta, savo pratimais, kitaip negaliu. Taip pat domiuosi teatrų veikla. Nors tai daryti sunku, teatrui nebegastroliuoja taip dažnai kaip anksčiau, visi užsidarę savyje. Stengiuosi skaityti ir sekti, kas vyksta aplink.

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Aktorė J. Jankauskaitė ir dabar gali „padaryti špagatą“.

„Kemel photography“ nuotr.

Karaliaučiaus teatro XIX a. antroje pusėje

Prūsijos karaliaus Vilhelmo I karūnacija Karaliaučiuje 1861 m.

XIX a. antroje pusėje Europoje išsigalėjusio romantizmo, gimstančių naujų meninių srovių apraiškos, muzikinės kūrybos žanrinė ir stilistinė įvairovė, mene reiškiamų individualių jausmų, idėjų novatoriškumas, koncertinio gyvenimo formų gausybė ir kt. neaplenkė ir Karaliaučiaus teatro bei visos aktyvėjančios miesto meninės muzikinės aplinkos.

Daiva KŠANIENĖ

Karaliaučiaus teatro ložė XIX a.

Šiuo laikotarpiu didžiulę įtaką kultūrinei atmosferai turėjo Karaliaučiaus universitetas, vis plačiau sklindęs humanistinė dvasių visoje Prūsijoje. Teatro veiklą stimulavo ir gyvybingas Karaliaučiaus meninis muzikinis gyvenimas; sėkmingai veikė Filharmonija, Muzikos akademija, Karališkoji dainų draugija, Giedotojų sąjunga, Dainavimo akademija, du simfoniniai orkestrai, chorai, kameriniai ansambliai, aibė vargonų atlikėjų, Dailininkų draugija, Literatūros sąjunga ir kitos institucijos, vadovaujamos aukštą meninę kvalifikaciją turinčių vadovų Pauliaus Scheinpflogo (kompozitorius, dirigentas), Maxo Brodes (dirigentas), Roberto Schwalmo (kompozitorius, muzikos direktorius), Costanzo Bernekerio (kompozitorius, vargonininkas, muzikos kritikas), Ernsto Wendelio (dailininkas) ir kitų. Tam

klestėjimas

Kompozitorius, muzikos kritikas
Ch. L. H. Köhleris.

Dainininkas, teatro direktorius
M. Staegemannas.

įtakos turėjo ir gimstanti profesionali muzikos bei teatro (operos ir dramos) kritika.

Vis dėlto, nepaisant gana intensyvios veiklos, didžiulių organizacinių bei meninių pastangų, šiuo laikotarpiu Karaliaučiaus teatro bei kitų meninių organizacijų gyvavimas ne visada buvo tolygiai sėkmingas. Šalies paribio ir jo svarbiausio miesto – Karaliaučiaus kultūrai Prūsijos valdžia nerodė deramo dėmesio. Pastebėta, kad finansinių ar kitokio pobūdžio krizių metu, menkstant viešajam miesto meniniam gyvenimui, atgydavo mėgėjiški, namuose ar visuomeninėse patalpose rengiami muzikiniai poetiniai vakarai – „draugiškos muzikos arbatėlės“, primenančios Rytų Prūsijoje nuo seno paplitusią namų muzikavimo tradiciją.

Tobulėjimo laikotarpis

1844 m., Karaliaučiaus teatro vairą į savo rankas perėmus itin talentingam vadovui, išradingam organizatoriui, naujų idėjų generatoriui Arthurui Woltersdorffui (1817–1878)¹, prasidėjo stabilesnio meninio augimo ir tobulėjimo laikotarpis. Naujasis direktorius, vadovavęs ištisus 32 metus (iki 1876 m.), turėjo aiškią šiuolaikiško teatro viziją, matė realias jos įgyvendinimo galimybes.

Nors A. Woltersdorffas turėjo aukštą teisininko kvalifikaciją, nenugalima vidinė trauka teatrui kreipė jo gyvenimo kelią meno linkme. Sumaniai derindamas komercinius, organizacinius gebėjimus su teatro specifikos išmanymu, jis sėkmingai įgyvendino gana ambicingus tikslus: sutvarkė šildymo sistemą, įrengė dujinį apšvietimą (1852 m.)², tikslingai, kruopščiai ir atsakingai tvarkė teatro finansus. A. Woltersdorffas sustiprino visas teatro menines grandis; dalyvauti spektakliuose kvietė talentingus dirigentus, koncertmeisterius, režisierius,

muzikantus, dainininkus ir dažnai pats imdavosi režisuoti dramas ar operas.

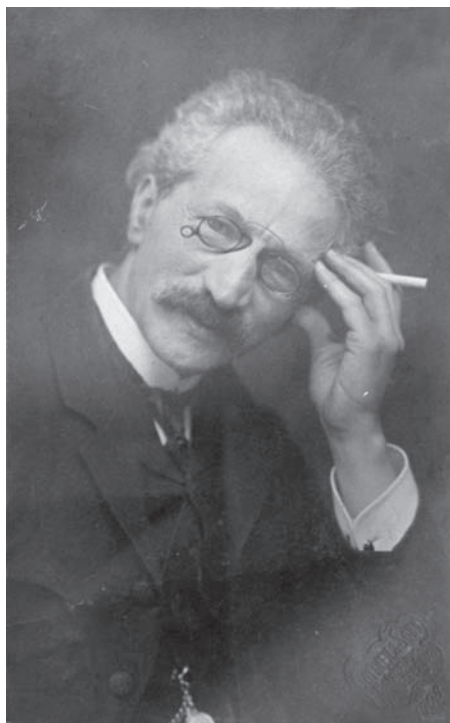
Porą sezonų (1846–1848 m.) A. Woltersdorffui patarimais ir reikšmingu asmeniniu indėliu pagelbėjo teatre dirbęs žymus Rytprūsių dramaturgas, poetas, istorikas, literatūros ir muzikos kritikas Rudolfas von Gottschallas (1823–1909), savo dramos kūriniais solidžiai papildęs teatro repertuarą – pastatytos jo pjesės „Akla moteris iš Alkaros“, „Salvatoras Rosa tarp plėšikų“ (muzika E. Sobolewskio), „Herojiški paveikslai“ (muzika R. Gerwais) ir kt. Be kitų veikalų, R. von Gottschallas yra sukūręs dramą apie prūsų vadą Heinrichą Montę / Herkų Mantą / (rinkinys „Gedichte Preussens“)³.

Formuodamas repertuarą, A. Woltersdorffas ir jo meniniai bendradarbiai stengėsi pasirinkti tik aukšto meninio lygio veikalus; išmintingai ir profesionaliai, atsižvelgdamas į dainininkų, aktorių, šokėjų galimybes, skirstydavo vaidmenis; trupės papildymui kvietėsi į teatrą jaunos artistus. 1855–1856 m. atvyko daugiau nei dvi dešimtys talentingų, įvairias teatro mokyklas bei konservatorijas baigusių jaunų aktorių ir dainininkų. Tarp jų – vėliau Europoje išgarsėjęs Adolfas Sonnenthalis (Karaliaučiaus teatre įspūdingai vaidinęs Hamletą). Vadovas mielai kvietėsi gastrolėms įžymius kitų teatrų artistus: aktorių Theodorą Döringą, aktorių ir režisierių Friedrichą Hasse, komiškų vaidmenų atlikėją Julijų Pholą, dainininkę ir aktorę Marie Niemann-Seebach, dainininkus Anną Schramm, Eduardą Devrientą, garsiąją operos solistę soprana Wilhelminą Schröder-Devrient ir kitus.

Visa, kas geriausia

Pastebimai pagausėjo teatro repertuaras, kilo jo meninis lygis; žiūrovai noriai lankė ir operas, ir dramos spektaklius. Didžiulį pasi-

sekimą turėjo pastatyta žymaus dramaturgo ir poeto Friedricho Hebbelo (1813–1863) pjesė „Maria Magdalena“ (1846 m.), labai gerai įvertinta teatro kritikos. Vėliau ši pjesė buvo statoma daugelio šalių (ypač Vokietijos) teatrų⁴. ▶

Dirigentas M. Brode.

Dirigentas F. Weingartneris.

◀ Operos trupė klausytojams siūlė visa, kas buvo geriausia Europoje, kartu atsižvelgdama ir į susiformavusį miestiečių skoningumą; dažnai buvo rodomi publikos pamėgti W. A. Mozarto, C. M. von Weberio, D. F. E. Aubero, F. A. Boieldieu (ypač „Baltoji ponia“), G. Donizetti, A. Ch. A. Cherubi-

ni, G. Meyerbeerio, Alberto Lortzingo ir kt. veikalai. Milžiniškos sėkmės sulaukė Karaliaučiaus kompozitoriaus Otto Carlo Ehrenfriedo Nicolai operos „Vindzoro šmaikštuolės“ premjera, pastatyta 1853 m. Klausytojus ypač patraukė šios operos romantinis melodingumas, jungiantis italų, vokiečių bei austrų komiškų operų bruožus (libretistas Mosenthalis). Ne kartą buvo rodomos puošniai pastatytos Friedricho von Flotowo operos „Alessandra Stradella“, „Martha“, „Caras ir stalius“, „Undinė“, „Ginklų kalvis“ ir kt. Šio autoriaus opera „Miuleris iš Merano“ 1861 m. spalio 18 d. papuošė Prūsijos karaliaus Vilhelmo I (1797–1888) karūnavimo šventę Karaliaučiuje. Deja, opera buvo priimta gana šaltai. (Vilhelmas I yra Fridricho Vilhelmo III ir karalienės Luizės sūnus, Napoleono karų laikotarpiu kelis vaikystės mėnesius gyvenęs Klaipėdoje).

A. Woltersdorffas Karaliaučiaus teatre nenuilstamai propagavo Europoje gana priešaringai vertiniamas R. Wagnerio operas ir muzikines dramas. Pirmoji, 1845 m. Karaliaučiaus sceną išvydusi šio kompozitoriaus opera „Rienzi“, buvo sutikta gana abejingai. Tačiau po aštuonerių metų (1853 m.) pastatyta muzikinė drama „Tanhoizeris“ sulaukė didžiulio pasisekimo, 1859 m. Karaliaučiaus teatre sužibėjo „Lohengrinas“.

Arši polemika

Karaliaučiaus muzikos veikėjai aktyviai įsijungė į Europoje išsiplieskusią aršią polemiką dėl R. Wagnerio operos reformos ir jo muzikinės kūrybos principų. Didžiausias ginčas kilo tarp Karaliaučiaus liberalaus „Hartungo laikraščio“ ir konservatyvaus „Rytų Prūsijos laikraščio“. Pastarajame straipsnius spausdino R. Wagnerio kūrybinių idėjų ir jo menų sinteze pagrįstos muzikinės dramos principų neigėjas, muzikos kritikas ir kompozitorius E. Sobolewskis (beje, kelerius metus pats buvęs Karaliaučiaus teatro kapelmeisteris ir 1836 m. net puikiai atsiliepęs apie R. Wagnerio uvertiūrą „Rule, Britannia!“). E. Sobolewskis, priklausęs Roberto Schumanno muzikos stiliaus sekėjams, savo publikacijose (pvz., straipsnyje „Reakcingi laiškai“) įrodinėjo, kad vis labiau įsigalintis „vagnerizmas“ daro žalą ateities muzikinės kūrybos plėtotei. Tokią poziciją šis kritikas išsakydavo ir

Vokietijos leidiniuose „Naujasis muzikos laikraštis“, „Naujasis Berlyno muzikos laikraštis“ bei kituose.

Gana negatyviai apie R. Wagnerio muziką pasisakė ir vienas profesionaliausių Karaliaučiaus muzikos kritikų, menininkas ir mokslininkas Gustavas Dömpke (1853–1923), rašęs straipsnius įtakingiausiems Karaliaučiaus ir Vokietijos leidiniams „Visuotinis laikraštis“, „Hartungo laikraštis“ ir kt.⁵ Etalonu ir XIX a. muzikos viršūne G. Dömpke laikė Johannesso Brahmsio muziką; Karaliaučiuje įsteigė „Bacho-Brahmsio“ muzikos ratelį, propaguojantį šių kompozitorių kūrybą.

Visiškai priešingą nuomonę, palaikančią R. Wagnerio operos reformą ir jo muzikos naujoves, reiškė kitas įtakingas Karaliaučiaus muzikos kritikas ir kompozitorius Christianas Louisas Heinrichas Köhleris (1820–1886), pranašaudamas didelę, ilgą ir gyvybingą R. Wagnerio sukurtos muzikinės dramos ateitį, jo reformuotos operos estetikos triumfą. Būdamas ištikimas „vagneristas“, jis itin daug ir palankiai rašė apie šio kompozitoriaus muziką įvairiuose leidiniuose⁶. Ch. L. H. Köhlerio prognozės pildėsi – dauguma po R. Wagnerio gyvenusių ir operas kūrusių kompozitorių ėjo būtent muzikinės dramos vystymo keliu, ryžtingai plėsdami jos raiškos ribas: tai liudija Richardo Strausso operos „Salomėja“, „Elektra“ ir kt., Arnoldo Schönbergo opera „Mozė ir Aronas“, Albano Bergo „Vocekas“, „Lulu“, Benjamino Britteno „Piteris Graimsas“ ir kt.

Diskusija tarp „vagneristų“ ir „antivagneristų“ Karaliaučiuje tęsėsi gana ilgai, kiekvienai pusei turint savų svarių, giliu muzikos pažinimu pagrįstų argumentų.

Koncertinės kelionės

Per ilgus vadovavimo Karaliaučiaus teatrui metus A. Woltersdorffas ne tik pakėlė teatro meninį lygį, pajavairino repertuarą, bet nuolat ieškojo ir naujų veiklos formų. 1852 m. jis savo lėšomis teatre įrengė atskirą Koncertų salę, kurioje buvo rodomos pramoginės programos, rengiami kameriniai koncertai⁷. Vadovas svarstė, koku būdu pratęsti aktyvų teatro kūrybinį sezoną, kuris tradiciškai tęsėsi tik aštuonis ar devynis mėnesius (nuo rugsėjo iki balandžio ar gegužės), o vasaros laikotarpiai likdavo „tušti“. Rado išeitį ir čia, nusprendęs spektaklių

rodymą pratęsti vasaros metu, gastroliuojant kituose miestuose.

Pirmoji Karaliaučiaus teatro vasaros koncertinė kelionė įvyko 1845 m. į Klaipėdą ir Tilžę; 1847 m. jis svečiavosi Vakarų Prūsijos mieste Elbinge, o nuo 1851 m. vasaros gastroles teatras pradėjo rengti kasmet, reguliariai apsilankydamas įvairiuose Prūsijos miestuose: Braunsberge, Elbinge, Klaipėdoje, Įsrutyje, Gumbinėje, Tilžėje ir kituose⁸, kaskart parodydamas po keliolika ir daugiau spektaklių. 1862 m. abi teatro trupės (dramos ir operos), remiamos Karaliaučiaus operos draugijos, visą birželį gastroliavo Klaipėdoje, per savaitę parodydamos po penkis spektaklius. Tarp jų buvo klaipėdiškių jau pamėgtos operos: R. Wagnerio „Tanhoizeris“, Heinricho Marschnerio „Hansas Heilingas“, G. Meyerberio „Robertas velnias“, Ch. Gounod „Faustas“, C. M. von Weberio „Oberonas“ ir kt.

Dramaturgas R. von Gottschallas vieną tokių gastrolinių kelionių į Klaipėdą itin vaizdžiai apibūdino autobiografiniame veikalė „Iš mano jaunystės“ (1898 m.): „Mūsų karavanui reikėjo perplaukti Kuršių marias, kurios su savo smėliu užpustyta nerija ne svetingesnės nei Aistmarės. Mūsų kelionė vedė į Klaipėdą. Ir tai buvo nuotaikinga kelionė, kurią tarsi žaltvykščių blyksniais nušvietė klajokliškas teatro gyvenimas. Palikome miestą (aut. Karaliaučių) per Rosgarteno vartus, visa margoji minia susėdusi vežimuose, pirmieji meilužiai ir meiluzės, intrigantai, kvailiai ir komiški seniai, režisieriai ir dramaturgai. Iš paskos, kaip gurguolė žygiuojančio kareivių būrio gale, lingavo vežimai su kostiumais ir dekoracijomis. Ir taip traukėme per Sembijos kaimus vieškeliais, kuriais visam pasauliui žinoma kultūra dar nebuvo vaikščiojusi. Kur tik karavanas sustodavo, ten kaimo smuklėje užvirdavo linksmas gyvenimas. (...) Pagaliau pasiekėme Klaipėdą ir šio atokaus miesto meno šventovę (aut. teatrą). Ji netrukus prisipildė vokiečių literatūros herojų, tarp kurių netrūko ir prakilnių damų, intrigomis persunktų įtempto siužeto pjesių. (...) Daugiausia iš pirklių susidedanti publika teatre nepasižymėjo dideliu entuziazmu, tačiau rodė dėmesį menininkams, kuriuos dažnai kviesdavo į privačius pobūvius. (...) Pasibaigus žiemos sezonui, gastrolių pasirodymai vykdavo neseniai įrengtoje Šaulių namų sodo koncertų scenoje. Vasaros vakarais tai buvo ypatingai maloni pramoga. Šaulių namų sode surengta apie dvidešimt spektaklių.“⁹

Atidarė Vasaros teatrą

Sėkminga vasaros kūrybinių sezonų patirtis įrodė, jog Karaliaučiu būtinas atskiras Vasaros teatras. A. Woltersdorffas nedelsdamas 1860 m. ėmė rūpintis tokio teatro steigimu ir jau 1862 m. liepos 1 d. buvo atidarytas naujas, fachverko stiliaus Wilhelmo vasaros teatras (*Sommer- / Wilhelm- / Theater*), turėjęs 13 ložių, orkestro duobę ir kitą teatro paskirčiai reikalingą įrangą (minkštos bei lauko erdvei reikalingos šiaudinės kėdės, tinkamas apšvietimas). Jame apytikriai tilpo tūkstantis klausytojų. Atidarymo proga pastatyta Rytprūsių rašytojo Eduardo von Bauernfeldo (1802–1890) komedija „Biurgeriškas ir romantiškas“ ir Pohlo farsas „Saksai Prūsijoje“; teatro sode surengtas koncertas¹⁰. Nuo tada A. Woltersdorffas vadovavo abiem (miesto ir Vasaros) glaudžiai bendradarbiausiantiems teatrams. Vasaros teatro repertuarą sudarė žaismingos operos, komedijos, farsai, melodramos ir vodeviliai. Didelių, sudėtingų operų šis teatras nestatė. Nors šaltiniai mini, jog retkarčiais (pvz., 1864 m.) teatro sodo koncertuose skambėdavo klasikinė muzika, net simfonijos.

A. Woltersdorffo pradėta Karaliaučiaus vasaros teatrų tradicija XIX a. pab. – XX a. pr. sparčiai populiarėjo ir plėtėsi. Per porą dešimtmečių įvairiose miesto vietose, gražiuose pastatuose buvo įkurti keli tokio pobūdžio teatrai: Šaulių teatras (*Schützenhaus-Theater*), Sprind (*Sprind-Theater*), Tivoli (*Tivoli-Theater*), Pasažo (*Passage-*

Theater), Luizės (*Luisenhöh*), Julchen slėnio (*Julchenthal*), Apolo (*Apollo-Theater*) teatrai, Vasaros svetainės teatras (*Sommertheater in der Bürger-Ressource*). Juose, kaip ir Wilhelmo vasaros teatre, buvo rodomos lengvo pobūdžio pjesės bei muzikinės komedijos. 1906 m. Luizės teatre buvo parodyta Johanno Strausso operetė „Vienos kraujas“, 1907 m. – Franzo Leharo operetė „Linksmoji našlė“ ir kt. Beveik visi šie teatrai turėjo savo nedidelius orkestrus, chorus bei baletų trupes, kurios, be spektaklių, rengdavo ir pramoginio žanro instrumentinės, vokalines muzikos koncertus, šokio pasirodymus¹¹. XX a. pr. kai kurie vasaros teatrai tapo kino ir varjetė salėmis.

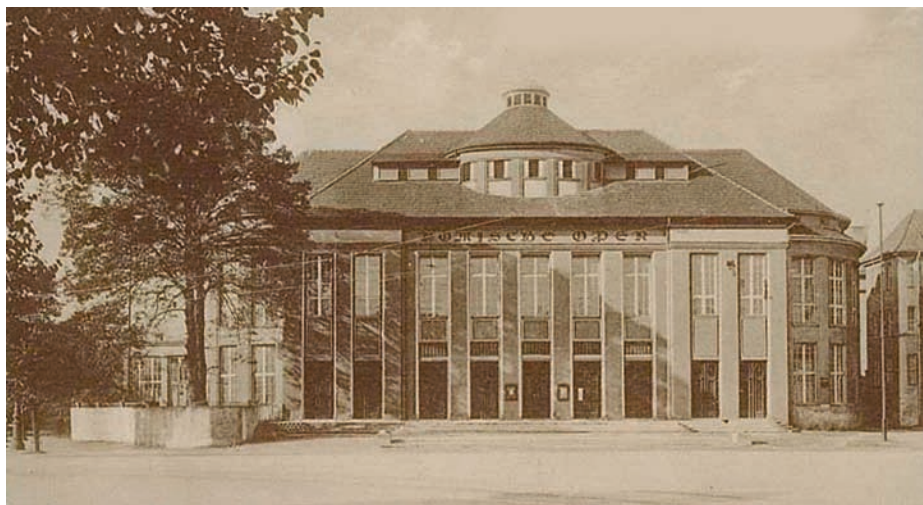
Ilgai ir sėkmingai Karaliaučiaus teatrui vadovavęs A. Woltersdorffas iš Karaliaučiaus išvyko 1876 m., palikęs ryškų pėdsaką miesto kultūros istorijoje ir nubrėžęs tolesnę teatro veiklos kryptį.

Sustiprino operos trupę

A. Woltersdorffą direktoriaus poste 1876 m. pakeitęs Hanoverio operos teatro dainininkas, buvęs Leipcigo teatro direktorius Maxas Staegemannas (1843–1905), nors vadovavo tik porą metų (iki 1879 m.), teatrą vedė ta pačia meninio augimo linkme. Jis ypač sustiprino operos trupę, kuriai vadovauti (1876–1884 m.) pakvietė talentingą austrų dirigentą, kompozitorių ir pianistą M. Brodę (1850–1917), dirigavusį ▶

Karaliaučiaus Luizės vasaros teatras.

Karaliaučiaus komiška opera.

◀ daugumą teatro spektaklių, tarp jų – sudėtingas Piotro Čaikovskio, Aleksandro Borodino ir kt. operas. 1876 m. repertuarą papuošė išpūdingai pastatyta, milžinišką pasisekimą turėjusi, vos prieš metus (1875 m.) sukurta Georges Bizet opera „Karmen“, kurioje Eskamiljo vaidmenį sukūrė pats teatro direktorius, solistas bari-tonas M. Staegemannas, o Karmen partiją dainavo garsioji Pauline Allemand Elsässer. Būtent Karaliaučiaus teatre pastatyta „Karmen“ atnešė šiai operai pasaulinę šlovę, nes 1875 m. jos premjera Paryžiuje patyrė fiasko, o netrukus Vienos operos teatre vokiečių kalba rodyta „Karmen“ taip pat nepasisekė. Neeiliniu teatro meniniu įvykiu tapo 1881 m. sėkmingai ir profesionaliai dirigento M. Brodes pastatyta R. Wagnerio opera „Tristanas ir Izolda“ (pagrindinę baritono partiją dainavo žymusis Johannas Michaelis Voglis).

Be spektaklių, Karaliaučiaus teatras direktoriaus M. Staegemanno iniciatyva rengdavo simfoninius ir kamerinius koncertus. Vadovo užmojus palaikė ir skatino dirigentas M. Brode, nuo 1887 m. pats pradėjęs organizuoti nuolatinius, daug metų rengtus „Karaliaučiaus simfoninius koncertus“ („*Königsberger Sinfoniekonzerte*“)¹², vadina-mus „Biržos koncertais“ („*Börsenkonzer-te*“), vykdavusius naujojoje Karaliaučiaus Biržos salėje arba atvirose aikštėse, zoologijos sode, kur susirinkdavo daugybė žmonių¹³. Vėliau jie buvo pavadinti tiesiog „Simfoni-niais koncertais“ („*Sinfoniekonzerten*“). Šių koncertų pavyzdžiu XIX a. antroje pusėje Karaliaučiuje ir kituose didesniuose Rytų Prūsijos miestuose ėmė steigti sava-rankiški simfoniniai orkestrai, nes muzikos

mokymo institucijos jau buvo išugdžiusios nemažai talentingų, profesionalių instru-mentininkų.

Direktorių kaita

Devintame dešimtmetyje vėl prasidėjusi dažna direktorių kaita išbalansavo teatro ūkinį-finansinį stabilumą, kartu ir meninę būklę, nes kiekvienas naujas vadovas sten-gėsi diegti savąjį teatro įsivaizdavimą. 1879–1883 m. teatro direktoriumi dirbo operos solistas iš Braunschveigo Albertas Goldbergas, 1884–1886 m. – Adolfas Wertheris iš Ba-zelio, 1886–1890 m. – Andreasas Augustas Amannas iš Rygos, 1890–1892 m. – Heinrichas Jentschas iš Vienos ir kt. Tarp jų pasitaikydavo ir nevengiančių pataikauti publikai, besiorientuojančių į menkesnio meninio lygio spektaklius. Laimė, tokių buvo tik vienas kitas.

Nuo 1892 m. prasidėjo dar viena teatro meninio pakilimo banga. Naujasis direk-torius, talentingas aktorius Adolfas Varena (1892–1912) teatrui vadovavo ilgai (20 m.) ir labai sėkmingai. Repertuaras atsinaujino sudėtingais naujausiais dramatiniais ir operi-niais kūriniais, vis dažniau į jį įterpian nau-jus vietinių Karaliaučiaus kūrėjų sceninius veikalus. Gyventojai noriai lankė Roberto Schwalmo (1845–1912) operą „Motery numylėtinis“, Otto Fiebacho (1851–1937) operas „Robertas ir Bertramas“, „Karalienės karininkas“ ir kt.

1883 m. savo neilgą (iki 1885 m.), bet ryškią karjerą Karaliaučiaus teatre pradėjo žymusis austrų dirigentas Felixas Weingar-

tneris (1863–1942), pasižymėjęs ypatingu reiklumu, disciplinuotumu ir dideliais meniniais siekiais. Nesitenkindamas, jo manymu, teatre įsigalėjusia rutina, pasi-taikančiomis intrigomis, dirigentas įvykdė tam tikras vidines struktūrines reformas ir sustiprino kūrybines pajėgas. Dabar Ka-raliaučiaus teatro meninę trupę sudarė 18 dainininkų, 22 dramos aktoriai, 40 dalyvių choras, 11 baleto artistų ir 45 muzikantų simfoninis orkestras. Beje, maždaug 1890-aisiais talentingasis F. Weingartneris tapo Berlyno karališkosios operos pirmuoju dirigentu, o vėliau vadovavo Vienos operai.

Pasaulinio garso žvaigždės

Karaliaučiaus teatre nuolat gastroliuodavo kitų miestų, dažniausiai Vokietijos, dramos ir operos trupės. Klausytojus ir žiūrovus žavėjo žymūs Europos dainininkai Pauline Lucca, Therese Malten, Marie Seebach, Rosa Sucher, Friedrichas Hase ir kiti, aktoriai Josefas Kainzas, Mathieu Lützenkirchenas, Ernstas Possartas, Adele Sandrock, Agnes Sorma, Clara Ziegler (aktorė, rašytoja), dirigentas Albertas Niemannas¹⁴. Kai kurie iš jų liko gyventi Karaliaučiuje, tapdami miesto piliečiais.

Ryškiu Rytų Europos kultūros ir meno centru tapusio Karaliaučiaus viešosiose ir privačiose koncertinėse erdvėse noriai koncertuodavo garsūs kitų šalių kompo-zitoriai ir solo atlikėjai. 1842 m. publika entuziastingai priėmė pasaulinio garso žvaigždę, vengrų pianistą ir kompozitorių Ferenžą Lisztą (1811–1886), kuriam Ka-raliaučiaus universiteto Filosofijos fakul-tetas, įvertindamas didžiojo artisto meną, suteikė garbingą muzikos daktaro vardą. 1844 m., koncertinėje kelionėje lydėdamas savo žmoną, įžymiąją pianistę Clarą Wieck (1819–1896), lankėsi vokiečių kompozi-torius R. Schumannas. Įžymioji C. Wieck Karaliaučiuje gastroliavo ir 1864–1865 m., surengdama kelis koncertus, kurių pro-gramose dominavo J. Brahmsio kūryba. 1872 m. įvyko išpūdingas solinis garsiojo vengrų smuikininko, kompozitoriaus ir dirigento Josepho Joachimo koncertas (1831–1907), o 1876 m. jis dirigavo miesto simfoniniam orkestrui Karaliaučiaus pu-blikos jau pamėgtus J. Brahmsio kūrinius¹⁵. Pats J. Brahmsas Karaliaučiuje apsilankė 1880 m. ir miesto simfoniniam orkestrui

(Biržos koncertų salėje) dirigavo savo kūrinius, tarp jų Antrąją simfoniją D-dur. Netrukus publika plojo žymiajam ispanų smuikininkui ir kompozitoriui Pablo de Sarasate (1844–1908). Net kelis kartus Karaliaučiuje įvairiuose amplua koncertavo rusų pianistas, kompozitorius ir dirigentas Antonas Rubinšteinas (1829–1894). 1881 m. Karaliaučiaus teatre jis su pasisekimu dirigavo savo operos „Makabėjai“ premjerą. Simfoninių koncertų paletę 1890 m. papuošė vokiečių dirigentas Hansas von Bülowas (1830–1894). Įdomu, kad dar 1819 m. mieste apsilankė ir melomanus žavėjo fortepijono virtuozas, Wolfgango Amadeaus Mozarto sūnus Franzas Xaveris Wolfgangas Mozartas (1791–1844).

Gaivi pakilimo banga

Pabaigai – žvilgsnis į Karaliaučiaus miesto teatrą XX a. pradžioje.

XX a. pradžia sutapo su nauja, gaivia Karaliaučiaus teatro pakilimo banga, prie pulto stojus talentingajam dirigentui, aistringam R. Wagnerio muzikos gerbėjui Pauliui Frommeriui (1867–1914), teatre dirbusiam net 15 metų (1899–1914 m.).

Išaugus gyventojų meniniams poreikiams, įtakingų, pasiturinčių miesto žmonių (verslininkų, gydytojų, tarnautojų, valdžios atstovų ir kt.) iniciatyva pradėtas statyti naujas Karaliaučiaus teatras. Darbai prasidėjo 1907 m., o 1910-aisiais (oficialus teatro atidarymas įvyko 1912 m.) jau buvo parodytas pirmasis spektaklis – W. Shakeaspeare'o komedija „Dvyliktoji naktis arba kaip norite“. 1911 m., dirguojant P. Frommeriui, ramos šviesą išvydo Richardo Strausso (1864–1949) operetė „Rožių kavalierius“, deja, iš muzikos kritiko G. Dömpkės nesulaukusi pagyrimo žodžių. P. Frommerio ir naujųjų teatro direktorių Maxo Bergo-Ehlerto, Maxo Richardso ir kt. iniciatyva įvyko sudėtingų, naujųjų G. Verdi ir G. Puccini operų, taip pat R. Strausso operų „Ariadnė Nakso saloje“, „Salomėja“ premjeros. 1914 m. visus maloniai nustebino sėkmingas vienos sudėtingiausių R. Wagnerio operų „Parsivalis“ pastatymas. Ne mažesnę išpūdį publikai paliko 1926 m. pastatyta ypač sunki Albano Bergo (1885–1935) opera „Vocekas“, dirguojama Hanso Schüllerio. Šie modernių operų pastatymai sulaukdavo įvairių vertinimų – ne tik palaikymo, pritarimo, bet ir kritikos.

Pirmojo pasaulinio karo metais Karaliaučiaus teatras buvo paverstas ligonine, tačiau vos karui pasibaigus, 1918 m. rugpjūčio 27 d. vėl buvo atidarytas ir greitai tapo vienu reikšmingiausių Rytinės Vokietijos teatrinio muzikinio meno židinių. Karaliaučiaus kaip meno ir muzikos miesto šlovė viliojo žymiausius Europos menininkus. 1929 m. Karaliaučiuje lankėsi Paulis Hindemithas (1895–1963), surengęs savo kūrinių koncertą, kuriame pats griežė altu styginių kvartete; autorinius simfoninius kūrinius dirigavo R. Straussas, Igoris Stravinskis (1882–1971) ir kiti.

Didėjant gyventojų skaičiui (1938 m. Karaliaučiuje gyveno 339 000 žmonių)¹⁶, išaugus meno, muzikinės kultūros poreikiams, 1924 m. Karaliaučiaus teatras pasidalijo į du atskirus teatrus – operos ir dramos; 1923 m. buvo įkurta Karaliaučiaus komiška opera (*Komische Oper*), susitelkusi į operėčių, pramoginių spektaklių statymą.

Ilgą ir garbingą kelią nuėjęs Karaliaučiaus teatras žlugo baigiantis Antrajam pasauliniam karui kartu su istorijos verpetuose pražuvusia valstybe – Prūsija. Tačiau turtinga šio teatro istorija verta išsamių mokslinių tyrinėjimų ir objektyvaus vertinimo.

¹ Grause F. Das Jahrzehnt vor der Reichgründung. Königsberg in Preussen. Die Geschichte einer europäischen Stadt. Verlag Gerhard Rautenberg. München, 1987, S. 178.

² Moser E. Geschichte des Königsberger Theaters. S. 70.

³ Rudolf Gottschall. Kultur in Ostpreussen. Kultur-in-ostpreussen.de/drupal-7.20/?rudyf-gottschall.

⁴ Gause F. Die Königsberger Uraufführung von Hebbels „Maria Magdalena“. Preussenland 1, 1963, S. 71.

⁵ Kroll E. Musikstadt Königsberg. Geschichte und Erinnerung. Freiburg, 1966, S. 158.

⁶ Gause F. Vom Heereskonflikt bis zur Reichsgründung. Die Geschichte der Stadt Königsberg in Preussen. Von der Königskrönung bis zum Ausbruch des Ersten Weltkrieges. Hrsg. vom Herder-Institut e.V., Marburg. Köln; Weimar; Wien: Böhlau. 1996 by Böhlau Verlag GmbH & Cie, Köln. 1996, S. 605.

⁷ Direktor und Unternehmer. Kultur-in-ostpreussen.de/drupal-7.20/images/stories/Abhandlungen/Woltersdorff/Direktor%20und%20Unternehmer.pdf.

⁸ Einführung und Wilhelm-Theater. Sommertheater um 1900. Kultur in Ostpreussen. Kultur-in-ostpreussen.de/drupal-7.20?q=sommertheater.

⁹ Gottschall R. Aus meiner Jugend. Erinnerung von Rudolf von Gottschall. Berlin. Verlag von Gebrüder Paetel (E. Paetel), 1898, S. 237-238. (Citatos vertimas iš: Smiltė. Rytų Prūsijos istorinis, kultūrinis, literatūrinis leidinys. Lietuvių vokiečių bendrijų informacinis koordinacinis centras. Klaipėda, 2010 vasaris, p. 7).

¹⁰ Moser E. Königsberger Theatergeschichte. Königsberg, 1902, S. 99.

¹¹ Sommertheater um 1900, Apollo-Theater 1912, Tivoli-Theater, Schützenhaus-Theater, Passage-Theater, Sommertheater Luisenhöh. kultur-in-ostpreussen.de/drupal-7.20/?q=sommertheater.

¹² Kultur in Ostpreussen. Max Brode. Kultur-in-ostpreussen.de/drupal-7.20/?q=maxbrode.

¹³ Isupov V. S., Kretinin G. V. Narodnoe obrazovanie i kultura Vostočnoj Prusii. Bostočnaja Prusija. S drevnich bremen do konca vtoroi mirovoi voyny. Kaliningradskoe knižnoe izdatelstvo. 1996, p. 357.

¹⁴ Gause F. Im Reich. Die Geschichte der Stadt Königsberg in Preussen. Von der Königskrönung bis zum Ausbruch des Ersten Weltkrieges. Hrsg. vom Herder-Institut e.V., Marburg. Köln; Weimar; Wien: Böhlau. 1996 by Böhlau Verlag GmbH & Cie, Köln. 1996, S. 735.

¹⁵ Künstler und Konzerte. Musikleben in Königsberg von Otto Besch. www.webarchiv-server.de/pin/archiv01/1701ob.15.htm.

¹⁶ Grigas V. Lietuva ir Karaliaučiaus kraštas. Kirchheim-Teck, 1946, p. 44.

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Karaliaučiaus teatras XIX a. antroje pusėje.

Galerijoje „Lyceum“ šimtametės japonų

Tradicinio japonų ukijo-e meno parodos galerijoje „Lyceum“ Klaipėdoje atidarymo akimirka.

Gedimino Sass nuotr.

Spalio 2-ąją Klaipėdos meno galerijoje „Lyceum“ vyko japonų kalbos ir kultūros centro „Seito San“ trečiojo sezono atidarymas ir tradicinio japonų ukijo-e meno parodos, veikusios iki spalio 18-osios, pristatymas.

Agota BRIČKUTĖ

Galerija „Lyceum“, užmezgusi bendradarbiavimą su japonų kalbos ir kultūros centro „Seito San“ centru, klaipėdiečiams ir miesto svečiams pristatė dar vieną veiklos kryptį – Japonijos kultūros ir meno populiarinimą, steigiant japoniškos literatūros leidinių skaityklą, rengiant tradici-

nio japonų meno parodas, organizuojant teminius renginius bei kviečiant mokytis japonų kalbos.

Siekiant pažymėti japonų kalbos ir kultūros centro „Seito San“ pradžią, galerijoje atverta istorines japonų meno vertybes pristatanti paroda, kurioje puikuoja žymių ukijo-e meistrų – Hiroshige, Hokusai, Utagawa Kunisada I, Kuniyoshi, Migita Toshihide, Ogata Gekko – sukurti medžio raižiniai, menantys XVIII–XX a.

„m“ – ų meno vertybės

Utagawa Kunisada (1786–1865). Iš serijos „Garsis šiurpalingų restoranų kolekcija“, maždaug 1830 m.

Utagawa Kunisada. Aktorius Nakamura Utaemon III vaidmenyje. Scena iš Kabuki teatro spektaklio.

Technika ir estetika

Ukiyo-e (japon. ukiyo-e) – tai japonų dailės žanras, klestėjęs XVII–XIX a. Pažodžiui terminas verčiamas kaip „plaukiojančio pasaulio“ vaizdiniai. Japonijos Edo (1603–1868) periodu šis apibūdinimas vartotas nusakyti hedonistiniam, į kasdienes malonumus orientuotam gyvenimo būdai, o masiškai gaminti ukiyo-e atspaudai atspindėjo miesto

gyventojų interesus ir buvo laisvai prieinami žemesniajai visuomenės klasei.

Galerijoje pristatytos kelių šimtmečių senumo ukiyo-e medžio graviūros pasižymi charakteringais šio žanro estetiniais bruožais, išgarsinusiomis japonų grafiką visame pasaulyje – grakščia, dinamiška piešinio linija, dekoratyviais spalviniais plotais, ryškiu, emocionalių koloritu, neįprastais kompoziciniais sprendimais ir laikinumui įspūdį kuriančiu vaizdų fragmentiškumu.

Tradicinis Japonijos menas garsėja nepriekaištingu techniniu atlikimu ir vaizdo estetikos harmonija. Parodoje galerijoje eksponuotuose kūriniuose atsiskleidžia skaidrūs spalviniai tonai, išraiškingų, emocionalių kolorito derinių naudojimas, žavi plastiškos, vingrios ir subtilios kontūrinės linijos, jų kuriamas piešinio grakštumas. Nors ukiyo-e medžio graviūrų kūrimas buvo kolektyvinis meninis darbas, kurį atlikdavo ►

Migita Toshihide. Iš ciklo „Dvylika gražuolių portretų“. Ukijo-e medžio graviūra, 1901 m.

Kobayashi Eitaku. Ukijo-e medžio graviūra, XIX a.

◀ ne vienas amatininkas (dailininkas, raizytojas, spaustuvininkas), vis dėlto piešinio išmanymas buvo laikomas pagrindiniu tapybos, grafikos ir skulptūros pradžiamokslu.

Kabuki teatro motyvai

Didžiąją parodos ekspozicijos dalį sudarė UNESCO nematerialaus kultūros paveldo – Kabuki teatro – motyvai. XVII–XIX a. Kabuki teatras Japonijoje buvo vienas populiariausių laisvalaikio praleidimo būdų, o garsiausi aktoriai neretai turėjo visuomenės ikonų statusą. Augantys komerciniai teatro reklamų užsakymai ir žiūrovų simpatijos vaidybos virtuozams lėmė vis didėjančią aktorių atvaizdų atspaudų paklausą.

Medžio graviūrose vaizduojami Kabuki teatro veikėjai pasižymi itin ekspresyviomis

kūno padėtimis, meno istorikų vadina „gyvatės pozomis“, stipriai hiperbolizuotomis veido išraiškomis, gestais, dramatiškomis emocijomis. Psichologinį veikėjų įtaigumą sustiprina minimalistiniai, monochrominiai fonai. Pastarasis vaizdavimo būdas veikė kaip didaktinis Kabuki teatro naratyvas, siekiant aiškiai perteikti takoskyrą tarp gėrio ir blogio sąvokų, atspindėti nepagražintą tikrovę, kuri gerokai skyrėsi nuo aukštesniosios visuomenės klasės pamėgto subtilumo, kuklumo ir santūrumo.

Japonijos įtaka Vakarams

Nuo XVIII a. 7-ojo dešimtmečio japonizmas tapo ryškia tendencija ir darė milžinišką įtaką ankstyviesiems impresionistams Edgarui Degas, Edouardui Manet, Claude Monet,

postimpresionistui Vincentui van Goghui, secesijos atstovui Henri'ui de Toulouse-Lautrecui. Ukijo-e raiziniai lėmė Vakarų meno tendencijų raidą, kai kuriuos impresionizmo, postimpresionizmo ir net secesijos estetinius principus – linijinę perspektyvą, ryškias koloristines plokštumas, asimetriškas kūrinių kompozicijas, laisvą kasdienybės fragmentų komponavimą dailėje.

Nors XIX a. pab. Japonijoje prasidėjusi technologinė ir socialinė modernizacija ukijo-e gamybą sumažino, jau XX a. pab. ši grafikos rūšis atgimė, ir išaugo iki šių dienų besitęsiantis susidomėjimas tradiciniais japoniškais atspaudais. Šiandiniame meno kontekste ypač vertinamas ukijo-e spaudos būdas, kuris buvo išgaunamas vien rankų darbu – nuo neįtikėtinų grafinių efektų (spalvų maišymo, pustonių gradacijos, paviršiaus deginimo, barstymo žėručiu) iki unikalių, to meto kultūrinį kontekstą atspindinčių temų ir žanrų.

Toyokuni III. Iš serijos „Grazūs gatvės riteriai penkioms šventėms“. Ukijo-medžio graviūra, 1863 m.

Ogata Gekko. Sakmės apie Gendzi, 1892–1895 m.

Vernisažas.

Gedimino Sass nuotr.

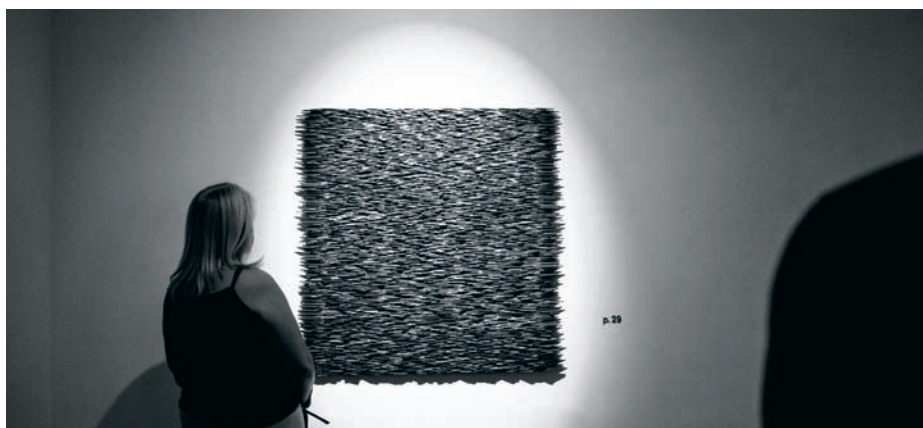
Visa nešantis vėjas. Žvilgsnis į Klaipėdos bienalę „Saulėlydis kas dvejus metus“

Klaipėdoje visada jaučiamas apčiuopiamas, drėgnas vėjas. Jis glosto pušų viršūnes, kedena marių vandenį, susiraukusio praeivio plaukus. Kaip gimtasis (ar nebūtinai) miestas jis gali būti romantiškas / jautrus / pramoninis. Kartais tiesiog uostamiestis. Žinoma, kalbant apie Klaipėdą reikėtų išsirinkti apibūdinimą – kaip ir bet kur, vieningos nuomonės nėra. Visgi bet kuris klaipėdietis sutiktų – saulėlydžių ir saulėtekių palydėta akimis prie Baltijos jūros pakrantės – begalės. Apie didelio masto meno reiškinių – pirmąją Klaipėdos bienalę „Saulėlydis kas dvejus metus“ – galima pradėti kalbėti nuo pamatinės sąvokos, ant kurios pastatyta bienalės idėja. Tranzitas (lot. *transitus* – perėjimas) – tarpinė kismo ir judėjimo būseną.

Banga Elena KNIUKŠTAITĖ

Tranzitas gali reikšti daug – kaip bienalės tema, ji labai lanksti. Ekologinio, fizinio, politinio-istorinio tranzito ir aibė kitų potemių yra aiškiai juntamos ne tik kūrinių asortimente, bet ir parinktose erdvėse. Bet nesinori liesti visų tranzito prasmų, nes tokiu atveju tekstas neturėtų pabaigos. Tranzitą šiuo atveju siūlyčiau interpre-

Pirmosios Klaipėdos bienalės „Saulėlydis kas dvejus metus“ atidarymas. Vieta: KKKC Parodų rūmai.

„Saulėgnis į pirmąją Saulėlydis kas dvejus metus“

tuoti kaip elementariausią, nuo Klaipėdos neatskiriamą reiškinių – vėją. Jis juda visur: tarp krantų, tarp medžių šakų, tarp švelniai sukibusių rankų, užpildo tuštumą garsu. Kaip ir bienalės kūnas, vėjas neturi pastovios formos – jis tik laikinai pajaučiamas. Stipriai, o gal vos vos. Tarsi varomoji jėga vėjas susivienija su smėliu, su dulkėmis ant aliuminio. Šis nuolatinis kismas yra tai, kas apibūdina bienalę – egzistuojant tarp buvimo ir nebūties, tarp to, kas praeina ir kas lieka. Žvelgiant į bienalę kaip į reiškinių galima teigti, kad jis reprezentuoja tris anksčiau minėtus ir Klaipėdai taikytus būdvardžius – romantiškas, jautrus, pramoninis. Jie – ne tik būdai įsmeinti miestą per metaforas, bet ir prieigos suprasti kaip, apie ką ir kodėl yra „Saulėlydis kas dvejus metus“. Be abejo, negaliu nepaminėti fakto, kad senovės graikų kalboje žodis „metafora“ (gr. *μεταφορά*) reiškia pernešimą, per(si)kėlimą. Turbūt dėl to būdvardžių žaismas kalbant apie bienalę atrodo toks patrauklus, o metaforiškumas šliejasi prie pat tranzito sąvokos. ►

P. Staff. Amerikietiška naktis. 2023 m. Kūrinio fragmentas. Vaizdo ir garso instaliacija. Vieta: KKKC Parodų rūmai. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.

Jono Balsevičiaus nuotr.

Tautvydo Stuko nuotr.

Romantiška Klaipėda

◀ Į pirmąją Klaipėdos bienalę „Saulėlydis kas dvejus metus“ pasisėkė atvykti tiesiai per atidarymo ceremoniją. Pagrindinės bienalės kūriniais parinktos erdvės – Klaipėdos kultūrų komunikacijų centro (toliau – KKKC) Parodų rūmai. Rugsėjo 5-ąją rudens mieste nebuvo nė kvapo. Tačiau per tokią vis dar vasarinę kaitrą buvo išties malonu pamatyti dalį Klaipėdos kultūros – ir ne tik – bendruomenės. Labai nekantravau išvysti, kokią mozaiką iš 46 užsienio ir Lietuvos menininkų kūrybos sukomponavo bienalės kuratorius Valentinas Klimašauskas kartu su komanda. Nors esu linkusi žiūrėti skeptiškai į institucines kuratorystės formules ir kanonus, KKKC Parodų rūmų erdvėse balansas tarp informacijos žiūrovams, architektūros ir idėjinės visumos buvo suvaldytas. Kūriniai nugulė dviejuose pastato aukštuose, medijų įvairovė taikliai siejosi su akcentuotomis tranzito reikšmėmis, o parodos architektūra leido menui kvėpuoti laisvai.

Pirmojoje KKKC Parodų rūmų salėje, greta rūbinės ir informacinio punkto, jau buvo galima pastebėti vieną iš bienalės kūrinių – danų menininko Simono Dybbroe Møllerio instaliaciją „Laiko – per akis“. Pasirinkimas eksponuoti kūrinį tik lankytojams įėjus pro duris kiek nustebino. Veikiausiai esu labai pripratusi prie anotacijų ant plačių sienų ar savotiškai apšildančio Šiuolaikinio meno centro pirmo aukšto. Kita vertus, staigus lankytojų žvilgsnių pačiupimas paneria juos tiesiai į tranzito potemių jūrą, todėl pirmasis parodos kūrinys tampa gana efektyviu. Instaliacija – serija lygių, blizgių komercinių vitrinų, įprastai naudojamų prabangiems laikrodžiams demonstruoti. Tačiau čia vitrinų tuščios – išlikę tik jų griaučiai su apšviestais, beprasmiškai besisukančiais pjedestalais. Lentynose, kuriose įprastai būtų eksponuojami prabangūs objektai, matomos tik dulkės, stiklo šukės ir smulkios plastiko dalelės. S. D. Mølleris atidaro parodą su nuoroda į vartotojiškumo kultūrą ir daikto prasmę, galią be vertės. Kūriniui būdinga ir kapitalizmo kritika, o svarbiausia – ilgesio momentas, kurį žmonės nešiojasi savyje. Nešiojasi ieškodami savo vietos pasaulyje, vaikydami statuso, agresyvios konkurencijos ir mėgindami savyje užpildyti neapčiuopiamą tuštumą, kurią provokuoja nepalankios sistemos. Bū-

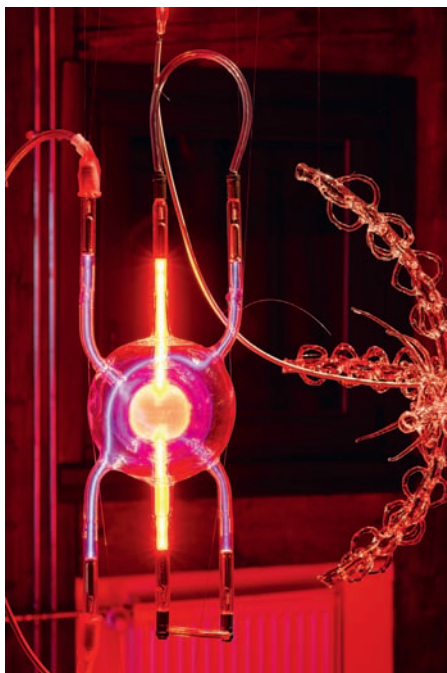
Pirmosios Klaipėdos bienalės „Saulėlydis kas dvejus metus“ atidarymas. Malkos Sultan performansas „Saulėlydis kas dvejus metus – performatyvi vakarienė“. Vieta: KKKC Parodų rūmai. Tautvydo Stuko nuotr.

tent ilgesio faktorius instaliacijoje yra toks paveikus – apžiūrinėjant tuščias vitrinas prisiminkiau postapokaliptinius scenarijus – to, ko dar nėra, bet kas jaučiama kaip sisteminė pasekmė, ypač pasaulį alinančių karų fone. Besaikis pilnatvės gaudymas ir jos ilgesys yra itin melancholiškas, net slogus reiškinys. Šiame kontekste kūrinys sufleravo tranzitą laike – per praeitį, dabartį ir ateitį. Kaip tokio tranzito produktas gimė švelnios apokalipsės pranašo asociacija. Negatyvu, tačiau ilgesingai romantiška.

Pradėjus eiti per parodą, viskas stojo į savo vietas. Parodos katalogą nešiojasi

rankose – jis padėjo nepasiklysti intensyviai konceptualiam bienalės audinyje. Tačiau sau suteikiau rėmus – kūrinių asociacijas, jų estetines bei idėines sąveikas ir tranzito metaforas nusprendžiau kurti pati. Katalogas, laimė, paliko tam daug erdvės. Prisiminusi atidarymo dieną galvoju, kad galbūt tas subjektyvus matymas ir yra tranzito dalis – kai prasmės perleidžiamos per žiūrovus ir kolektyviškai sulipdomos į vientisą bienalės pajautimą.

Tiek pirmo, tiek antro aukšto didžiosiose salėse matyti architektūriniai bienalės sprendimai. Ant medinių konstrukcijų per

LGBTQ+ istorijos fragmentus. Fotografijų emocinis autentiškumas, jautrumas ir pristatymas bienalės žiūrovams leidžia pamatyti asmenines V. Šleivyтės istorijas, kurių visuma net sustiprina romantinę Klaipėdos atmosferą. Vėjas, šviesa ir praeities aidai sukuria erdvę, kurioje žiūrovai gali išgyventi tiek estetines, tiek refleksyvias patirtis. Lengvumo išpūdį dar labiau sustiprina minimali parodos architektūra, o tranzito motyvas – nuolatinis judėjimas ir laikinumas – suteikia bienalės fotografijoms papildomą dimensiją.

Jautri Klaipėda

Vėjas Klaipėdoje niekada nesustoja. Tačiau po romantiškų, ilgesingų šviesos spindulių ateina tamsa ir tyla, kurioje vėjas ima kalbėti jautriau. Klaipėda – saulėlydžių miestas – už romantizuoto, atvirukiško idealo slepia kitą pusę. Kaip gyvas organizmas miestas reaguoja į kiekvieną žmogaus pėdsaką – be abejo, tai taikytina bet kokiam masteliui. Klaipėdos bienalės kūriniai rezonuoja su savitišku miesto trapumu: juose jaučiamas estetiškas svoris, ekologinio sąmoningumo, klimato kaitos temų atgarsiai. Akcentuojamas mūsų santykis su gamta, galiausiai kviečiama į akistatą su savimi ir intymumu. Tranzito sąvoka čia įgyja dar vieną reikšmę – tai ne tik judėjimas laike, bet ir gyvybės pulsas, gamtiniai ciklai ir judėjimas erdvėje.

Ekologinį tranzitą bienalėje puikiaiusiai iliustruoja menininkės ir biotechnologės Arūnės Baronaitės kūrinys „Plūdrumas“. Kompoziciją sudaro stilizuotas Baltijos jūros baseino žemėlapis ir cianotipija, kurioje vaizduojama padidinta mikrodalėlė. Baseino žemėlapis parodo žiūrovams nuolatinį judėjimą, vaizduojant vandens sroves, kaupimosi trajektorijas. Plastiko dalelė cianotipijoje – tai ekologinės taršos pėdsakas, judantis tarp sienų, vandens telkinių ir gyvų organizmų. Plastikas viso labo tėra svetimkūnis, kurį jūra šlifuoja, keičia, juo bando atsikratyti, kol žmonės aiškinasi savo poveikį plačiajai ekosistemai. Tai lyg užburtas ratas – apie taršą ir klimato kaitą kalbama nuolat, bet Žemės destrukcija šiais laikais yra įgavusi neįtikėtiną pagreitį. Iš pirmo žvilgsnio nekalta plastiko dalelė cianotipijos mėlyje tampa nebeužgyjančia mikrotrauma Žemės kūne. ►

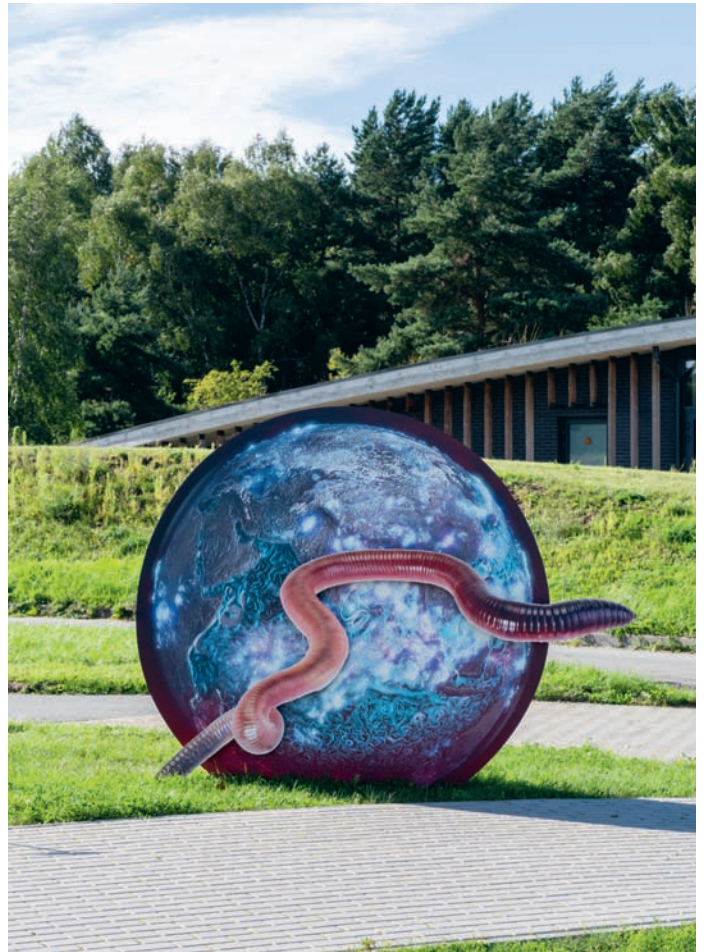
Pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“. Vieta: KKKC Parodų rūmai.
Jono Balsevičiaus nuotr.

salės vidurį eksponuojamos senosios lietuvių fotografijos, dauguma jų datuojamos XX a. Mediniai strypai itin primena fachtverkinę architektūrą, tai yra puiki sąsaja su Klaipėda kaip vokišku miestu, sufleruojanti žiūrovams mintis ir apie istorinį klodą. Drįsčiau teigti, kad fotografijos medija tapo vienu romantiškiausių Klaipėdos bienalės aspektų. Be Lietuvos fotografijos mokyklos ir ankstesnių atstovų nuotraukų turinio – ar tai pirmosios žinomos lietuvių moters fotomenininkės Paulinos Mongird atvirlaiškiai su Palangos pajūrio vaizdais, ar peizažiška, sapniška fotografo Virgilijaus

Šontos įamžinta jūra, – atvaizdai išsaugo šviesos ir šešėlio balansą, romantišką atmosferą, galiausiai susiję su istorine atmintimi. Ypač jautriai bienalės erdvėje atsiskleidžia lietuvių fotografės Veronikos Šleivyтės fotografijos. Menininkė fotografavo save, artimuosius ir mylimąsias, kurdamas darbus, kuriuose dokumentika susilieja su žaisminga vaidyba. Pasitelkdamas autportretą, ji reflektuodavo moters vietą visuomenėje ir save pačią. Reikšmingas yra jos santykių su moterimis įamžinimas – subtilūs gestai, artumas, emocinis ryšys į dienos šviesą išneša Lietuvos

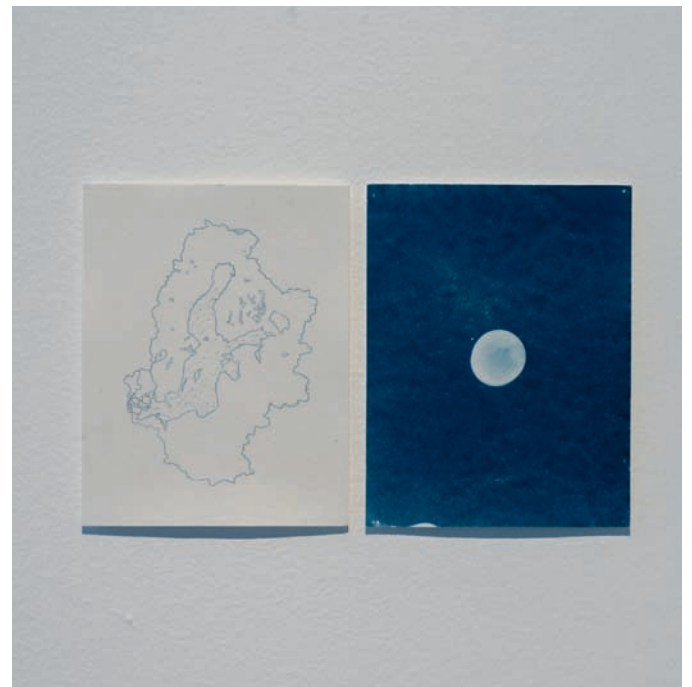
Lesia Vasylichenko. Tachionė. 2022 m. Videokūriny (8 min.). Vieta: Klaipėdos uosto direkcijos ekranas. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.

Katja Novitskova. Sliekas (iš ciklo „Žemės potencialas“, 2017). Vieta: Lietuvos jūrų muziejus. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.

Liudvikas Ruikas. Autostrada Vilnius–Kaunas. 1972 m. Fotografija. Vieta: KKKC Parodų rūmai. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.

Arūnė Baronaitė. Plūdrumas. 2024 m. Vieta: KKKC Parodų rūmai. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.
Jono Balsevičiaus nuotr.

Audrius Janušonio paroda „Eilės“. Vieta: KADS Baroti galerija. Renginy: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“.
Baroti galerijos archyvo nuotr.

◀ Kūrinys tam tikru požiūriu primena ir apie žmogaus lygumą prieš ekologinius, taršos procesus – niekas, gyvas ar negyvas, nėra atskirtas nuo pastovaus gyvybės ciklo, taip pat ir nuo tranzito – žalingų medžiagų cirkuliacijos.

A. Baronaitės „Plūdrumas“ fantastiškai rezonuoja su greta eksponuojama estų menininkės Edith Karlson instaliacija „Nematyti“. Kūrinys vaizduoja keistą bangų išmestą būtybę žuvies galva, gulinčią ant prišuokšlinto, jūržolėmis nusėto kranto. Instaliacija primena skirtingų periodų įsitikinimus ir baimes, susijusias su vandens pasauliu. Ironiška, kad nors žmonėms šiais laikais gilūs vandenys vis dar asocijuojasi su nežinomybe ir paslaptimi, mes vis tiek juos siekiame kontroliuoti, eikovoti ir dominuoti.

Gamtos ir žmogaus kūnai sueina į vienį – sugeria, reaguoja, alinasi. Bienalėje ekologinis jautrumas transformuojasi į jautrų intymumą, kuriame kūnas tampa žemės tęsiniu, o pati žemė – kūno atspindžiu. Menininkės Janinos Sabaliauskaitės fotografijų serija „Flirtavimas su gamta“ (2025) pratęsia šį dialogą tarp kūno ir aplinkos, perkeliat jį į ekoseksualinės meilės lauką. Menininkė įamžina kūną kontakte su gamta, kur atsiduodama aplinkai įsiklausant į jos tekstūrą, temperatūrą, prisilietimą. ▶

◀ Ribos tarp žmogaus ir gamtos, dėkin-gumo ir geismo išnyksta, o kulminacija pasiekama pasitelkiant mylėjimąsi kaip aukščiausią intymumo formą. Be ekologi-nio sąmoningumo potekscių, čia galima išvelgti ir feministinį faktorių – moters kūnas fotografijose vaizduojamas kaip sakrali būtis kuriant ryšį tarp gamtos ir žmogaus. Tokia feministinė prieiga gali sufleruoti dar vieną tranzito metaforą per moteriškumą. Puikus pavyzdys taip pat būtų Kanados lietuviškas menininkės Karlos Gruodis videodarbas „X dūžių per minu-tę“. Trumpame kūrinyje nagrinėjamas mo-ters kūno ir motinystės santykis. Priešingai nei J. Sabaliauskaitės, K. Gruodis meninis matymas atsigręžia į vidinį – moters išsčio-se slypintį – potencialą.

Minėtų bienalės kūrinių fone Klaipė-da įgyja gyvybingumo ir jautrumo. Nuo Baltijos jūros parpučiantis vėjas glosto, bet kartu ir gelia, primindamas apie klimato atšilimą, ekologines katastrofas. Tačiau bienalės kontekste miestas nebūtinai tik žmogaus išsekintas geografinis vienetas – jame tranzitas įgauna emociškai įkrau-tą, kūnišką, intymią reikšmę. Tai kismas žmogaus viduje, judėjimas tarp išorės ir

vidaus. Tranzitas – kvėpavimo ritmas, jun-giantis žmogų su gamta ir visu (ne)regimu pasauliu.

Pramoninė Klaipėda

Aptarti jautrumo ir romantikos elementai yra malonūs, švelnūs, net dvasingi. Kartais nepatogūs ir keliantys tiek vidinį, tiek ekologinį sąmyšį, bet prisijaukinami per laiko patirtis. Vėjas Klaipėdoje, kuris glostė ir dejavo, staiga įgauna kitokį – aštrumo – aspektą. Jau nebe prigimtinis atmosferos reiškiny, jis sukeltas žmogaus. Kartu su aštriu vėjo švilpavimu miestas įgauna kitą pavidalą – grubesnę, pramoninę, bet vis dar gyvą. Tranzitas pramoninėje Klaipėdoje tampa apčiuopiamas ir matomas: tai laivų ir krovinių cirkuliacija, uostamiesčio vėsa, smogo judėjimas. Joje persidengia geografi-niai, logistiniai ir saviti estetiniai klodai.

Atšiauri, pramoninė Klaipėda turi ir rigi-diškos architektūros. Čia vertėtų paminėti fotomenininko Remigijaus Treigio kūry-bą – užfiksuotas industrines konstrukcijas, matomas tarsi pro miglą ir dulkes. Realūs,

konkretūs objektai R. Treigio darbuose įgauna daugiareikšmį, paslaptinę pavidalą. Iš pirmo žvilgsnio primenantys dokumenta-ciją darbai vis dėlto turi poetinį atspalvį – jie emociškai įkrauti, melancholiški, net simbo-liški. Fotografijos priverčia žiūrovus sustoti – vietoj žemiško fluidiškumo įamžintos kons-trukcijos atrodo tarsi esančios garsiniame, vizualiniame vakuume, kurio išpūdį dar labiau sustiprina fotografijų monochro-miškumas ir dulkės. Vaizduose žmonių nėra – mes nublinkstame prieš savo pačių kūrybą. Nors net tai, ką žmogus sukuria, yra neatsiejama nuo jo paties. Panašiai žiūro-vams byloja ir danų menininkės Madeleine Andersson videodarbas „jūsų skylė – mūsų tikslas“. Čia industrinė pusė įgauna niūresnį, beveik distopinį atspalvį – rastos filmuotos medžiagos fragmentai sufleruoja ryšį nebe su švelniu gamtos prieglobsčiu, o su pramo-nės plėtotei naudojamu iškastiniu kuru. Tai nebėra dialogas – veikia išnaudojimas. To-dėl provokatyvūs, šoko vertės kupini klipai videodarbe įgauna tam tikro rituališkumo – naikindami gamtą mes naikiname save pačius. Įdomus ir eksponavimo būdas – M. Andersson kūrinys rodomas per apskri-timo formos projekciją. Žvelgiant į kūrinių,

Nina Beier. Ø (sala). 2024 m. Instaliacija. Vieta: KKCC Parodų rūmai. Renginys: pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejuis metais“.

Jono Balsevičiaus nuotr.

Visoje bienalėje nuosekli yra žmogaus ir gamtos santykio tema – subtili, kintanti, kartais konfliktiška.

kilo asociacija su naftos gręžiniu – jame atsispindi žmonijos sukurtas bereikšmis, industrializuotas triukšmas. Tiek R. Treigio, tiek M. Andersson darbai kuria dar vieną tranzito momentą: nuo melancholiškos distancijos iki apmąstymų apie jos kainą.

Įsamenintas vėjas, kaip pirmosios Klaipėdos bienalės „Saulėlydis kas dvejus metus“ leitmotyvas, galiausiai išsisklaido visame miesto peizaže. Žinoma, jis paliečia ne tik pagrindinę parodą KKKC Parodų rūmuose, Klaipėdos viešosiose erdvėse galima pamatyti eksponuojamų instaliacijų, videodarbų, performansų. Taip meninė patirtis sujungiama su kasdienybe net tokiose vietose kaip prekybos centras „Akropolis“ (Katjos Novitskovo „Embrionas“). Malonu matyti bienalę išeinant už baltų galerinių sienų.

Visoje bienalėje nuosekli yra žmogaus ir gamtos santykio tema – subtili, kintanti, kartais konfliktiška. Iš romantikos ir ilgesio

pereinama į atšiaurių, nenatūralų metalo žvangėjimą, nors net šioje aptartoje skiltyje išlaikomas tas pats trapumo ir melancholijos įspūdis. Kai liečiama gamtos tema, sunku rasti prieigą per agresiją ar absoliutų blogį – natūralus pasaulis toks tiesiog nėra. 46 menininkai iš Baltijos, Šiaurės šalių ir kitų užsienio regionų sėkmingai sukūrė daugiasluksnį pasakojimą, kuriame susikerta geografijs, temos, bet galiausiai visas finale išsiskleidžia kaip judėjimas. Todėl tranzitas ir tampa bienalės šerdimi – pastovus persikėlimas, dinamika, cikliškumas, kuris kiekvienam žemės sutvėrimui yra pažįstamas ir artimas. Galiausiai bienalė, kaip ir vėjas, lieka nepagaunama, balansuojanti tarp praeities ilgesio, gamtos trapumo ir pramonės aštrumo, kviečianti žiūrovus pajusti judėjimą, kuris tęsiasi net tada, kai ekranai ir salės užtemsta.

O šią sekundę vėjas neša laukimo dulkes – kitos bienalės laukti pagelbės susitelkimas į laiko tėkmę ir miesto pulsą. Ir puoselėjimas žemės, kuria patys vaikštome.

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Pirmoji Klaipėdos bienalė „Saulėlydis kas dvejus metus“: Askės Thibergo šokio performansas „Buvimo vieta“. Vieta: Klaipėdos kultūros fabrikas. Arvydo Gurkšnio nuotr.

„Išnykimo valanda“: kai klausimai įdomesni už atsakymus

Režisierius Zachas Creggeris – žmogus, kurio vardas dar prieš kelerius metus daug kam būtų nieko nesakęs. Jis pradėjo karjerą televizijoje, dirbo prie įvairių mažai žinomų projektų, tačiau staiga iššovė su savo pirmuoju mažo biudžeto siaubo filmu „Barbaras“ („Barbarian“, 2022 m.), kuris netikėtai tapo pelningu. O dabar į kino ekranus atkeliavo jo ambicingesnis antrasis darbas – „Išnykimo valanda“ („Weapons“, 2025 m).

Andrius RAMANAUSKAS

Nuolatinio nerimo pojūtis

Reikia pasakyti, šiuosyk juntamas visai kitoks tonas: tai nėra grynuolis siaubo filmas, bent jau pirmąjį jo pusę galima žiūrėti kaip detektyvinę mįslę ar mistinę dramą, kuri pamažu suka vis tamsesniais keliais.

Taip pat filme yra ir socialinio komentaro, bei, kaip kai kurie kritikai pabrėžia, bandymo filosofuoti apie mažoje miestelio bendruomenėje pasklidusią baimę ir nepasitikėjimą. Kitaip tariant, tai ne tas siaubo filmas, kuriame vien tik ir lauki, kada kas nors su kraujuotu peiliu iššoks iš spintos.

Publikos ir kritikų reakcija buvo stebėtinai palanki. Daugelis giria juostos netradicinį pasakojimo būdą, pateikiamą iš kelių skirtingų personažų perspektyvų. Tai suteikia filmui daugiasluoksniškumo ir nuolatinio nerimo pojūtį. Ne vienas žiūrovas pastebėjo, kad siužetas yra puikiai subalansuotas – tempas nei per greitas, nei per lėtas, todėl įtampa auga organiškai, o publikos smalsumas išlaikomas iki pat

pabaigos. Na beveik. Tokia juostos atmosfera leidžia filmui išsiskirti iš daugelio kitų šiuolaikinių panašių siaubo kūrinių.

Filmo istorija nukelia į fikcinę Pensilvanijos miestelį Maybroką. Ten vieną naktį, lygiai 2 valandą nakties ir 17 minučių, kiekvienas iš savo namų staiga į nakties tamsą išbėga net 17 vaikų. Jie visi iš tos pačios klasės. Be jokio paaiškinimo jie pradingsta, ir niekas daugiau jų neberanda. Tik rytą mokykloje iš tos klasės pasirodo vienas mokinukas Aleksas, kuris nieko nežino ir negali paaiškinti, kur dingo jo klasės draugai.

Iš skirtingų perspektyvų

Įvykus masiniam mokinių pabėgimui, visas miestelis pradeda ieškoti kaltų. Ir beveik akimirksniu visų pirštai nukrypsta į Justiną – tos klasės mokytoją. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo absurdiška manyti, kad ji galėjo turėti ką nors bendro su tokiu nepaaiškinamu reiškiniu, mažoje bendruomenėje logika nėra pirmoje vietoje. Ten svarbiau baimė, apkalbos ir visada patogus atpirkimo ožys.

Justina tampa viešu taikiniu – tėvai, dar vakar pasitikėję jos profesionalumu, dabar

žiūri į ją kaip į potencialią kaltininkę. Dar labiau įtarimus pakursto jos artimas ryšys su vieninteliu išlikusiu berniuku Aleksu. Kodėl iš visų vaikų liko būtent jis? Ar jį ką nors žino? Ar ką nors slepia? Ji bando apginti save prieš bendruomenę, kuri staiga atsisuko prieš ją. Tačiau kuo labiau ji siekia įrodyti savo nekaltumą, tuo labiau aplinkiniams ji atrodo įtartina.

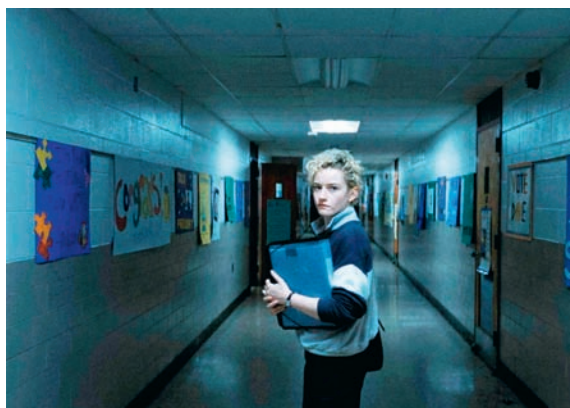
Iš pradžių pamanytum, kad filmas suksis aplink mokyklos mokytoją, kuri kovos su kolektyvine isterija. Tačiau paskui filmas pakeičia perspektyvą ir pradeda rodyti istoriją iš Arčio, vieno iš dingusio vaiko tėvų, pozicijos. Arčis, apimtas nevilties ir kaltės, imasi pats tirti įvykio aplinkybes. Tačiau jis vis tiek nesugeba paaiškinti nei sau, nei kitiems, kaip ši baisi nelaimė galėjo atsitikti. Jo tragedija pamažu naikina jį iš vidaus, ir skausmas pamažu virsta įniršiu, nukreiptu prieš klasės mokytoją.

Toliau seka Polo pasakojimas, jis – vietinis pareigūnas, įpratęs tirti smulkius nusikaltimus. Tačiau dingimas priverčia jį peržengti savo galimybių ribas. Jo akimis matome, kaip policijos institucijos kovoja su nepaaiškinamu įvykiu.

Paskui pereiname prie Markuso, mokyklos direktoriaus, kuris iš pradžių stengiasi parodyti šaltą profesionalumą. Jo istorija susikerta su Justinos – kai ji tampa atpirkimo ožiu, jis ją suspenduoja, nors jie abu turėtų stovėti vienoje pusėje. Galiausiai jis pats tampa jam nepalankių aplinkybių auka.

Gerai pasėta intriga

Ir taip toliau visas filmas keliai nuo vieno personažo prie kito. Tarsi pasakojimas būtų perkeltas tiesiai iš Styveno Kingo romano

Kadrai iš filmo „Išnykimo valanda“ (rež. Z. Creggeris, 2025 m.).

puslapių, kur mažame Amerikos miestelyje gyvena žmonės, kurie lyg ir pažįsta vieni kitus, tačiau už kasdienybės fasado ima ryškėti paslaptys ir keisti įvykiai. Kiekviena istorija čia tarsi skaldyto veidrodžio šukės, kur kiekviena atspindi tik mažą dalį tiesos. Režisierius sėmėsi įkvėpimo iš Paulo Thomaso Andersono filmo „Magnolija“ („Magnolia“, 1999 m.), taip pat mozaikinės istorijos, ir iš Denio Villeneuve trilerio „Kaliniai“ („Prisoners“, 2013 m.) pasiskolino tamsią, įtampą kupiną atmosferą. Prie filmo netiesiogiai savo patarimais prisidėjo ir kitas garsus režisierius Davidas Fincheris. Jo estetiškoji maniera čia irgi labai gerai juntama.

Pagrindinis filmo smagumas – gerai pasėta intriga žiūrovų vaizduotėje. Čia kiekvienas veikėjas mato tik gabalėlį tiesos. Bet jų visų patirtys pamažu formuoja platesnį paveikslą. Būtent dėl to filmas intriguoja – jis nepateikia atsakymų iš karto, bet verčia rinkti užuominas iš skirtingų perspektyvų, žiūrovai čia jaučiasi lyg patys būtų įkalinti to mažo miestelio bendruomenėje, kurioje visi žino kažką, bet niekas nepasako visko.

Savo paties spąstuose

Dabar apie neigiamus dalykus. Nors „Išnykimo valandos“ pradžia ir vidurys stebina įtaigumu, filmas galiausiai įstringa savo paties spąstuose. Jis sukuria tokią stiprią paslapties atmosferą, kad kai ateina metas viską paaiškinti, joks atsakymas nebegali prilygti tam jausmui, kurį sukūrė patirta nežinomybė. Nors filmo finalas aiškus ir suprantamas, jis per paprastas ir jau nebeturi to paties svorio. Toks finalas labiau tiktų įprastam siaubo filmui, bet užuomazga nežadėjo įprasto siaubo filmo. Žiūrėti šią juostą – panašus jausmas tarsi vaikui laukti kalėdinių dovanų: iš pradžių lauki, spėlioji, žinai, kad po eglute slypi kažkas ypatingo ir tau tai kelia didžiausią jaudulį, o kai atplėši dovanų popierių – pamatai kojinių porą. Taip, jos naudingos, bet jausmas jau nebe tas.

Tokį reiškinį dažnai galima pastebėti Holivudo kine: kūrėjai bijo palikti žiūrovus su neįmintomis mįslėmis, todėl stengiasi viską paaiškinti iki galo. Galbūt „Išnykimo valanda“ būtų įdomesnė su

NAUJAS FILMAS

Pavadinimas: „Išnykimo valanda“ („Weapons“).

Žanras: siaubo, trileris, mistinis.

Sukurta: 2025 m. JAV.

Scenarijaus autorius ir režisierius: Zachas Creggeris.

Aktoriai: Benedictas Wongas, Joshas Brolinas, Julia Garner, Aldenas Ehrenreichas.

Operatorius: Larkinas Seiple'as.

Muzika: Ryanas Holladay, Haysas Holladay, Z. Creggeris.

Trukmė: 2 val. 8 min.

Amžiaus cenzas: žiūrovams nuo 16 metų.

dviprasmiška ir atvira pabaiga, paliekančia vietos interpretacijai.

Taigi, 10 balų už du pirmus filmo trečdalius, tačiau pabaiga, deja, tik vidutinė, lyg užsisakius degustacinę vakarienę, kur pirmieji patiekalai – šedevrai, o desertui atneša „Tinginio“ pyragą.

„Inkultūracija“: barokiški monai ir šposai

Trylikimą kartą Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos organizuotas tarptautinis kultūros festivalis „Inkultūracija“ įrodė, kad kultūra nėra gyvenimo priedas, ji – pats gyvenimas su pliuso ženklu arba gyvenimas kvadratu. Prasmingiau, teatrališkiau, jautriau – neabejoju, taip intensyviai savo būtį išgyveno kiekvienas, rugsėjo 30–spalio 4 dienomis apsilankęs uostamiesčio kultūros tradiciją stiprinusiuose renginiuose.

„Inkultūracijos“ knygu mugė.

Arvido Jasmanio nuotr.

S. Simanos naujo romano „Potvynis Bohemoje“ pristatymas.

Liepos Mizaraitės nuotr.

Naujausių A. Tapino knygų „Šmėklų mėnuo“, „Lošėjai, romantikai ir budeliai. Senieji Meistrai ir jų paveikslų paslaptys“ pristatymas.

Arvido Jasmano nuotr.

Evelina ZENKUTĖ

Puoselėti vertybes

Paskelbus šiemet minimus Baroko literatūros metus atliepiančią festivalio temą ir programą, pakvietus stabtelėti ir patirti laiko sau bei kultūrai prabangą, galų gale, paraginus atsigręžti į save, savo bendruomenę, niekas nė nepagal-

vojo, kaip giliai po oda palįs 2025-ųjų „Inkultūracija“.

Rugsėjo pabaigoje griaušančių politinių jėgų manipuliacijos įrankiu tapusios kultūros bendruomenės protestas sukėlė stiprią reakciją – reakciją eiti, dalyvauti, patirti, burtis, pasišildyti inteligentiškų veidų skleidžiamoje šviesoje, sugerti išgirstus prasmingus žodžius, mėgautis kiekviena festivalio pasiūlyta renginio forma ar atrasti naujas erdves.

Nė nenumanydami, kokia barokiška šešėlių ir šviesos kova užvirs per tryliką „Inkul-

tūraciją“, į programą organizatoriai sudėjo krūvą pačių kultūros šerdį paliečiančių akcentų: paneigė mitą, kad periferijoje vyrauja kultūrinė stagnacija; parodė, koks skirtingas ir įdomus gali būti menas; vienijo, užuot skirstė auditoriją į labiau elitinę ar neva paprastą, stebino, kaip puikiai gali sutarti, susikalbėti įvairioms sritims atstovaujantys kultūrininkai ar menininkai. Pagaliau tapo priminimu, kaip greitai tai, kas atrodo savaime suprantama, gali būti suvaržyta. O gal net nelikti.

Kodėl skaityti būtina?

„Kuo daugiau skaito visuomenė, tuo aukštesnis šalies demokratijos lygis“, – konstatavo Liublianos universiteto Filosofijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslo bei knygotyros katedros prof. dr. Mihaelis Kovačas pirmame „Inkultūracijos“ renginyje – specialistų tribūnoje „Skaitymo futurologija. Ką gali kultūra“, kuriame pristatė Liublianos skaitymo manifestą ir supažindino su paviršutiniško *skrolinimo* keliamais pavojais.

Pasirinkta rimta, daugiasluksnė tema dar sykį atkreipė dėmesį, kaip radikalančiame, susiskaldymo, dezinformacijos kupiname šiandienos pasaulyje svarbu skaityti. Ir ne bet ką, o, anot M. Kovačo, ilgus, sudėtingus tekstus. Tik taip ugdysime kantrybę, lavinsime protą, kitaip tariant, treniruosime aukštesnio lygio skaitymo įgūdžius valdanti raumenį.

„Savo mokiniamis nuolat kartojau: knygu skaitymas yra vienintelis būdas išsiugdyti kritinį mąstymą“, – to paties renginio žurnalisto Mariaus Eidukonio moderuotoje diskusijoje sakė mokytoja ekspertė Lilija Bručkienė.

O štai Vilniaus universiteto leidyklos direktorius prof. dr. Arūnas Gudiničius pasidalijo mintimi, kad skaitymas iš įvairių įrenginių nėra toks didelis baubas. Anot jo, svarbu pasirinkti, su kokio pobūdžio informacija efektyviau susipažinti popieriuje, o su kokia – ekranuose. Galiausiai svečias susirinkusiuosius nuramino pristatęs tyrimą apie lietuvių skaitymo įpročius: rodos, į rankas vis dar paimame knygas.

Gana intensyviai skaito ir uostamiesčio gyventojai, dalyvavę specialioje bibliotekos rengtoje apklausoje, kurios rezultatai jau kitame po kelių dienų vykusiam renginyje ►

Atviro mikrofono vakaras „Panegirikos“: poetas, prozininkas M. P. E. Martynenko.

Specialistų tribūna „Skaitymo futurologija. Ką gali kultūra?\": žurnalistas M. Eidukonis, Vilniaus universiteto leidyklos direktorius prof. dr. A. Gudiničius, Klaipėdos Vydo gimnazijos lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja ekspertė L. Bručkienė, Liublianos universiteto Filosofijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslo bei knygotyros katedros prof. dr. M. Kovačas (Slovėnija).

Netaisyklingų formų poezijos ir muzikos performansas „Pargriautas barokas“: aktorius M. Urbonas ir muzikantas V. Ančeris.

◀ pasidalijo Klaipėdos universiteto sociologai doc. dr. Liutauras Kraniauskas ir dr. Giedrė Strakšienė. Nekeista, kad iš surinktų duomenų nupieštas pajūrio žmogaus paveikslas buvo itin pozityvus – anketą pildė į iš pradžių paslaptį laikytą renginį norėję patekti prisiekę kultūrinėtojai.

Kurti ryšius

Kultūrėti puošnioje, perlamutru tviskančioje barokinėje kriauklėje – puiku. Tik štai kartais tą kiautą reikia praverti, o tada apsižvalgyti. Išlošime, kad ir ką sakytų išskirtinai į savus susitelkusieji. Gyvename globaliame, margame pasaulyje. Tą globalumą, margumą, sykiu pojūtį, jog visi esame panašūs, gera patirti.

Suprasdama misijos supažindinti su kitų šalių rašytojais, jų kūryba svarbą, siekdam stiprinti tarptautinius ryšius, galų gale, meginti paprasčiausią žmogišką draugystę, festivalio kūrybinė komanda metai iš metų į uostamiesį kviečia dėmesio vertus užsienio literatūros lauko atstovus. Taip, gal ne Harukį Murakamį ar Olgą Tokarczuk, bet kūrėjus, kurių knygas jų gimtosiose šalyse skaito dešimčių tūkstančių auditorija. Kol neapsilankome festivalyje, to nė nenuotukiame.

Kultūra neateina iš viršaus – labai natūraliai, organiškai ji išauga iš laikmečio dvasios.

Šių metų „Inkultūracijos“ dalyviai galėjo pasimėgauti skambesiu mažiausiai trijų užsienio kalbų, kurioms atstovavo iš Slovėnijos atvykusi ir savo romaną „Baltą skalbk 90° C“ pristaciusi rašytoja Bronja Žakelj, vokiečių Oliveris Fischeris, papasakojęs apie Thomo Manno bei Paulio Ehrenbergo draugystei dedikuotą knygą, taip pat latvių autorius Sventas Kuzminas, supažindinęs su „Dizažio“. Tikiu, išgirsti svečių pasakojimus buvo lygiai taip pat įdomu, kaip pasiklausyti vietinio mohikano Liutauro Degėsio ir jo pasirodžiusio romano „Sapnuojantys nemiega“ proga kamantinėjusios Ninos Puteikienės pokalbio. ▶

Pokalbis „Kodėl Thomas Mannas?": Europietiškos dešinės instituto direktorius dr. T. Žukas, rašytojas ir vertėjas A. Gailius. Margaritos Norvilės nuotr.

„Atpažinti savąsias istorijas“ – susitikimas su bestselerio „Baltą skalbk 90° C“ autore: leidėjas M. Roduneris, rašytoja B. Žakelj (Slovėnija), vertėja L. Masytė, žurnalistas M. Eidukonis. Liepos Mizaraitės nuotr.

Knygos pristatymas „Negalima patirti meilės stipriau – Thomas Mannas ir Paulis Ehrenbergas“: žurnalistas O. Fischeris, vertėja A. Feser, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja prof. dr. R. Leiserowitz. Margaritos Norvilės nuotr.

R. Rastausko atminimo vakaras „Literatūrinis furšetas“.

P. Opera ir D. Skeivalas. Liepos Mizaraitės nuotr.

Grupės „Doooooris“ parodų atidarymai bei instaliacijos „Dooooorisofonija“ pristatymas: menininkai S. Kanapeckas, A. Jankauskas, R. Treigys, parodos kuratorė D. Ruškienė. Liepos Mizaraitės nuotr.

Performatyvus instaliacijos „Gazuotas cepelininis dangus. Kasdienės mūsų „Doooooris“...“ atidarymas. Pauliaus Sadausko nuotr.

Slaptas renginys kultūros tyrinėtojams: dr. G. Strakšienė ir doc. dr. L. Kraniauskas. Indrės Jucytės nuotr.

◀ Kokiu tiražu jau parduota knyga „Baltą skalbk 90° C“? Kokius emocinius ir socialinius virsmus patyrė Th. Mannas XIX a. pradžioje? Kaip gimė S. Kuzmino sugalvotas neegzistuojantis Chochmos miestelis? Labiau savo galvoje ar išoriniame pasaulyje dabar gyvena L. Degėsys? Atsakymus žino tik „Inkultūracijos“ dalyviai.

Atgiję išėjusieji

„Inkultūracijos“ dalyviai žino dar daugiau. Žino, kad kiekvienas festivalis juos pastūmės atsigręžti į praeitį ir bent kelioms akimirkoms sugrąžins tuos, kurių fiziniai – bet tik fiziniai – pavidalai jau neegzistuoja.

Memento mori? O gal tiesiog *memento*? Panašia mintimi per šiųmečio kultūrinio-literatūrinio almanacho „Baltija“ pristatymą gausiame autorių būryje pasidalijo leidinio sudarytoja rašytoja Sondra Simana: „Kiekvieną kartą paminėjus kurį nors išėjusįjį, jis atsiranda greta mūsų.“

Tik įsivaizduoti Baroti galerijoje nepabuvojusieji gali, kaip gyvai pernai žemišką kelionę baigusio rašytojo Rolando Rastausko balsas suskambo Danieliaus Skeivelo gitaros palydėtame reperio, poeto Pijaus Operos skaitymo performanse; tik nujausti Klaipėdos lėlių teatre neapsilankiusieji pajėgūs, koks gyvas Mikalojaus Urbono skaitomomis eilėmis, kurioms gitara atitarė Vilius Ančeris, buvo 2020-aisiais šį pasaulį palikęs poetas Kęstutis Navakas.

Įsitaisęs kažkur greta, Europietiškos dešinės instituto direktoriaus dr. Teodoro Žuko ir vertėjo Antano Gailiaus pokalbio apie save klausėsi rašytojas Th. Mannas. Per S. Simanos romano „Potvynis Bohemoje“ pristatymą trumpam sugrįžo ir paplauta Klaipėda su visais anų laikų vietos istoriją kūrusiais figūrantais.

Šiuose renginiuose teatrališko baroko, šešėlių ir šviesos žaismo netrūko. Kaip įmantrumo – asmeninio, kūrybinio – nestigo nei R. Rastauskui, nei K. Navakui, nei Th. Mannui, nei juo labiau visai uostamiesčio bohemi.

Pažinti šiuolaikybę

Duoklės praeičiai temą, tik vis dėlto būtąjį kartinį siejant su esamuojau laiku, tęsė

reveransas 1989–1995 m. uostamiestyje veikusiai menininkų grupei „Doooooris“. Avangardo, polėkio, kūrybinių pokštų, mitais ir legendomis apipintų vyksmų uostamiestyje būta. Paradoksalu: daugiau nei šiandien. Dar paradoksaliau: anuomet „Doooooris“ menininkai taip aplenkė laiką, kad iš praeities klodų ištraukti jų darbai net šiandien atrodo be galo šiuolaikiški – apžiūrint Ievos Simonaitytės bibliotekos Baltojoje galerijoje išsibarsčiusius parodos „Berniukai, prisivalgę vynuogių sriubos“ eksponatus, vargiai galėjai atskirti, kurie iš jų atstovauja 1989–1995 m. periodui, o kurie sukurti per pastaruosius metus.

Kodėl per menotyrininkės Danguolės Ruškienės ir fotomenininko Remigijaus Treigio kuruojamos parodos pristatymą susirinkusieji ragavo netikro zuikio bei vynuogių sriubos? Kas tas zuikis apskritai? Kam skirta eksponuojama penkta Arvydo Karvelio sukurta kėdė? Atsakymai egzistuoja. Kaip iš uostamiesčio audinio (istorinius artefaktus buvo galima apžiūrėti bibliotekos Nišinėje galerijoje) ▶

B. Šarkos performansas „Nebarškink į duris be reikalo, nes durys gali tau pabarškinti su reikalu“. Danguolės Ruškienės nuotr.

Ekskursija „Vietinės reikšmės peripatetikai: G. Grajauskas ir R. Zemkauskas atvirame ore“.

Arvido Jasmanio nuotr.

Lietuvos jūrų muziejaus leidinio „Aplink pasaulį burlaiviu „Moshulu“ pristatymas: žurnalistė ir gidė K. Sadauskienė, Lietuvos jūrų muziejaus direktoriaus pavaduotojas, vyriausiasis muziejaus rinkinių kuratorius R. Adomavičius.

Literatūrinio-kultūrinio almanacho „Baltija“ pristatymas.

Liepos Mizaraitės nuotr.

◀ atidarytoje atskiroje ekspozicijoje „Muziejus“) niekur nedingo „Doooooris“ DNR.

Istorija tęsiasi. Menininkų grupės narių Audriaus Jankausko, A. Karvelio, Sauliaus Kanapecko ir R. Treigio kūrybinė dvasia tapo įkvėpimu šiandienos kūrėjų darbams: bibliotekos kiemelyje garso ir šviesos instaliaciją „Dooooorisofonija“ pristatė Paulius Sadauskas ir Marius Lukošius; buvusiame knygyne „Akademija“ savo performansu susirinkusiųjų tinklaines aštriai raižė menininkas Benas Šarka; „Hofe“ teatrališkai supažindinta su Simonos Agotos Martinkus, Mariaus Lukošiaus ir Tomo Kos instaliacija „Gazuotas cepelininis dangus. Kasdienės mūsų „Doooooris“...“.

Lygiai taip, kaip pristato užsienio autorių literatūrą, kaip mena praeitį ir atiduoda jai duoklę, „Inkultūracija“ jau 13 metų klaipėdiečius pažindina su šiuolaikiu menu – siūlo atrasti performanso meną, instaliacijas, tarpdisciplininius kūrinius. Šiame neigimo, paviršutiniškumo, abejingumo pasaulyje tai gyvybiškai svarbu. Plečiantis horizontams darosi lengviau įkvėpti. Tada ir širdys atsiveria.

O jei nuo šiandienos meno apsisuka galva, organizatoriai visada pasiūlys išžeminti. Pavyzdžiui, šių metų programoje tokią galimybę suteikė Virginijos Kulvinskaitės su didžėjumi Justu Rutkausku „Hofe“ surengta literatūrinė diskoteka ar paskutinę „Inkultūracijos“ dieną „Herkuje Kante“ Mariaus Povilo Elijo Martynenko vestas atviro mikrofono vakaras „Panegirikos“.

Monai ir šposai

Atskiros panegirikos nusipelno festivalio rengėjai, nepabijoję rizikos tradicinę knygų mugę iš bibliotekos perkelti į „Hofa“ angarą. Nuo ryto iki vakaro, nuo vieno prekystalio prie kito, tarp barokiškai išsirangiusių eilių tarsi įmantraus organizmo kūnu spalio 4-ąją cirkuliavo klaipėdiečiai – nesustabdoma jų gausybė, ne tik įsigijusi knygų ar kitų siūlomų smulkmenų, bet dalyvavusi šventėje.

O kiekviena šventė pasižymi gražiais atributais: susitikimo su seniai matytu džiaugsmu, naujų pažinčių jauduliu, rankas šildančiais kavos puodeliais, telefone liekančiomis įamžintomis akimirkomis.

Niekas niekur neskubėjo. Mėgavosi. Dalyvavo. Buvo. Galiausiai klausėsi fone

vykusių jau minėtų S. Kuzmino, S. Simanos romanų ir jos rengto almanacho „Baltija“, taip pat Lietuvos jūrų muziejaus leidinio „Aplink pasaulį burlaivių „Moshulu“ bei visuomenininko Andriaus Tapino knygų pristatymų.

Atsipūtsi to šeštadienio atmosfera buvo ir be galo klaipėdietiška, ir sykiu inkultūraciška.

„Inkultūracijai“ būdingai – drąsiai, žaismingai, literatūriškai muzikaliai – grupės „Chalat Jazz“ koncertu erdvėje „Herkus Kantas“ baigėsi ir visas festivalis. Neregėtus monus paskleidusi Klaipėdos knygų mugė transformavosi į eksperimentiškus džiazinius šposus.

Festivaliui tampant tik dar vienu prisiminimu, vis dėlto šis tas išlieka aštriai gyva. Pavyzdžiui, suvokimas, kad kultūra neateina iš viršaus – labai natūraliai, organiškai ji išauga iš laikmečio dvasios. Ne keisti ją ar neigti, ne piktintis ar niekinti turime, o tik leisti per mus tekėti. Kažkas bet kokių atveju užklius ir pasiliks, galų gale, suleis šaknis – įsikultūris.

Latvių autoriaus S. Kuzmino romano „Dizažio“ pristatymas: rašytojas, dailininkas ir aktorius S. Kuzminas, leidėjas M. Roduneris.

Festivalio „Inkultūracija“ uždarymas. Eksperimentinio džiazio grupės „Chalat Jazz“ literatūriniai šposai.

Liepos Mizaraitės nuotr.

N. M. Šerniūtė: k a

„Lietuva yra mano namai – tai vieta, kurioje net fiziškai nebūdama gyvenu, lietuviškai apie ją galvoju ir kreipiuosi mintimis į ją savo senąja tarme“, – sakė JAV gyvenanti rašytoja N. M. Šerniūtė, rašanti trečiąjį romaną apie lietuvininkų ir paprūsės žemaičių likimus. Rapolo Nalivaikos nuotr.

Kas esi, tas ant popieriaus ir nugula

„Nutylėjau, kas negera, o kas gera – paryškinau. Toks mano rūpestis: rodyti kilnumą kaip patį reikalingiausią bruožą, kad žmonija išliktų. Reikia rodyti gerumą kaip šeimos stiprumo laidą. Be kilnumo ir gerumo ne tik šeimos, bet ir tautos laukia pražūtis“, – teigė iš Rytprūsių kilusi, nuo 1993-ųjų JAV gyvenanti poetė, prozininkė, lituanistė, pedagogė Nijolė Marytė Šerniūtė. Šiomet Lietuvos rašytojų sąjungoje jai įteikta Kanados lietuvių fondo Dausų šeimos lietuvių literatūros premija už originalią grožinės literatūros knygą, parašytą lietuvių kalba. Įvertinimas skirtas už romaną „Vilkų Kampo Eliza“ („Slinktys“, 2023). Už jį rašytoja pelnė dar dvi premijas, o knyga sulaukė net trijų leidimų.

Sandra ABRUTYTĖ

Šiomet autorė viešėjo Lietuvoje, kur susitiko su skaitytojais, pristatė savo naujausias knygas – romaną „Julijonas Vilkas“ ir poezijos rinkinį „Žiūrėjimas į jonvabalį“. „Julijonas Vilkas“ („Slinktys“, 2025) – tai antroji planuojamos trilogijos dalis, tęsianti „Vilkų Kampo Elizos“ istoriją. Šioje knygoje pasakojama apie XX a. – okupaciją, pasipriešinimą, vertybių pasirinkimą. Julijonas Vilkas – Elžbietos ir Vincento provaikaitis – atsiduria negailestingų, bet asmenybę brandinančių išbandymų sukuryje.

38-osios literatūrinės Ievos Simonaitytės premijos laureatė N. M. Šerniūtė didžiuojasi kilusi iš Rytprūsių. Viena artimiausių autorės širdžiai rašytojų – I. Simonaitytė, kurios kūryba ją lydi nuo jaunystės. Asmeninėje bibliotekoje N. M. Šerniūtė saugo visas I. Simonaitytės knygas, o neseniai jai buvo suteikta ypatinga garbė – įamžinti retą, ra-

šytojos kūryboje vartotą, tačiau šiandien pamirštą žodį „krautė“ (t. y. patalpos ant lubų, aukštas), aptiktą romane „Vilius Karalius“. Šis žodis dabar gyvena Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos kiemelyje, pamirštų žodžių alėjoje.

Tiek to gyvenimo

– *Manau, kad jus galima vadinti šių laikų Ieva Simonaityte. Nežaisčiau?..*

– Ne, ne, neįžeistumėte. Jokiū būdu ne. Man tik garbė būti pastatytai šalia tokios iškilios asmenybės, mūsų tautos rašytojos klasikės I. Simonaitytės. Net nesijaučiu esanti to verta. Nors etnografinė vietovė, kurioje vyksta veiksma pirmajame romane, yra ta pati, panašios ar net tos pačios moralinės ir tautinės nuostatos, panaši kalba, bet mano stilius yra kitoks. Mano kalba, tiesa, ne tokia šišioniška, kaip garbiosios rašyto-

jos, nes kažkiek sumišusi su žemaičių tarme ir priartėjusi prie norminės lietuvių kalbos, įgytos studijuojant ir dirbant mokykloje. Ak, juk vos prieš kelerius metus nė svajoti negalėjau, kad kada nors kas nors mane pavadintų nauja Simonaityte. Toks netikėtas gyvenimo posūkis!

– *Skaitome jūsų knygas, pažįstame jų ryškius veikėjus. Būtų labai įdomu pažinti ir jus...*

– Vienas iš pačių neįdomiausių dalykų yra mano biografija. Kaip ir visi,ėjau į mokyklą: pradėjau Rusnėje, pabaigiau Saugose. Mokiausi Vilniaus pedagoginiame institute, visą gyvenimą mokytojavau. Teko dėstyti lietuvių, rusų, anglų kalbas, vienais metais vadovybė liepė dėstyti ir informatiką, apie kurią teturėjau tik elementarų supratimą. Pirmos vedybos pasibaigė skyrybomis, taigi vaikus teko auginti vienai, viena ir užauginau. Todėl nuolankiai imdavau kiekvieną pamoką, kurią galėjau gauti, nes kito pragyvenimo šaltinio nebuvo. ►

◀ 1993 m. išvykau į JAV, pakviesta mokytį senųjų lietuvių išeivių, kurie praradę gimtąją kalbą vis tiek norėjo nors kiek jos pramokti ir aplankyti tėvų ir protėvių žemę. Darbas užsitęsė. Paskui atvažiavo sūnus, po jo ir duktė, kuri nelabai pamėgo naują gyvenimą svečioje šalyje, apsisuko ir grįžo į Tėvynę. O mudu su sūnumi kažkaip užsikabinome, įsitaisėme namus, įgijome naujų įgūdžių ir patirčių. Be darbo vakarinėje mokykloje, esu dirbusi banke, prekybos korporacijoje grynųjų pinigų skyriaus vedėja, aptarnavimo skyriuje. Nieko, be darbo, taip ir neturėjau per visą gyvenimą. Tik išėjusi į pensiją nusipirkau gerą fotoaparata, pasinėriau į mielą širdžiai užsiėmimą. Ėmiau rašyti. Poezija visada buvo su manimi, o proza užsiėmė vietą mintyse ir kompiuteryje kiek vėliau. Taip ir ėjo metai. Nė nepajutau, kaip užaugo trys anūikai, atsirado ir ūgtelėjo dar du, paskui į mano širdį pasibeldė ir du proanūčiai. Tiek to gyvenimo ir tėra...

Lietuva vis arčiau

– *Jūsų kūryboje labai jaučiamas glaudus ryšys su gimtine. Ką jums reiškia Lietuva šiandien – ar tai vieta, ar būseną, ar prisiminimų pasaulis?*

– Lietuva yra mano namai – tai vieta, kurioje net fiziškai nebūdama gyvenu, lietuviškai apie ją galvoju ir kreipiuosi mintimis į ją savo senąja tarme. Manau, kad tai ir būseną, nes niekada nepamirštu, kad aš – lietuvis. Nei tada, kai pirmą kartą išlipau iš lėktuvo Amerikoje, nei darbe vakarinėje mokykloje, nei šiandien, senatvėje.

Kad ir kur pasisukčiau, visur stengiausi išlaikyti lietuviškas moters gerąsias savybes, kad savo žemei gėdos nepadaryčiau. Esu giliai įsitikinusi, kad tokia yra kiekvieno emigranto pirmoji pareiga, ir to niekada nepamirštu. Žinoma, savo lietuviškumą akių niekam nebadau, prisitaikiau prie naujo gyvenimo būdo, nežeminu šalies papročių, einu savo keliu sąžiningai, kad būčiau ir naujai gyvenimo vietai naudinga. O prisiminimai ir patirtis verčia rašyti, kurti. Ypač dabar, kai atsirado laiko.

– *Ar Lietuvos – tėviškės, jos gamtos, žmonių – ilgesys jums tapo kūrybos varikliu, ar labiau širdies skausmu, kurį stengiatės perrašyti žodžiais?*

Rašytojos N. M. Šerniūtės knygos.

Rapolo Nalivaikos nuotr.

Retą ir jau nebevertojamą žodį „krautė“ (t. y. patalpos ant lubų, aukštas) N. M. Šerniūtė rado romane „Vilius Karalius“ ir pasirinko jį įamžinti Klaipėdos apskrities levos Simonaitytės viešosios bibliotekos kiemelyje. Žodžio įamžinimo ceremonijoje „levos Simonaitytės pamirštų žodžių alėjoje“: V. Kochanskytė, N. M. Šerniūtė, V. Cepas ir L. Šimkevičė. Bibliotekos archyvo nuotr.

– Negaliu pasakyti, kad ilgesys ir yra tas variklis, kuris užkuria mano kūrybos mašiną. Nors jis manęs niekada neapleidžia. Ilgesys – tai daugiau graužatis, sąžinės balsas nei noras sėsti prie stalo rašyti. Poezijai – taip, ji dažnai pasibeldžia iš ilgesio, bet prozos kūriniai auga iš patirties, žinojimo, būtinybės pasakyti, kas labai rūpi, guli ant širdies, daug metų

neduoda ramybės. O pats ilgesys visada tuo stipresnis, kuo mažiau aplink žmonių, kalbančių lietuviškai. Tai kalbėjimo savo kalba trūkumas ir skaitymo savo kalba badas.

– *Jau ilgai gyvenate JAV. Kaip per šį laiką keitėsi jūsų ryšys su Lietuva – ar gilėjo, ar tolo?*

Susitikimas Lietuvos rašytojų sąjungos būstinėje Vilniuje.

Kęstučio Puloko nuotr.

Kanados lietuvių fondo Dausų šeimos lietuvių literatūros premiją N. M. Šerniūtei įteikė Joana Kuras. Rapolo Nalivaikos nuotr.

Miręs laikas

– *Kur jaučiatės geriau: ten, kur gyvenate dabar, ar ten, kur liko vaikystė ir šaknys?*

– Toks dvipusis jausmas: vienoje pusėje namas, kur viskas mano ir pagal mano skonį, kitoje – namai su mano kalba, giminėmis, biblioteka ir oru, pilnu protėvių alsavimo. Stebiuosi, kaip anksčiau to pilno praeities istorijų ir protėvių egzistavimo ore nepastebėjau, nejauciau, negalėjau žodžiais įvardyti, nors ir mėgau į kapines eiti, skaityti pavardes ant paminklų. Bet tada man tai buvo tik smalsumas, o dabar gyvas fizinis artumas. Turbūt šaknys mane šaukia. O vaikystė menasi tik todėl, kad tai yra žmogaus tyrumo laikas, ir to tyrumo ilgisi kiekvienas žmogus, būtų jis poetas ar ne poetas. Išskankintoje žemėje mano vaikystė galėjo pasiūlyti tik vargą, o jo aš nesuilgiu, tik ilgu savęs geros ir teisingos su idealizuotu požiūriu į ateitį ir žmones. Nenorėčiau, kad duotų Dievas man vėl vaiku būti. Nenorėčiau pakartoti nei jaunystės, nei brandos metų, kuriuos laikau mirusiu laiku ne todėl, kad praėjo, bet todėl, kad jis buvo tuščias, užgniauztas, kasdienės kovos už būvį pažymėtas. Dabar žiūriu į Lietuvą ir grožiuosi pasikeitimais, džiaugiuosi atnaujintomis gatvėmis, švariomis namų sienomis ir tvarkingais kiemais, norisi čia būti ir būti. Ten jaučiuosi patogiai ir sočiai, esu šeimoje reikalinga ir mylima, o čia esu pakylėta emocionaliai, kūrybiškai, prasmingai.

– *Kaip jūsų gimtasis kraštas – Tauragės, Šilutės, Klaipėdos regionas – formavo jūsų pasaulėžiūrą, kalbą, kūrybinį braižą?*

– Sunku pasakyti. Ar gali kalėjimas, kuriame duso mano Tėvynė, suformuoti kokius kitus jausmus be piktumo, be pasipriešinimo? Gyvenome melo pasaulyje, melavome patys, slėpėme jausmus ir nuotaikas. Kad neprarastume darbo, važiuodavome kelis šimtus kilometrų nuo namų į bažnyčią pasimelsti. Net tiems, kuriems durys į pasaulį buvo kiek pravertos, ir jiems plyšelis tebuvo toks siauras, kad pro jį pažiūrėti bijojo. Laimė, buvau mokytoja ir klasėje galėjau būti kūrybiška. Tai mano praeities klasės pilnos lietuviško žodžio gerumo, lietuvių kalbos gramatikos tobulumo, lietuvių poezijos žavesio. Džiaugiuosi, kad buvau mokytoja. Ir vėl būčiau, jei tektų antrą kartą gyventi. ►

– Dabar, kai mano gyvenimą vairuoja literatūra, atrodo, kad ryšys su Lietuva stiprėja ir eina į plotį, ne tik į gylį. Susipažinau su daug naujų, geranoriškų žmonių. Anksčiau atvažiuodavau kartą per metus, o dabar tenka parkeliauti po du kartus ir ilgiau namuose pabūti. Susitikimai su buvusiais kolegomis, draugais, seserimis ir broliais teikia jaunatviškų jėgų, o skaitytojų atsiliepimai įpareigoja nesudėti rankų. Mano literatūrinės žinios jau buvo išsibarsčiusios,

o Maironio literatūros muziejaus Išeivių lietuvių literatūros skyriaus vedėja Virginija Paplauskienė pasikvietė mane ir vos ne visą dieną praleido atnaujindama, ką esu pamiršusi. Muziejuje ant sienos gražiai išrašyti žodžiai įsiminė visam likusiam laikui: „Iš begalinės visatos meilės gimsta ir auga žvaigždutės.“ Ir mano žvaigždutė pasilenkė prie manęs arčiau, pažvelgė į akis ir pašvietė kelyje, kuriuo turiu eiti. Su nutolstančiais metais Lietuva vis arčiau, vis arčiau.

Amerikos lietuvių „Poezijos pavasaris“.

Asmeninio archyvo nuotr.

Su „Poezijos pavasario“ organizatore poete Sandra Avižienyte 2021 m. Tais metais su poezijos knyga „Lange dar švies...“ N. M. Šerniūtė tapo Amerikos lietuvių „Poezijos pavasario“ laureate.

◀ Politika suformavo mano besipriešinančią režimui pasaulėžiūrą, literatūra – literatūrinius gebėjimus, norminę kalbą – pedagoginis institutas, tarmė – tėvai ir seneliai. Kūrybinis braižas? Šito išmokti neįmanoma, niekas jo negali suformuoti. Kas esi, tas ant popieriaus ir nugula.

Poetės parašyti romanai

– *Jūsų prozoje ataidi autentiška žemaitiškoji ir Klaipėdos krašto tarmė. Kodėl jums svarbu ją išlaikyti ir perteikti literatūroje?*

– Man tiesiog skanu burnoje, kai tariu žodžius, kurie mūsų namuose buvo tariami. Negaišau laiko jų mokymasi ar rankiodama iš kokių nors šaltinių. Tai mano gimtoji tarmė. O romanuose jų reikėjo dėl vietų, kuriose vystosi veiksmas, autentiškumo perteikimo. Be vietinės tarmės knyga būtų išėjusi leidyvė. Be to, juk taip svarbu pademonstruoti ir kitiems XIX a. lietuvininkų ir paprūsės žemaičių šnektą. Knygai išėjus, dėl to sulaukiau daug gražių atsiliepimų. Trečiajame romane mano tarmės apraiškų nerasiu, nes jo žmonės gyvena kitose erdvėse.

– *Jūsų knygų bibliografija labai įvairi – nuo poezijos iki autobiografinių albumų*

ir romanų. Kaip pasirenkate, kokia forma geriausiai išreikšti savo mintis?

– Tikriausiai pats žanras lemia specifiką. Bet mėgstu poetines formas prozoje. Ir „Vilkų Kampo Eliza“, ir „Julijonas Vilkas“ yra aiškiai poetės parašyti romanai. Negaliu apsieiti be metaforiškų intarpų, negaliu. Bet mano poezijoje prozos nerasiu. Čia vyrauja ne pasakojimas, o jausmas, išgyvenimas, viena žybtelėjusi akimirka, ir viskas. Gal todėl ir proginių eilėraščių, ir eilių, kokiam nors žymiam žmogui paskirtų, parašyti nemoku. Dar yra fotografija, kuria užsiimu laisvu laiku, joje irgi yra vietos kūrybai, ištisos erdvės gyvenimą pavaizduoti ne tik dokumentiškai, bet ir meniškai.

Brangiausias kūrinys

– *Romanas „Vilkų Kampo Eliza“ sulaukė tiek Ievos Simonaitytės, Fridricho Bajoraičio, Kanados lietuvių fondo Dausų šeimos literatūrinių premijų, tiek skaitytojų dėmesio. Kuo ši knyga išskirtinė jums pačiai?*

– Literatūrinė Ievos Simonaitytės premija man yra toks didelis dalykas, kad sunku žodžiais apsaityti. Tai pirmas gyvenime toks mano darbo įvertinimas. Kaip pirmosios meilės nepamirštu, taip nepamiršiu ir šios

premijos. Iki tol nenumaniau, kad knyga yra kuo nors reikšminga ir Klaipėdos kraštui svarbi. Tai Simonaitytės paskatinimas širdį pripildė iki kraštų, ir ji išsipylė nauju romanu „Julijonas Vilkas“. Antroji premija taip pat brangi, nes ji atėjo iš Šilutės, o ta trečioji tiesiog užkando žadą. Nejaugi tarp 11-os pateiktų romanų, parašytų žinomų ir žymių rašytojų, mano pirmoji prozos knyga gali būti įvertinta viena iš didžiųjų, jau prestižine tampančių premijų?

Ką galvojau tą dieną, kai per premijos įteikimo ceremoniją atsistojau sakyti kalbą? Drebėjau kaip lapas, vėjo plazdenamas. Jaučiausi, lyg būčiau ką nors iš kažko pavogusi, lyg paėmusi kažką, kas priklauso kitam ar kitiems. Bet juk rašydama „Elizą“ nieko neprašiau, nelindau niekam į akis, nereikalavau nei dėmesio, nei pinigų. Net minties neturėjau kažkam pasigirti. Tik lyg puodynei pasvirus, išsiliejo į romaną viskas, kas per ilgus metus kaupėsi. O įteikus apdovanojimą atsistojau prieš nepažįstamas akis, sakiau kalbą. Iš popieriaus, žinoma. Jeigu be popieriaus, tai būtų atsitikę kaip atsitiko ketvirtoje klasėje man deklamuojant eilėraščių konstitucijos dienai, kai įpusėjusi pamiršau tekstą, lyg suakmenėjusi sustojau ir nė krust: nei bėgti, nei verkti. Tik tada svetimas buvo eilėraščių, svetima ir nesu-prantama eilėraščių mintis, o dabar turėjau kalbėti apie Elizą, kuri buvau aš pati, visa aš

pati: ir sukurta, ir mano išgalvota, ir tikra tikriausia, stovinti gražioje salėje rašytojų rūmuose, į kuriuos niekada nesitikėjau būti įvesdinta.

Toks jausmas, kad atsidūriau prieš žmones, kurie moka labai gerai rašyti ir labai gerai pasakyti. Taip gerai, kad žemaitis pasakytų: žiauriai gerai. Mane kaustė baimė ir jaudulys spaudė ašaras. Dabar galvoju, kad nemačiau veidų, mačiau tik savo baimę stovėdama prieš juos, prieš tuos žmones, kurie moka ir gali žiauriai gerai rašyti ir kalbėti. O aš, kurios senos mintys jau susijaukusios, kurios galvoje nebėra nei skaidrumo, nei literatūros klasifikacijos, lyg kas būtų išmėtęs ir išmaišęs katalogo etiketes ir skirsnius, tyčia sukaitaliojęs pavardes ir knygų pavadinimus, stoviu subombarduotoje bibliotekoje prieš visą mokyklą, atėjusią pasiimti vienos knygos, bet nežinau, kur ji yra. Maždaug taip jaučiausi per premijos įteikimą balandžio 23-įją.

„Vilkų Kampo Eliza“ man visada išliks pats brangiausias kūrinys. Parašiau per pusmetį, bet, atrodo, galvojau apie jį visą gyvenimą. Gal dar ir anksčiau.

Prieš autorės valią

– „Julijonas Vilkas“ – pirmojo romano *tąsa*. Kodėl nusprendėte pratęsti Vilkų istoriją? Ar šie veikėjai jūsų dar nepaleido? Gal jau rašomas trečiasis romanas apie Vilkų giminę?

– Neplanavau rašyti „Elizos“ tęsinio, bet taip, kaip dažnai man gyvenime būna, atsitiko ir dabar: atsėdau prie stalo ir pačios mintys nuvedė ten, kur jau buvau padėjusi tašką. Vilkų likimai dar nepaleido. Be to, daug skaitytojų pareiškė nuomonę, kad romanas per trumpas, kad norėjosi toliau skaityti. Elsė buvo mirusi... Kaip tęsti? Galvosūkis nemenkas. O atsakymas atėjo pats, ir kai atėjo, tai ėmė kūliais risti tarsi sniego gniūžtė į nuokalnę. Atėjo pats Julijonas Vilkas, tas vienas kraujo lašas, kuris į velėną jau buvo susigėręs. Ir jis man toks pat brangus kaip Eliza, kaip kiti Oželių ir Šilinkų kaimų žmonės.

Norėjosi rašyti apie ką kita, rašyti kitaip, užmečiau ant popieriaus naujo, jau trečio romano apmatų. O Vilkas ir čia ėmė ir įsibrovė į tekstą. Prieš mano valią. Trečias

romanas ateina kitais keliais, ateina kitoks, ir manau, kad turėčiau parašyti iki šventų Kalėdų, kad kitais metais galėčiau dėmesį nukreipti į kitas temas ir kitus žmones. Bet dabar – nė žodžio.

Skaitykite ir apie save galvokite, kaip aš galvoju apie save rašydama.

– *Tuomet papasakokite apie savo naują poezijos knygą „Žiūrėjimas į jonvabalį“.*

– Daug metų kolekcionavau mažo formato knygeles. Tos miniatiūrinės knygos man taip patiko, kad pagalvoju, kodėl man neturėti savo. Ir mintis tapo kūnu. Mano eilėraščiai trumpi, kaip tik mažam formatui parašyti. Leidykla „Slinktys“ apsiėmė įgyvendinti šią mano svajonę. Eilėraščiuose nerasite nei antikinių Graikijos personažų, nei tarptautinių žodžių, nė vieno angliško žodžio, nespėsite eilėraščių kaip algebros uždavinių. Jausmas grynas, kiekvieno širdžiai priimtinas. Skaitykite ir apie save galvokite, kaip aš galvoju apie save rašydama. Rasite joje ir Roko Gelažiaus iliustracijas. Jos prasmingai papildė ir pratęsia poezijos mintį.

Kilnumas ir gerumas

– *Jūsų autobiografinėse knygos albumuose – labai asmeniškai tekstai. Kaip jautėtės dalydamasi tokiais intymiais prisiminimais su skaitytojais?*

– „Nebaigta saga“ nėra skirta plačiajam skaitytojų ratui, tai giminės knygos. Ir skaitantiesiems siekiu sukelti pasididžiavimo savo gimine jausmus. Nutylėjau, kas negera, o kas gera – paryškinau. Toks mano rūpestis: rodyti kilnumą kaip patį reikalingiausią bruožą, kad išliktų žmonija. Reikia rodyti gerumą kaip šeimos stiprumo laidą. Be kilnumo ir gerumo ne tik šeimos, bet ir tautos laukia pražūtis.

– *Knygoje „Raišas paukštis“ susipina eilėraščiai, pasvarstymai, paveikslai. Ar jums svarbu jungti įvairias meno formas?*

– „Raišas paukštis“ taip pat turi savo istoriją. Prasiėjo gąsdinanti pandemija. Žinojau, kad mano amžiaus žmogui užsikrėsti ir susirgti yra labai lengva ir pavojinga. O susirgus jokia išsigelbėjimo būti negali, juk televizorius rodė dešimtis karštų, į vieną duobę guldomų, o seni žmonės masiškai mirė, lyg nieko daugiau nebenorėtų.

Todėl skubiai surinkau viską, ką paskutiniu laiku buvau parašiusi, ir, neturėdama nei redaktoriaus, nei dailininko make-tootojo, išsiunčiau į „Žuvėdros“ leidyklą. Nejungiau nieko, sumečiau ir išsiunčiau. Kaip mokėjau, taip ir padariau. Ne tiek apie apskritai skaitytojus galvodama, kiek apie savo vaikus, kad jie turėtų ir skaitytų, ką jų motina rašė. Nesusirgau, nenumiriau. O jei taip, tai ėmiau rimčiau galvoti apie savo kūrybos išleidimą. Tada ir pasirodė labai gražiai sumaketuota ir tvarkingai mano pačios fotografijomis iliustruota poezijos knyga „Nesugalvoju saulės“.

– *„Kraujo žolė“ – poezijos rinktinė. Kaip rinkote tekstus šiai knygai? Ar tai tam tikras kūrybinės kelionės apibendrinimas?*

– Ir „Lange dar švies...“, ir „Raišame paukštyje“, ir „Nesugalvoju saulės“ yra eilėraščių, kurie uro kurio laiko ėmė man nebepatikti. Todėl išrinkau tik tuos kūrinius, kurie nėra nusibodę, ir sudariau rinktinę. Bet dabar ir ta rinktinė esu nepatenkinta. Jei gyva sveika būsiu, pergalvosiu viską ir gal kada nors išeis tikrai tvarkinga rinktinė.

Liūdno atspalvio

– *Knyga „Nesugalvoju saulės“ skamba tarsi liūdnas, bet poetiškas pareiškimas.*

Kokia nuotaika slypi už šio pavadinimo?

– Visa mano kūryba yra liūdno atspalvio. Turiu ir piktų eilėraščių, vieną kitą linksmą. Gyventi nebuvo lengva, bet poezijoje – ne gyvenimo sunkumai, o apmąstymai reiškininių, kurie lemia ir pasaulio, ir kiekvieno žmogaus būtį. Kartais vienas garsas ar vienas paukštis tampa tavo esatimi ir suskamba, išsiskleidžia netikėtomis gamomis, atspindinčiomis slapčiausią tavo gyvenimo mintį, nustebina arba pravirkdo. Tokia yra poezija. Ir apskritai visa mano poetinė kūryba yra liūdno. Manau, kad aš ne vienintelė poetė, kaltinama dėl minorinių tonacijų. ►

Su Juozu Šalkausku.

Su Mažosios Lietuvos visuomeninių veikėju Kęstučiu Puloku.
Asmeninio archyvo nuotr.

◀ – **Kuo skiriasi poezijos rašymas nuo prozos rašymo – ar tai dvi jūsų kūrybos pusės, ar dvi emocinės būsenos?**

– Eilėraštis – jausminė būseną, o proza – daugiau patirties dalykas, gebėjimas vaizduotę perteikti rišliu ir patraukliu pasakojimu. Jei prozinį kūrinių gali susiplanuoti ir kurti ilgai, tai eilėraštis ateina staiga, neplanuojant, netikėčiausiu laiku ir netikėčiausioje vietoje. Jei neužrašai, tai jis kaip atėjo, taip ir išėjo.

Būna, kad galvoji, jog prisėsi ir parašysi vieną romaną skyrių, bet įsijungi „Word“ programą ir parašai eilėraščių. Gal profesionalai rašytojai per ilgus metus išsiugdo tvirtą kūrybinę discipliną, bet man jau per vėlu apie tai galvoti. Kaip bus, taip turės būti gerai. Kiek parašysiu, tiek mano.

– **Kokią vietą jūsų kūryboje užima moterų likimai, motinystė, šeimos linija? Ar tai susiję su jūsų patirtimis?**

– Kol auginau vaikus, buvau motina, buvau mokytoja, duonos ant stalo dėjėja, drabužio ant kūno vilkėja, stogo virš galvos klojėja. Buvau vaikams ir tėvas, nes šeima iširo anksti, reikėjo uždirbti tiek, kad mums trims nors minimaliai užtektų. Tai buvo ne romanų laikas. Gal todėl dabar man taip svarbi yra tvirtos šeimos linija, Vilkų šeimos supratimas. Buvau sveika ir stipri, natūraliai ir moters stiprybė kūryboje kyla iš pačios

manęs. Romanuose mano pačios autobiografinių įvykių nėra, bet visuose veiksmuose pati dalyvauju kaip veikėjų charakteris ir jausmai. Poezijoje daug vietos užima vaiko tema, ji eina lygiagrečiai su kalbos išlikimo, Tėvynės ilgesio temomis. Tai išplaukia iš po mano plunksnos taip pat natūraliai. Manau, kad tai motinystės linija. Ir žmogaus. Ir mokytojos.

Įsispraudžia vaikas
Į mūsų tarpą,
Užmeta vieną rankelę
Ant senelio širdies,
Antrą išspaudžia
Į mano delną.
Ir šitaip užmiegame
Visi trys
Veidu į dangų,
Veidu į dangų.

Širdis tampa pilna

– **Ar jūsų vaikai ar anūkai domisi jūsų kūryba? Ar jaučiate, kad per ją perduodate jiems dalį lietuviškosios tapatybės?**

– Vaikai laimingi dėl mano kūrybos senatvėje, jiems dar maloniau, kad ypač prozinę jos dalį skaitytojai pripažįsta ir nori pirkti knygas. Anūkai ir proanūkiai,

kurie skaito lietuviškai, džiaugsmingai stebisi, kad esu palankiai sutikta ir apdovanota, o tie, kurie dar nekalba, viliosi, kad išmoks jau vien dėl to, kad sužinotų, ką ta močiutė ten rašė. Mano didžiausias troškimas ir noras, kad visi mano vaikai kalbėtų lietuviškai, bet ne viskas nuo manęs priklauso.

– **Kalba – tai ne tik žodžiai, bet ir pasaulėvaizdis. Kaip apibūdintumėte savo kūrybos kalbą – ką joje sąmoningai saugote?**

– Tarmiškas kalbėjimas – šeimos dalykas, o pati lietuvių kalba yra man kaip religija, kaip istorija, net mūsų tautos mitologija. Štai dar niekur nespausdintas eilėraštis, kuris turėtų pasakyti viską:

Kalba
Ateina prasmė
Miškų žaluma
Gyvenimo mano sesuo
Skamba varpai
Prasidėjo Suma
Esu
Dar esu
Esu kol šešėliais
Mūzos vaikai
Sukrinta į darbus visus
Prie veido glaudiesi
Ir tyliai sakai
Esi
Kol esu

– Emigracijoje parašėte daug kūrybių. Ar kūrybai būtinas atstumas nuo gimtųjų vietų, kad galėtum jas aiškiau matyti ir jausti?

– Tikriausiai ne. Tėvynėje visai kiti jausmai mane užvaldo. Net žiūrėjimas į vandenį kitoks, kažkoks prasmingesnis, švaresnis. Nepakartojamas gegutės kukavimas, šarkos juokas, gandras, besistaipantis Švėkšnos parke, visai prie meilės suolelio. Viskas taip jaudina, taip prasminga, ir tik tokios būsenos gali parašyti geriausius kūrybius. Emigracijoje rašau tarytum mokėdama skolą. Žinoma, ranką ir ten vedžioja meilė ir įkvėpimas. Be meilės aš krentu kaip kopėčios, neatremtos į sieną. Ne, namuose tikrai matau geriau, o emigracijoje lieka tai, kas nenuodyla per laiką, neatšimpa.

– Ar susitikimai su skaitytojais Lietuvoje jums tampa tarsi sugrįžimu į namus? Kuo jums svarbios šios akimirkos?

– Iš dalies taip ir yra. Visada ateina tie patys žmonės, ypač Švėkšnoje ir Šilutėje. Kaip giminės jie man pasidarė. Prieina, kalbina, dėkoja. Jaučiuosi lyg baliuje, kur niekas negeria, bet mėgina sugerti į save eilėrašį. Ar gali būti brangesnių akimirkų? Jie garbina tą patį, ką ir aš. Toks bendrumas, artimumas!

Rodos, važiuoji, kalbi, pasakoji ir labai pavargsti. Bet tai tik fizinis nuovargis. Širdis tampa pilna.

Kūryba laiko savo rankose

– Kaip atrodo jūsų kūrybos diena?

– Kūrybinės darbotvarkės neturiu. Veikiau kūryba mane laiko savo rankose, o ne aš ją. Ateina mintis ir pasodina prie rašomojo stalo. Jei mintis neateina, tai ir neparašau nieko. Kartais taip visą savaitę nė eilutės. O būna, kad nepajuntu, kaip vakaras ateina, o aš dar nė valgyti nenorėjau, tik rašyti ir rašyti. Dažnai net nerašau, o ieškau istorinių, geografinių detalių ir kol nerandu, tol nesikeliu nuo krėslo. Man svarbu nenuolti nuo istorinio fono, nors ne istorinius romanus rašau.

– Gal planuojate autobiografinį kūrinį – gal apie patirtis Amerikoje?

– Autobiografinio kūrinio nerašysiu. Man atrodo, kad poezijoje aš viską apie save papasakojau: visas savo jausenas, nusiteikimus, meilę, viltį ir neviltį. O kur

Šiltas susitikimas su kraštiečiais ir naujausios knygos „Julijonas Vilkas“ pristatymas Šilutės rajono savivaldybės F. Bajoraičio viešojoje bibliotekoje. Ugnė Lidžiūtės nuotr.

esu gyvenusi, su kuo į šokiusėjusi, kas mane skriaudė ar kankino, yra per daug proziški dalykai, mažareikšmiai, neįdomūs. Kas visiems bendra, tai visi ir žino, o kokių nors išskirtinių patirčių neturėjau. Nieko neturiu, kas mane iškeltų virš kitų ar išskirtų kaip vertą sukonzentruoti į mane savo dėmesį. Nors jau virš 30 metų gyvenu JAV, bet rašyti apie tą kraštą negaliu, nes per mažai apie jį žinau. Jaučiu, kad neturiu teisės kalbėti apie tai, ką menkai pažįstu, su kuo mano širdis taip nestipriai surišta.

– Ko palinkėtumėte visiems likusiems Lietuvoje?

– Tegu karo nebūna!
Te išdykę vaikai suka ratus ant ledo!
Te mergaitės dažosi lūpas!
Tegu į telefoną grimzta vaikinių akys!
Tik karo tegu nebūna!
Tegu karo nebūna!
Linkiu ir užkeikiu.

Daiva MOLYTĖ-LUKAUSKIENĖ

Rolandui R.

Štai ir viskas. Skaitau tavo knygą. Istorija baigės.
Teko laikas ir ašaros džiūsta tarp pirštų.
Tu tą kartą sudie pasakei savo meilei,
Ir tave ji lyg vaikišką žaislą užmiršo.

Ir nustūmė į prarają juodą,
Nepriklausomo teismo akordais...
Tik neverk, neraudok, vienas kitą išduoda
Ir parduoda svajonių imperijas ordos.

Jūs žiūrėjot į jūroje skęstantį laiką,
Mėnesienos šviesoj skauduliais aptaškyti.
Trenkė maršą tamsoj pabrolis idiotas,
Liejos raidės, norėjos rašyti, paišyti

Vieną žodį, o gal testamentą...

Šiandien nauja diena ir naujas sausis

Ant seno stalo staltiesė šilkinė
Pyragas vakaro puotos likučiai
Ryto kava alsuoja rytas
Įkvėpti į plaučius kasdieniškai
Gurkšnoti širdgėlą kalbėtis mintimis

Lentynoj knygos mirusių bičiulių
 Mojuoja vėliavom iš praeities
 Iš vienišystės freskų žvelgia
 Klastingos pakeleivės trokšta meilės
 Ir garbės ir pinigų ir išdavysčių
 Nuodus išliejus žūstančioji garsiai šaukia
 Jos mylimasis nesugrižta...
 Mašinos rieda ir nauja diena
 Ir naujas sausis...
 Scena sena iš seno filmo
 Penelopė Euridikė Odisėjas
 Cezaris ir Mindaugas ir Gediminas Vytautas
 Iškosėju visus vardus nes sausis
 Bus vasaris kovas ir balandis gegužė bus ir
 Metų virsmas istorijos nesikečia
 Tik moterys ir mylimieji...

Žuvies restorane

Ieškojom jo visą vakarą visą tamsųjį laiką
 Alkani ir ištroškę tarytum išvaryti
 Iš miesto iš bendruomenės iš bandos
 Klajojome siauromis gatvėmis ir skersgatviais
 Keliavome palei upę sutrikę
 Girdėjom kaip senoje karuselėje girgžda
 Užstrigę mūsų įgeidžiai ir norai
 Gal padės tie kurie eina priekyje
 O gal sekantys paskui taps tramplinu
 Tikslui pasiekti

Daivos Molytės-Lukauskienės nuotr.

◀

Nekviesk manęs į kraugerišką puotą,
Kur skamba tavo žodžiai tarsi mylimųjų kaulai...
Būsi viena iš atstumtųjų, ta, raupsuota,
Kas vakarą dainuos tau vėjai graudžiai.

Graudžiau už nebūtį, kurią pati sukūrei,
Naikindama ir nuodydama godžiai gėrei,
Iš prarastosios Gralio taurės vėlei
Tikėdama, kad grįžta mylimieji, kad užbūrei

Rašydama knygas, eilėraščius, romanus. Tai
Tavo išgalvoti personažai geria laumių girą
Ir jis vienintelis, per salę žengia drąsiai,
Rankoj laikydamas nuvytusį jurginą...

Vilniaus senamiestis

Nušvinta ryto saulė
Užuolaidą nutraukiu
Kad išvysčiau sieną
Apaugusių žaliais vijokliais

Kaminai keisti ir siena
Raudonos molio plytos
Čerpės mažas langas užuolaida
Eklektiškai sumirgantis fasadas
Paukštis žvilgsnis
Klajodamas atsimuša ir
Dūžta stiklas šukės
Žemyn kartu su medžių lapais...

Pavasariui kvėpuojant
Medžių šakomis
Per sieną ir už sienos

Mano maldas išgirk ir išklausk
kai artėju link aukšto bokšto

Link kryžiaus kurį matau kasdien
pro virtuvės langą nušviestą saulės

Mėnulio ir kitų dangaus žvaigždžių
ir planetų ir miesto šviesų

Geismu prisipildo laukimo indai
ir viltinga šviesa iš tylos rūko išnyra laivas

Vakaro liepsnoms žaižaruojant pakrantėj
išliuogia pro uosto vartus

Realus vaizdas
tarytum iš mažos monotipijos liejasi spalvos

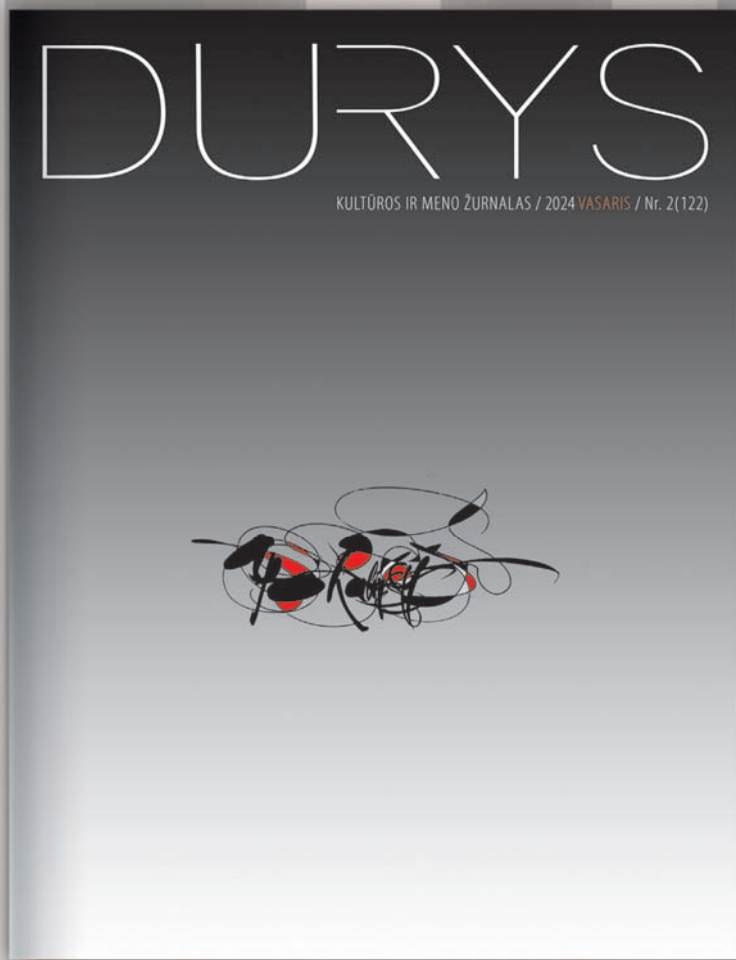
Prie molo stovi smalsuolių būrys
– meldžiasi vėjui ir vakarui

Gdansko miesto krantinėje

Paslaptingi miražai
Seniai nukabinti paveikslai
Nuo praeities sienų
Kai plasnojame naktį į šviesą
Tarytum drugiai
Iš kitos pakrantės
Pakylam ir sukamės
Velnio rate
Vienas du trys
Stabdykite laiką
Išleiskite
Užsitrenkia durys
Daugybė sukinių virš
Miesto namų ir fontanų ir upės
Stiklinėje kabinoje
Įkalinti
Pirmąjį kartą
Pirmą ir paskutinį

ir vėjas rytinis
nuo marių žvarbusis
nutalžo rankas
ir veidą ir
patekant saulei
išdėlioja spalvas
išnešioja lapus
šiurpus šis peizažas
dangaus fono rėmai
mediniai pavasariai
rudeny žiemos
sustingusio laiko
trapi aureolė
tinklai: žvejo valtis
ir kirai žuvėdros
lyg grobio tykotų ar
lauktų manęs

Klaipėda

MĖNESINĮ KULTŪROS IR MENO ŽURNALĄ „DURYS“ GALIMA PRENUMERUOTI Į NAMUS

Perkant dienraščio „Klaipėda“ redakcijoje
vieno numerio kaina –

1,60 Eur

Prenumeruojant Lietuvos pašte
vieno numerio kaina –

3,36 Eur

Dienraščio „Klaipėda“ redakcijos adresas: Naujojo Sodo g. 1A, „K centras“, I aukštas.
Detalesnė informacija tel.: +370 46 397 713, +370 46 397 714.

ISSN 2351-5848

9 772351 584003